

Ilmastopolitiikka, työelämä ja reilu siirtymä

Työelämässä olevien suhtautuminen
ilmastopolitiikan vaikutuksiin Suomessa

Suvi Huttunen, Sanja Tuovila, Anni Turunen,
Marja Järvelä, Teea Kortetmäki

Suomen ympäristökeskuksen raportteja 42 / 2022

Ilmastopolitiikka, työelämä ja reilu siirtymä

**Työelämässä olevien suhtautuminen
ilmastopolitiikan vaikutuksiin Suomessa**

**Suvi Huttunen, Sanja Tuovila, Anni Turunen,
Marja Järvelä, Teea Kortetmäki**

Suomen ympäristökeskuksen raportteja 42 | 2022
Suomen ympäristökeskus
Ilmastonmuutos/Ympäristöpolitiikkakeskus

Kirjoittajat: Suvi Huttunen¹⁾, Sanja Tuovila¹⁾, Anni Turunen¹⁾, Marja Järvelä²⁾, Teea Kortetmäki²⁾

¹⁾ Suomen ympäristökeskus

²⁾ Jyväskylän yliopisto

Vastaava erikoistoimittaja: Nina Pirttioja

Rahoittaja: Suomen Akatemian yhteydessä toimiva strategisen tutkimuksen neuvosto,
päätös nro 352404

Julkaisija ja kustantaja: Suomen ympäristökeskus (SYKE)

Latokartanonkaari 11, 00790 Helsinki, puh. 0295 251 000, syke.fi

Taitto: Suvi Huttunen, Sanja Tuovila ja Pirkko Väänänen

Kannen kuva: anatoliy_gleb/stock.adobe.com

Julkaisu on saatavana veloitusetta internetistä: www.syke.fi/julkaisut | helda.helsinki.fi/syke

ISBN 978-952-11-5526-0 (PDF)

ISBN 978-952-11-5527-7 (nid.)

ISSN 1796-1726 (verkoj.)

ISSN 1796-1718 (pain.)

Julkaisuvuosi: 2022

Tiivistelmä

Ilmastopolitiikka, työelämä ja reilu siirtymä

– Työelämässä olevien suhtautuminen ilmastopolitiikan vaikutuksiin Suomessa

Ilmastopolitiikka aiheuttaa muutoksia työelämään ja työpaikkoihin. Globaalisti ilmastopolitiikan työllisyysvaikutuksia pidetään yleensä positiivisina, mutta paikallisesti vaikutukset voivat olla hyvinkin negatiivisia. Siirtymä kohti vähähiilistä taloutta tarkoittaa työpaikkojen vähenemistä saastuttavilla aloilla, työpaikkojen lisääntymistä päästöjä vähentävillä aloilla, muutoksia vanhoihin työnkuviin ja täysin uusien työnkuvien syntymistä. Työelämässä tämä tarkoittaa muutoksia työtehtävissä ja sitä, että lähes kukaan ei ole täysin siirtymän ulkopuolella. Ilmastopolitiikan aiheuttamia muutoksia työpaikkoihin voidaan lieventää esimerkiksi panostamalla koulutukseen, kehittämällä työttömyystukea ja eläkejärjestelyjä, myöntämällä verovapautuksia ja suoria taloudellisia tukia tai tukemalla innovaatioita. Reilun siirtymän edistämiseksi on politiikkatoimia suunniteltaessa tärkeää tietää toimien kohteena olevien näkemykset erilaisten keinojen toivottavuudesta. Tutkimme näkemyksiä ilmastopolitiikan työllisyys- ja hyvinvointivaikutuksista sekä erilaisten politiikkatoimien kannatusta valtakunnallisella kyselyllä työvoimaan kuuluvien 18–68-vuotiaiden parissa.

Kyselyyn vastanneiden mielestä ilmastopolitiikka ei lähitulevaisuudessa vaikuta merkittävästi heidän omaan työllisyytensä tai hyvinvointiinsa. Koko Suomen osalta kolmannes vastaajista uskoi kuitenkin ilmastopolitiikan parantavan työpaikkojen saatavuutta seuraavan viiden vuoden aikana. Neljännes vastaajista uskoi, että työpaikkojen saatavuus heikkenee. Siitä huolimatta, että vastaajat eivät olleet kovin huolestuneita ilmastopolitiikan työllisyys- ja hyvinvointivaikutuksista he pitivät tarpeellisena hyvittää mahdollisia haittoja erityisesti työpaikan menettämisen vaarassa oleville ja vähävaraisille sekä suhteessa tuloihin. Ilmastopolitiikan aiheuttamien haittojen lieventämiseksi vastaajat kannattivat monenlaisia keinoja. Pienituloisten osalta eniten kannatetut keinot liittyivät nykyisen sosiaalipolitiikan vahvistamiseen. Suoraan ilmastotoimiin kytkettyjä keinoja kannatettiin vähemmän. Työllisyyteen liittyvien vaikutusten lieventämisessä työttömyysturvan ja muiden sosiaalipoliittisten tukien parantaminen ei kuitenkaan saanut laajaa kannatusta. Jos ilmastopolitiikka aiheuttaa työpaikkojen menetyksiä, työntekijöiden taloudellisen aseman katsottiin parhaiten tulevan turvatuksi tukemalla uudelleenkoulutusta toiseen ammattiin. Lisäksi vastauksissa korostui nykyisen työnantajan vastuu huolehtia työntekijöidensä osaamisesta ja työllistymismahdollisuuksista. Kaiken kaikkiaan oikeudenmukainen ilmastopolitiikka työvoimaan kuuluvien näkökulmasta ennemmin kannustaa päästöjen vähentämiseen kuin rajoittaa päästöjä tuottavaa toimintaa. Se myös parantaa työntekijöiden ammattitaitoa ja valmiuksia kohdata muutoksia sekä tukee heikommassa taloudellisessa asemassa olevia.

Laajasti yhtenäisistä näkemyksistä huolimatta eri vastaajien vastaukset vaihtelivat esimerkiksi sukupuolen, iän, työaseman ja ilmastohuolen suhteen. Kannatetut keinot olivat yhteydessä vastaajien elämäntilanteisiin ja henkilökohtaisiin hyötyihin. Reilun ilmastopolitiikan suunnittelussa onkin tärkeää huomioida kansalaisten erilaiset tarpeet ja ottaa heidät mukaan keinojen pohdintaan. Ilmastohuolen yhteys politiikkakeinojen kannatukseen on myös huomionarvoinen seikka reilun siirtymän näkökulmasta. Ne vastaajat, jotka eivät olleet huolissaan ilmastonmuutoksesta, olivat yleensä muita enemmän huolissaan ilmastopolitiikan työllisyys- ja hyvinvointivaikutuksista. Samalla he eivät kuitenkaan kannattaneet näitä vaikutuksia lieventävää politiikkaa. Tällaisten henkilöiden osalta ilmastopolitiikan haittavaikutuksia lieventävä politiikka ei välttämättä auta tekemään ilmastopolitiikasta hyväksyttävää.

Asiasanat: ilmastopolitiikka, ilmastotoimet, hyväksyttävyyys, ilmastoasenteet, reilu siirtymä, työelämä, työllisyys, ammatissa toimiva väestö, sosiaalipolitiikka, eriarvoisuus

Sammandrag

Klimatpolitik, arbetsliv och en rättvis omställning

– Arbetskraftens inställning till klimatpolitikens effekter i Finland

Klimatpolitiken leder till förändringar i arbetsliv och arbetsplatser. Klimatpolitikens sysselsättningseffekter anses vanligtvis vara positiva på global nivå, men lokalt kan effekterna bli negativa. Omställningen till en koldioxidsnål ekonomi innebär minskade jobb i förorenande sektorer, fler jobb inom sektorer som minskar utsläpp, förändringar av gamla och uppkomsten av helt nya arbetsbeskrivningar. I arbetslivet innebär det förändringar i arbetsuppgifterna och att nästan ingen står helt utanför omställningen. Förändringar i jobb orsakade av klimatpolitiken kan mildras till exempel genom att investera i utbildning, utveckla arbetslöshetsstöd och pensionsarrangemang, bevilja skattebefrielse och direkta ekonomiska subventioner eller stödja innovationer. För att främja en rättvis omställning vid planering av policyåtgärder är det viktigt att känna till hur befolkningen tänker om olika åtgärder och deras önskvärdhet. Vi undersökte synen på klimatpolitikens effekter på sysselsättning och välbefinnande och stödet till olika policyåtgärder genom en nationell undersökning bland 18–68-åringar i arbetskraften.

Enligt de som svarat på enkäten kommer klimatpolitiken inte att påverka den egna sysselsättningen eller välbefinnandet inom en snar framtid. När det gäller den allmänna tillgången på jobb i Finland ansåg dock en tredjedel av de svarande att klimatpolitiken kommer att förbättra tillgången på jobb under de kommande fem åren. En fjärdedel trodde att tillgången på jobb kommer att minska. Trots den lilla oron över klimatpolitikens effekter på sysselsättning och välbefinnande ansåg respondenterna att det är nödvändigt att kompensera för potentiella negativa konsekvenser för dem som riskerar att förlora sitt jobb och för låginkomsttagare. Respondenterna stödde många olika åtgärder för att mildra klimatpolitikens effekter. När det gäller låginkomsttagare var de mest stödda åtgärderna relaterade till att stärka nuvarande socialpolitik. Åtgärder direkt kopplade till klimatpolitik fick mindre stöd. Förbättringen av arbetslöshetsskyddet och andra socialpolitiska subventioner fick dock inte ett brett stöd när det gällde sysselsättningseffekter. Om klimatpolitiken leder till arbetsförluster ansågs de anställdas ekonomiska ställning bäst säkras genom att stödja utbildning för ett annat yrke. Dessutom betonade de svarande den nuvarande arbetsgivarens ansvar att ta hand om sina anställdas kompetensutveckling och anställningsmöjligheter. Sammantaget ur arbetskraftens perspektiv snarare uppmuntrar en rättvis klimatpolitik utsläppsminskningar än begränsar aktiviteter som producerar utsläpp, förbättrar de anställdas kompetens och beredskap att möta förändringarna och stödjer dem som har en svagare ekonomisk ställning.

Trots generellt enade åsikter var det variation i svaren mellan olika respondenter vad gäller till exempel kön, ålder, anställning och klimatoro. De stödda medlen var kopplade till respondenternas livssituation och personliga intressen. Detta innebär att när man planerar en rättvis klimatpolitik är det viktigt att ta hänsyn till medborgarnas olika behov och att involvera dem i planeringen. Kopplingen till klimatoron med stöd av politiska åtgärder är också en punkt värd att uppmärksammas med tanke på en rättvis omställning. De respondenter som inte var oroliga för klimatförändringen var generellt sett mer oroliga för klimatpolitikens sysselsättnings- och välbefinnandeeffekter. Samtidigt stödde de dock inte politik som mildrade dessa effekter. För sådana personer bidrar en politik som mildrar klimatpolitikens skadliga effekter inte nödvändigtvis till att göra klimatpolitiken acceptabel.

Nyckelord: klimatpolitik, klimatåtgärder, sysselsättning, arbetsliv, rättvis omställning, acceptans, klimatattityder, socialpolitik, ojämlikhet

Abstract

Climate policy, working life and just transition

– Policy preferences and perceptions of employment and well-being effects of climate policies in Finland

Climate policies cause changes in working life and workplaces. While on a global level the employment effects of climate policies are usually considered positive, the effects can be very different on a local level. Transition to a low-carbon economy moves jobs away from polluting sectors, increases jobs in sectors that reduce emissions and modifies existing jobs and creates completely new job descriptions. In working life, this causes changes in work tasks and means that almost no-one is completely outside the transition.

Harms caused by climate policies can be mitigated, for example, by investing in education, employment support and pension arrangements, by granting tax exemptions and direct financial support, or by supporting business innovations. In order to promote just transition when choosing between different policy measures, it is important to know the perceptions of those who are targeted by the measures. To shed light on this issue, we conducted a national survey among people participating in the labour force.

The majority of the survey respondents considered that climate policy will not affect their own employment or wellbeing in the near future. However, concerning the general availability of jobs, a third of the respondents believed that climate policies will improve the availability of jobs in Finland in the next five years. One quarter of the respondents believed that the availability of jobs will decrease. Despite the low level of concern for the employment and wellbeing effects of climate policies, the respondents considered it necessary to mitigate the possible harms for those who risk losing their job and for low-income earners. In mitigating the harms caused by climate policies, a wide variety of means were supported. Regarding low-income earners, the most supported means were related to strengthening current social policies rather than directly connected to climate policy measures. However, improving unemployment protection and other social policy subsidies did not gain wide support in the context of employment-related effects. If climate policies cause job losses, the economic position of employees was thought to be best secured by supporting training for another profession. Furthermore, the responsibility of the current employer to take care of their employees' skill development and employment opportunities was emphasized. Thus, from the perspective of those in the workforce, a just climate policy encourages emission reductions rather than restricts activities that produce emissions, improves employees' skills and capacities for facing the changes and supports those in a weaker economic position.

Despite the generally uniform views, there was variation in the responses among different respondents regarding for example gender, age, employment position and climate concern. Overall, the policy preferences related to the respondents' life situations and personal benefit. This implies a need to target and negotiate the policies in collaboration with different actors. Finally, the role of climate concern in explaining the policy preferences is noteworthy from the perspective of just transition. Those who were not concerned about climate change tended to be more worried about the employment and wellbeing effects of climate policies. However, they did not want any policies to mitigate these effects. Thus, for those who are not concerned about climate change, just transition policies to mitigate the adverse effects of climate policies do not necessarily help to make climate policies more acceptable.

Keywords: climate policy, policy measures, employment, working life, just transition, acceptability, climate attitudes, social policy, inequality

Esipuhe

Tämä raportti on osa ”Ei hukata ketään murrokseen. Kansalaiset, legitimizeetti ja Suomen muutos hiilineutraaliksi hyvinvointivaltioksi”, 2035Legitimacy -hanketta, jonka lähtökohtana on tarkastella Suomen hiilineutraalisuustavoitteen hyväksyttävyyttä sekä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Ilmastomuutosta hillitsevät toimet lävistävät koko yhteiskunnan ulottuen myös työelämään ja elinkeinoihin. Kansalaisen kannalta ilmastopolitiikka ei siis kohdistu pelkästään arjen kulutustottumuksiin, vaan muuttaa myös toimeentulon edellytyksiä työelämän muutosten kautta. Työelämässä olevien näkemyksiä ilmastopolitiikan vaikutuksiin on tärkeä tutkia, jotta työelämään vaikuttavat ilmastotoimet voidaan toteuttaa mahdollisimman oikeudenmukaisesti ja hyväksyttävästi. Tämä raportti ja sen taustalla oleva kysely auttavat työelämän osalta arvioimaan niitä konkreettisia keinoja, joilla Suomen siirtyminen hiilineutraalisuuteen voidaan toteuttaa hyväksyttävästi.

Raportin työstämisen aikaan moni kyselyn teemoista on tullut lähemmäksi yhä useamman arkielämää. Polttoaineiden hintojen nousu keväällä ja sähkön ennätys hinnat syksyllä 2022 ovat herättäneet monet pohtimaan kustannusten nousun vaikutuksia toimeentuloon, hyvinvointiin tai elinkeinon. Vaikka merkittävin ajuri energian hinnan kohoamisessa liittyy turvallisuuspolitiikkaan ja käynnissä olevaan pyrkimykseen irtautua Venäjän toimittamasta energiasta, samaan kokonaisuuteen yhdistyy myös ilmastopolitiikan tavoite hiilineutraalisuudesta. On mahdollista, että energiakriisi tulee vaikuttamaan myös ilmastopolitiikan hyvinvointi- ja työllisyysvaikutuksia koskeviin asenteisiin. Tämä kysely toteutettiin noin 3 kuukautta Venäjän hyökättyä Ukraina. Vastajilta myös kysyttiin, vaikuttiko Euroopan muutunut turvallisuustilanne vastauksiin ja ainoastaan 14 % tunnisti tilanteen vaikuttaneen paljon vastauksiin ja 36 % näki turvallisuustilanteen vaikuttaneen vähän vastauksiin. Sota ja sen seuraukset eivät siis vielä tuolloin ehtineet paljoa vaikuttaa kansalaisten lähiajan hyvinvointiodotuksiin taikka ajatuksiin siitä, miten sodan vaikutukset ja ilmastotoimet voisivat olla yhteydessä toisiinsa.

Raportti on tehty Suomen ympäristökeskuksen ja Jyväskylän yliopiston tutkijoiden yhteistyönä ja se toimii pohjana ensi vuonna käynnistyvään työpajasarjaan, joka syventää kyselyssä aloitettua työtä. Työpajatyöskentelyn tarkoituksena on päästä pohtimaan ja viemään raportin oppeja käytäntöön yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa. Kirjoittajat haluavat kiittää Suomen Akatemian yhteydessä toimivaa strategisen tutkimuksen neuvostoa (STN) työn rahoittamisesta (päätos nro 352404) sekä SAK:n, STTK:n ja VATT:n asiantuntijoita arvokkaista kommentteista kyselyn suunnitteluvaiheessa.

Helsingissä ja Jyväskylässä lokakuussa 2022

Kirjoittajat

Sisällys

Tiivistelmä	3
Sammandrag	4
Abstract	5
Esipuhe	7
1 Johdanto	9
1.1 Työelämän reilu siirtymä	9
1.2 Tutkimuskohteena suhtautuminen ilmastopolitiikkaan	10
2 Ilmastohuoli ja toiminta	12
2.1 Työvoimaan kuuluvien ilmastoasenteet	12
2.2 Omat ilmastotoimet	14
3 Ilmastopolitiikan koetut vaikutukset	16
3.1 Työllisyysvaikutukset	16
3.1.1 Yleinen työllisyys Suomessa	16
3.1.2 Vaikutukset omaan työllisyyteen	18
3.2 Hyvinvointivaikutukset	20
4 Ilmastotoimien toteutus	22
4.1 Valtakunnalliset ilmastotoimet	22
4.1.1 Vastuu ilmastotoimista	22
4.1.2 Valtakunnalliset politiikkakeinot, joilla päästöjä ensisijaisesti pitäisi vähentää	24
4.1.3 Elinkeinot, joihin päästöjen vähentäminen pitäisi kohdistaa	25
4.2 Yritysten, kuntien ja alueiden ilmastotoimet	26
4.2.1 Yritysten ilmastotoimet	26
4.2.2 Kuntien ja seutukuntien ilmastotoimet	28
5 Ilmastotoimien kustannusten hyvittäminen	30
5.1 Kenelle kustannukset ensisijaisesti hyvitetään?	30
5.2 Ilmastotoimien aiheuttamien kustannusten hyvittäminen vähävaraisille	32
5.3 Ilmastotoimien hyvittäminen yrityksille	34
5.4 Työllisyysvaikutusten huomioiminen	35
5.4.1 Palkansaajat	35
5.4.2 Yksityiset elinkeinonharjoittajat	36
6 Yhteenveto ja johtopäätökset	38
6.1 Ilmastopolitiikan vaikutukset ja toivottu politiikka	38
6.2 Vastaaajien näkemyserot	40
6.3 Alueelliset erot	42
6.4 Reilu siirtymä työelämässä olevien näkökulmasta	43
6.5 Johtopäätökset	45
Lähteet	46
Liitteet	50

1 Johdanto

1.1 Työelämän reilu siirtymä

Ilmastopäästöjen vähentäminen ja siihen tähtäävä politiikka aiheuttavat muutoksia työelämään ja työpaikkoihin. On tärkeää tietää, mitä työelämässä oleva väestö ajattelee ilmastopolitiikan ja työelämän suhteesta, ja millaisia vaikutuksia he kokevat ilmastopolitiikan tuottavan työelämään Suomessa. Tiedon avulla voidaan arvioida ilmastopolitiikan hyväksyttävyyttä ja sen koettua reiluutta. Työelämään kuuluvien näkemykset ovat olennaisia myös pohdittaessa konkreettisia keinoja lievittää ilmastopolitiikan mahdollisia haitallisia vaikutuksia.

Ilmastopolitiikka pitää sisällään laajan valikoiman erilaisia keinoja, joiden avulla pyritään vähentämään ilmastopäästöjä sekä tukemaan ilmastomuutokseen sopeutumista. Suomessa ilmastopolitiikkaa ohjaa ilmastolaki (423/2022), sekä laaja joukko strategioita ja politiikkasuunnitelmia, kuten energia- ja ilmastostrategia ja keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma. Strategiatasolta ilmastopolitiikkaa viedään käytäntöön erilaisten ilmastotoimien avulla, joita ovat esimerkiksi biopolttoaineiden jakeluvelvoite, päästökauppa tai päästöperusteinen energiaverotus.

Reilu murros tai siirtymä tarkoittaa tavoitetta, jonka mukaan siirtymä kohti vähemmän ilmastopäästöjä tuottavaa yhteiskuntaa toteutetaan huomioimalla päästöjen vähentämisen sosioekonomiset ja hyvinvointivaikutukset (Williams ja Doyon 2019; Kivimaa ym. 2021). Tavoitteena on saada kaikki mukaan muutokseen ja toisaalta välttää kohtuuttomia haittoja yksilöille, elinkeinoille tai alueille. Reilun siirtymän ajatus on peräisin ammattiyhdistysliikkeistä, mistä se on laventunut moniulotteiseen oikeudenmukaisuuskeskusteluun, jossa huomio kiinnitetään niin hyötyjen ja haittojen jakautumiseen, erilaisten sosio-kulttuuristen ryhmien tunnustamiseen kuin päätöksentekotapojen oikeudenmukaisuuteen (Kivimaa ym. 2021; Wilgosh ym. 2022). Tässä raportissa palataan käsitteen alkujuurille ja ollaan kiinnostuneita nimenomaan ilmastopolitiikan yhteydestä työelämään ja työn muutosten kautta tuleviin vaikutuksiin sekä mahdollisuuksiin lieventää niitä.

Ilmastopolitiikan työelämävaikutuksia on tutkittu erityisesti energiamurroksen yhteydessä. Yleisellä tasolla energiamurroksen katsotaan tuottavan positiivisia työllisyysvaikutuksia, eli uusiutuvan energiantuotannon ympärille syntyy globaalisti enemmän työpaikkoja kuin fossiilisesta energiasta luopuminen kadottaa (esim. ILO 2018; Ram ym. 2020). Yleistä tasoa olennaisempaa on kuitenkin tarkastella vaikutuksia alueellisesti ja eri väestöryhmien suhteen, sillä murroksen positiiviset vaikutukset eivät välttämättä kohdistu samoille alueille tai toimialoille kuin sen aiheuttamat haitat (OECD 2021). Jotkut alueet saattavat elinkeinorakenteensa perusteella kokea erityisen suuria muutoksia ilmastotoimien seurauksina (Köberle ym. 2021; Nilsson ym. 2021). Esimerkiksi keskeisiä tuotantolaitoksia voidaan lopettaa tai siirtää muualle. Teollisuuden työpaikkojen murroksesta voi seurata laajempia muutoksia tuotantoketjuissa ja kerrannaisia vaikutuksia aluetalouteen. Tämä vaikuttaa aluerakenteeseen niin, että ilmastotoimien myötä voi syntyä vihreän kasvun alueiden ohella taantuvia alueita, joilla vaikutukset ulottuvat pelkkää työpaikkojen määrän muutosta laajemmalle. Esimerkiksi hiilikaivosteollisuuden häviämisen on todettu aiheuttavan monenlaisia sosiokulttuurisia vaikutuksia ihmisten ja alueiden identiteetteihin ja elämäntapoihin (Della Bosca ja Gillespie 2018; Mayer ym. 2020; Cha ym. 2021), jolloin keskittyminen pelkkään työpaikkojen nettomuutokseen antaa vain hyvin suppean kuvan ilmiöstä (ks. myös Abram ym. 2022). Tämä korostaa entisestään tarvetta ymmärtää ihmisten itsensä muutoksiin kohdistamia huolia ja toiveita.

Vähähiiliseen talouteen siirtyminen muuttaa osaamistarpeita siirtämällä työpaikkoja pois saastuttavilta aloilta, lisäämällä työpaikkoja päästöjä vähentävillä aloilla ja luomalla niille kokonaan uusia työnkuvia, sekä muokkaamalla olemassa olevia työnkuvia (Consoli ym. 2016). Työelämän kannalta tämä tarkoittaa muutoksia työtehtävissä ja sitä, että juuri kukaan ei ole täysin siirtymän ulkopuolella, vaan tarve muuttaa toimintatapoja koskettaa jossain määrin lähes kaikkia työntekijöitä. Ilmastopolitiikan aiheuttamia haittoja voidaan lieventää, muutosvaatimukseen liittyviä taakkoja keventää, ja muutosten

hyötyjä tasata murrosta tukevan politiikan avulla esimerkiksi panostamalla koulutukseen, työllistymisen tukemiseen ja eläkejärjestelyihin, antamalla verohelpotuksia ja suoraa rahallista tukea, tukemalla yritysten innovaatioita, tai panostamalla infrastruktuuriin ja muiden julkishyödykkeiden kehittämiseen alueella (Green ja Gambhir 2020; Oei ym. 2020; OECD 2021). Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiokontekstissa tällaiset keinot ovat työllisyysvaikutuksiltaan suurien sosio-ekonomisten muutosten yhteydessä tuttuja (Cedergren ym. 2022). Vaarana kuitenkin on, että olemassa oleville hyvinvointia turvaaville rakenteille annetaan politiikan teossa liian suuri painoarvo, eikä ilmastopolitiikan erityisiä vaikutuksia huomioida riittävästi (Khan ym. 2021).

Erilaisten politiikkakeinojen ja niiden yhdistelmien valinnassa ja kohdentamisessa on tärkeää tietää toimien kohteena olevien näkemykset erilaisten keinojen toivottavuudesta ja toisaalta myös suunnitella keinoja ja laajempaa murrosprosessia yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Paikallisella tasolla yhteisen vision luomista murroksesta on pidetty olennaisena lähtökohtana kohdennettujen toimenpiteiden suunnitteluun (Galgóczy 2014; Cha ym. 2021). Samalla tarvitaan laajemman mittakaavan ymmärrystä kansalaisten näkemyksistä paitsi päästöjä vähentävästä politiikasta, myös keinoista, joilla tämän politiikan vaikutuksia voidaan tasoittaa.

Suomessa hiilipäästöjen vähentämisen on kansantalousmallilla tehtyjen laskelmien perusteella arvioitu hieman vähentävän kokonaistyöllisyyttä (Kuusi ym. 2021). Toisaalta toimialojen edustajat suhtautuivat vaikutuksiin mallinnusta positiivisemmin ja korostivat uusien työpaikkojen muodostumista esimerkiksi uusiutuvan energian tuotantoon, korjausrakentamiseen tai yleisesti palvelualoille (emt.; ks. myös SAK 2019a). Ilmastopolitiikan suorat vaikutukset kohdistuvat erityisesti energiasektorille ja fossiilista energiaa hyödyntävään teollisuuteen, mutta nämä päästöintensiiviset alat eivät ole kaikista merkittävimpiä työllistäjiä Suomessa. Merkittävämmät työllisyysvaikutukset tulevatkin välillisten vaikutusten seurauksena esimerkiksi kaupan alalle, teollisuuden palveluihin ja muuhun teollisuuteen ja kohdistuvat erityisesti matalasti koulutettuihin. (Kuusi ym. 2021.) Ilmastopolitiikka muuttaakin työvoiman sijoittumista toimialojen ja sektorien välillä.

Samalla kun monesti tähdenetään, että ilmastotoimien (suorat) negatiiviset työllisyysvaikutukset rajoittuvat valtakunnallisesti katsoen vain vähäiseen henkilömäärään, on syytä pohtia myös ilmastotoimien aluetaloudellisia kerrannaisvaikutuksia (ks. myös Savolainen ym. 2019, Kuusi ym. 2021). Esimerkiksi Suomessa investoinnit uusiutuvaan energiaan luovat työpaikkoja erityisesti Pohjois-Pohjanmaalla (Karhinen ym. 2022). Nykyajan teollisuuden hiipumisen ilmiöt Suomessa ovat toistaiseksi hyvin harvoin, jos lainkaan, liittyneet erityisesti ilmastotoimiin. Suomessa tunnetuin esimerkki ilmastotoimiin liitetystä elinkeinon nopeasta vaimenemisesta on turvetuotannon alasajo, joka aiheuttaa työpaikkojen menetyksiä erityisesti Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla (Soimakallio ym. 2020). Toisaalta turpeen energiakäytön supistumisen aluetaloudellisia ja paikallisia sosiaalisia vaikutuksia ei ole vielä voitu tarkasti arvioida tutkimuksissa (ks. Lempinen 2022).

Työntekijöiden näkemyksiä ilmastopolitiikan vaikutuksista on tarkasteltu Suomessa aikaisemmin esimerkiksi SAK:n (2019b) jäsentutkimuksen yhteydessä, SAK:n (2019c) luottamushenkilöpaneelissa sekä Akavan (2019) ilmastokyselyssä. Käsillä oleva kysely on kuitenkin ensimmäinen, jossa työvoimaan kuuluvan väestön näkemyksiä ilmastopolitiikasta kartoitetaan tässä laajuudessa ja alueellisesti kohdennettuna.

1.2 Tutkimuskohteena suhtautuminen ilmastopolitiikkaan

Tässä raportissa tarkastellaan työvoimaan kuuluvan väestön suhtautumista ilmastopolitiikkaan sekä tapoihin, joilla ilmastopolitiikan haitalliseksi koettuja sivuvaikutuksia voitaisiin lievittää. Tämän asenteita mittaavan tutkimuksen tarkoitus on kuvata ja arvioida niitä mielikuvia, joita kansalaisille syntyy ilmastotoimien odotetuista vaikutuksista vähähiilisiin elinkeinoihin siirryttäessä. Raportti perustuu 2035Legitimacy-hankkeessa loppukeväällä 2022 tehtyyn kyselytutkimukseen (n=1714), joka toteutettiin valtakunnallisena otoksena ja samalla kolmelle alueelle kohdistettuina alueotoksina. Alueet ovat 1) Pohjois-

Pohjanmaa, 2) Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Porvoon seutu sekä 3) pääkaupunkiseutu. Kyselyn kohdeväestönä olivat 18–68-vuotiaat työvoimaan kuuluvat henkilöt, eli he, jotka ovat olleet joko töissä tai työttöminä työnhakijoina vähintään kuuden kuukauden ajan viimeisen vuoden aikana. Tutkimuksen otoksessa painottui hieman liikaa miesten ja selvästi enemmän nuoremman ikäluokan osuus. Vastavasti 55-vuotiaita tai sitä vanhempia tutkimuksen otoksessa on perusjoukkoa vähemmän. Tarkempi kuvaus kyselyn toteutuksesta ja kyselylomake löytyvät liitteistä 1 ja 2.

Kohdealueet valittiin kahden kriteerin nojalla. Alueotosten henkilöt asuvat alueilla, joissa on suhteellisen runsaasti hiili-intensiivistä tuotantoa. Lisäksi haluttiin kattaa tasapainoisesti teollinen Suomi niin, että mukana on esimerkkialue pääkaupunkiseudun lisäksi läntisestä ja itäisestä Suomesta. Läntinen esimerkki (Pohjois-Pohjanmaa) edustaa samalla pohjoista Suomea, kun taas itäinen esimerkki (Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Porvoon seutu) kattaa perinteisen teollisuusalueen eteläisestä Itä-Suomesta. Alueiden määrittelyssä poikettiin osittain maakuntajaosta, koska haluttiin varmistaa, että saadaan mukaan alueet, joissa hiili-intensiivisillä suurilla tuotantolaitoksilla on mittava taloudellinen - myös aluetaloudellinen - merkitys sekä välittömästi että välillisesti palveluelinkeinojen kysynnän kautta.

Tässä raportissa kuvataan kyselyn yleiset tulokset vastausten jakautumisen osalta sekä nostetaan esiin selkeimpiä eroja vastaajaryhmittäin. Raportoidut erot taustamuuttujissa on tarkasteltu ristiintaulukoinnin avulla ja erot ovat pääsääntöisesti tilastollisesti merkitseviä. Raportissa ei kuitenkaan tarkastella useiden taustamuuttujien yhteisvaikutuksia, joten liian suoraviivaisia johtopäätöksiä ei yksittäisten yhteyksien pohjalta kannata tässä raportoitujen havaintojen pohjalta tehdä.

Raportin lopuksi keskustellaan tuloksista suhteessa aikaisempaan, erityisesti suomalaisten näkemyksiä koskevaan tutkimukseen. Lisäksi pohditaan tulosten merkitystä ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden kannalta, erityisesti suhteessa elinkeinoelämässä ilmastotoimien myötä tapahtuviin muutoksiin. Kyselyn keskeiset tulokset osoittavat, että työvoimaan kuuluva väestö ei ole ainakaan lähitulevaisuuden osalta kovin huolestunut ilmastopolitiikan työllisyys- tai hyvinvointivaikutuksista. Kuitenkin he pitävät tarpeellisena ilmastopolitiikan mahdollisten haitallisten vaikutusten hyvittämistä erityisesti pienituloisille, tuloperusteisesti sekä niille, joiden työpaikka on vaarassa. Tulokset antavat osviittaa sille, millaisia keinoja työvoimaan kuuluvat kannattavat ja niiden hyödyntäminen politiikan suunnittelun tukena auttaa lisäämään ilmastopolitiikan hyväksyttävyyttä.

2 Ilmastohuoli ja toiminta

Ilmastohuolta sekä toimintaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tiedusteltiin kolmen kysymyksen sarjalla. Toiminnan osalta kysyttiin sekä sitä, kuinka tärkeänä vastaaja pitää omilla teoillaan vaikuttamista, että sitä, millaiset toimet koetaan vaikuttavimpina.

2.1 Työvoimaan kuuluvien ilmastoasenteet

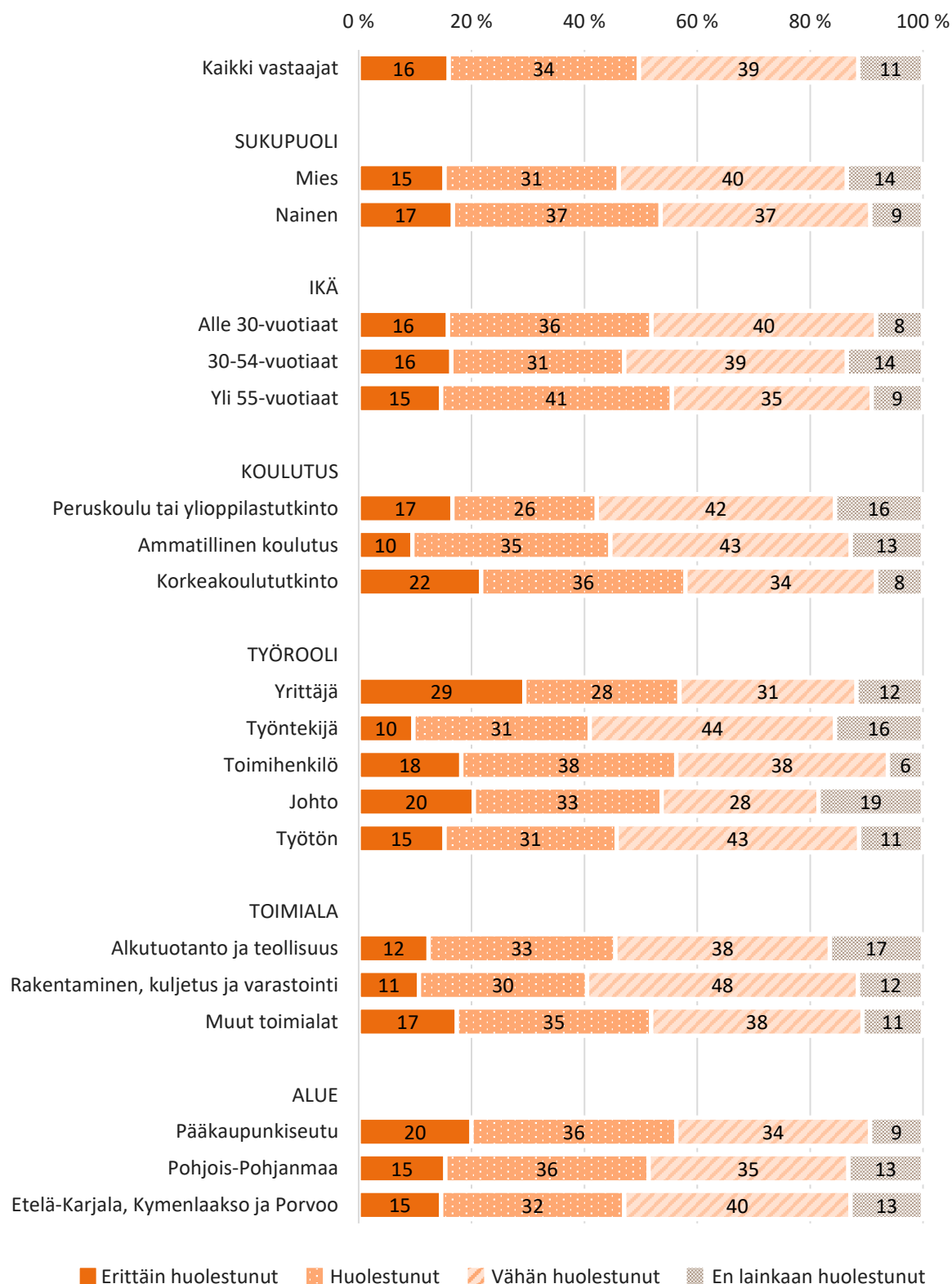
Kyselyn perusteella 89 % työvoimaan kuuluvista on huolestunut ilmastonmuutoksesta. Heistä erittäin huolestuneita oli 16 %, huolestuneita 34 % ja vähän huolestuneita oli 39 %. Alle 1 % vastaajista ei osannut sanoa, onko huolestunut ilmastonmuutoksesta. (Kuva 1). Naiset, korkeasti koulutetut ja pääkaupunkiseudulla asuvat olivat hieman muita huolestuneempia. Iän osalta alle 30-vuotiaat ja yli 55-vuotiaat olivat hieman huolestuneempia kuin 30–54-vuotiaat. Myös vastaajan työrooli sekä ammatillinen toimiala olivat yhteydessä ilmastohuoleen. Ei lainkaan huolestuneita oli hieman enemmän alkutuotannossa ja teollisuudessa työskentelevien sekä ammattiasemaltaan johtajien ja työntekijöiden parissa. Yrittäjien osalta erittäin huolestuneiden osuus korostui.

Koko väestöä koskeviin tutkimuksiin verrattuna ilmastohuoli oli hieman korkeammalla tasolla, mutta toisaalta kyselyissä esiintyy vuosittaista vaihtelua ja kysymysten muotoiluissa on hieman eroja. Esimerkiksi vuonna 2016 ilmastonmuutoksesta oli vähintään jonkin verran huolissaan 79 % suomalaisista (Fitzgerald ym. 2016) ja vuonna 2019 toteutetussa tutkimuksessa vastaava luku oli 58 % (Sitra 2019). Toisaalta vuonna 2021 ilmastonmuutosta hyvin tai melko vakavana ongelmana piti 82 % suomalaisista (Euroopan komissio 2021) ja Ylen vuoden 2022 mittauksessa 33 % suomalaisista oli erittäin huolissaan ilmastonmuutoksesta (Yle 2022). Aikaisemmissa tutkimuksissa muita useammin huolta ovat kokeneet naiset (Sitra 2019; SAK 2019b; Kurronen 2021) ja akateemisesti koulutetut (Sitra 2019), jotka myös tässä aineistossa olivat hieman keskimääräistä huolestuneempia. Samansuuntaisesti kuin tässä kyselyssä, myös SAK:n jäsenkyselyssä teollisuutta ja kuljetusalaa edustavat vastaajat pitivät ilmastonmuutosta vähäisempänä ongelmana kuin palvelualoilla työskentelevät (SAK 2019b). Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että työvoimaan kuuluvien ilmastohuoleessa on eroja, mutta nämä ovat samantyyppisiä kuin koko väestössä ja ilmastohuoli on kokonaisuudessaan samalla tasolla.

Kysyimme myös, kokevatko vastaajat ilmastonmuutoksen olevan nykyistä suurempi huolenaihe 2030-luvulla. Kaksi kolmannesta vastaajista arvioi ilmastonmuutokseen liittyvän huolen kasvavan. Vain pienen osan (7 %) mielestä ilmastonmuutos tulee olemaan nykyistä vähäisempi huolenaihe. Kun Euroopan investointipankin valtakunnallisessa kyselyssä tiedusteltiin arviota vuoteen 2050 mennessä, 67 % koki, että ilmastonmuutos on yhä vakava uhka ja 21 % että ilmastonmuutos tulee olemaan hallinnassa (EIB 2022).

Ilmastohuoli on kansainvälisissä vertailuissa osoittautunut ilmastopolitiikan kannatettavuuden kannalta merkittäväksi muuttujaksi, joka selittää ilmastopolitiikkaan suhtautumista jopa vahvemmin kuin erilaiset sosiodemografiset tekijät (Bergquist ym. 2022). Tämän vuoksi hyödynnämme ilmastohuolta yhtenä taustamuuttujana tämän raportin tarkasteluissa.

Oletko huolestunut ilmastonmuutoksesta? (%)

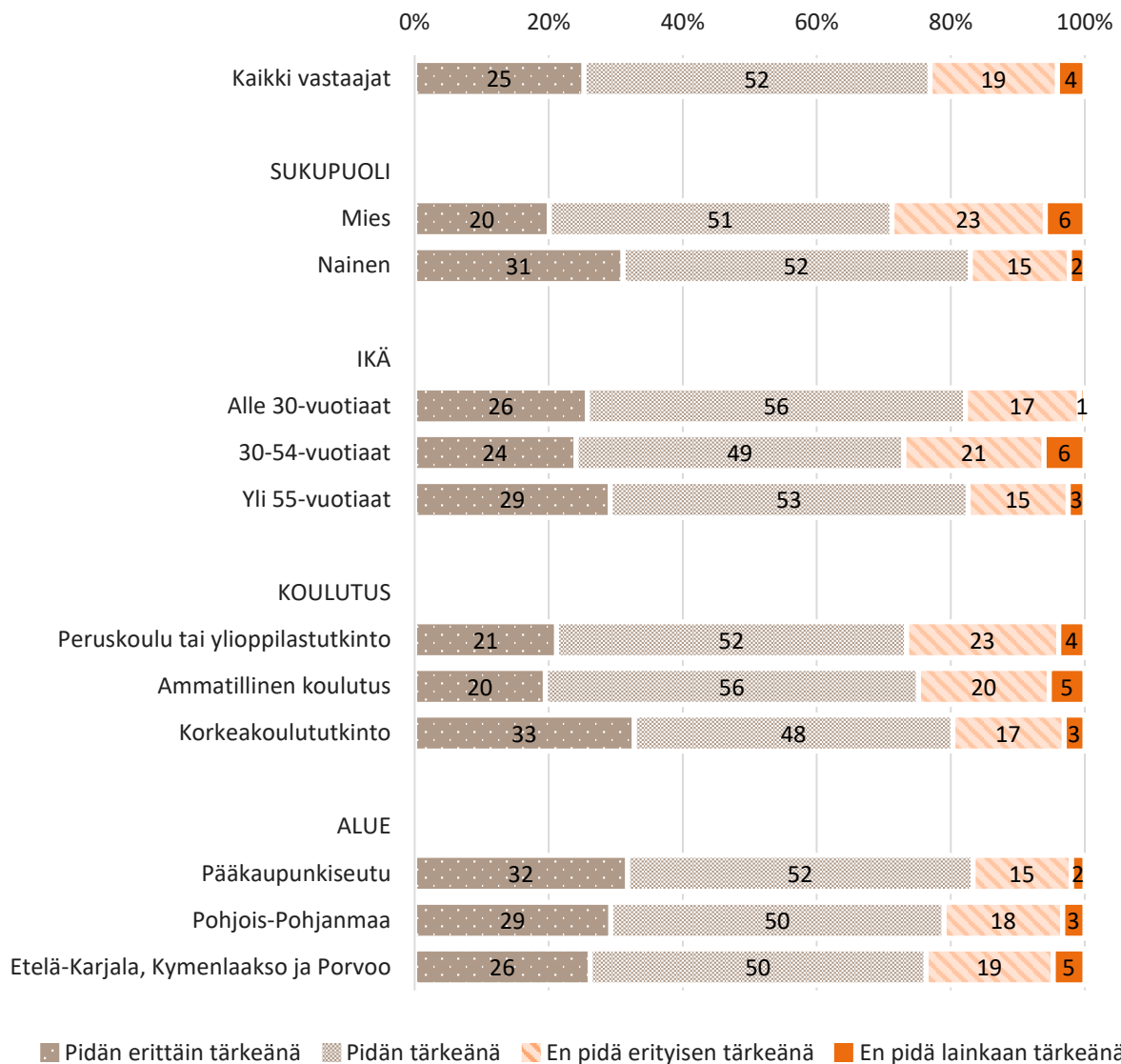

Kuva 1. Huolestuneisuus ilmastonmuutoksesta sukupuolen, iän, koulutuksen, työroolin, toimialan ja alueen mukaan. Jakaumien vastaajat ovat valtakunnallisesta otoksesta (n=1021), lukuun ottamatta aluejakaumia, joissa vastaajat ovat alueotoksista (pääkaupunkiseutu n=406, Pohjois-Pohjanmaa n=329, Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Porvoo n=344). Kuvaajasta on poistettu en osaa sanoa -vastaukset, joita oli valtakunnallisessa otoksessa 7, pääkaupunkiseudun otoksessa 1, Pohjois-Pohjanmaan otoksessa 4 sekä Etelä-Karjalan, Kymenlaakson ja Porvoon otoksessa 2.

2.2 Omat ilmastotoimet

Kyselyn vastaajista valtaosa (77 %) piti tärkeänä vaikuttaa omilla teoillaan ilmastonmuutoksen hillintään. Erityisen tärkeäksi omilla toimilla vaikuttamisen kokivat pääkaupunkiseudulla asuvat, naiset sekä korkeakoulututkinnon suorittaneet. Vastaajista alle 30-vuotiaat ja yli 55-vuotiaat pitivät omilla teoilla vaikuttamista tärkeämpänä kuin keski-ikäiset. (Kuva 2.) Omat teot nähtiin tämän kyselyn perusteella hieman tärkeämmiksi kuin aikaisemmissa valtakunnallisissa kyselytutkimuksissa (EIB 2022; Sitra 2019).

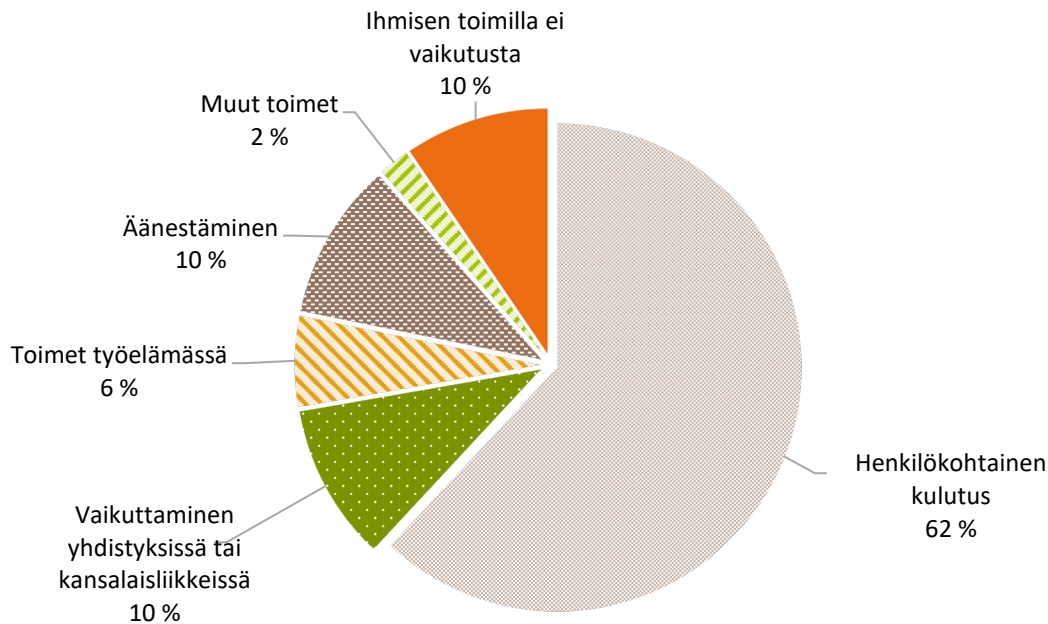
Pidätkö tärkeänä vaikuttaa omilla teoillasi ilmastonmuutoksen hillintään? (%)

Kuva 2. Ilmastonmuutoksen hillintään omilla teoilla vaikuttamisen tärkeys sukupuolen, iän, koulutuksen ja alueen mukaan. Jakaumien vastaajat ovat valtakunnallisesta otoksesta (n=1018), lukuun ottamatta aluejakaumia, joissa vastaajat ovat alueotoksista (pääkaupunkiseutu n=402, Pohjois-Pohjanmaa n=328, Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Porvoo n=343).

Vastaajista 62 % uskoi, että omista teoista henkilökohtaisella kulutuksella voi parhaiten vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillintään. (Kuva 3). Emme kysyneet, mitä toimia vastaajat ovat todellisuudessa toteuttaneet, mutta yleisellä tasolla tulos on samansuuntainen kuin aikaisempien, valtakunnallisten kyselyiden havainnot siitä, että suomalaisten yleisimmät ilmastotoimet kytkeytyvät kulutukseen. Näitä ovat olleet esimerkiksi jätteen vähentäminen ja kierrätys, kulutuksen vähentäminen tai kulutustottumusten

muuttaminen sekä ruokavalion muuttaminen lihankulutusta vähentämällä. (EU 2021; Heikkilä ym. 2020; Sitra 2019.) Henkilökohtaisen kulutuksen sijaan noin kymmenesosa vastaajista koki äänestämisen tai yhdistyksissä ja kansalaisliikkeissä vaikuttamisen vaikuttavimmaksi toimeksi (Kuva 3). Työelämässä tehtävät toimet saivat vähiten kannatusta, mikä voi liittyä siihen, että työpaikalla tehtävistä toimista keskustellaan julkisuudessa melko vähän. Toisaalta mahdollisuudet vaikuttaa ylipäänsä työpaikan toimintaan voidaan kokea vähäisiksi (ks. Kunnallisalan kehittämissäätiö 2020).

Kuva 3. Vastaajien (n=1026) näkemys siitä, millä omilla teoilla voi parhaiten vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillintään.

Kaikilla ikäryhmillä oma kulutus oli keskeisin keino ilmastonmuutoksen hillintään vaikuttamisessa. Kulutuksen merkitys korostui muita ikäluokkia enemmän yli 55-vuotiailla ja heistä vain hyvin pieni osa (2 %) piti yhdistyksissä tai kansalaisliikkeissä vaikuttamista parhaana keinona. Sen sijaan alle 30-vuotiaista vastaajista yli viidennes (22 %) piti parhaana keinona järjestöjen ja yhdistysten kautta vaikuttamista. Naisten ja miesten väliltä löytyi myös eroja. Naisista valtaosa (72 %) piti henkilökohtaista kulutusta tärkeimpänä keinona, kun miehistä vain hieman yli puolet (53 %) koki henkilökohtaisen kulutuksen tärkeimmäksi keinoksi. Toisaalta miehet korostivat esimerkiksi yhdistyksissä ja kansalaisliikkeissä vaikuttamista selvästi naisia enemmän (miehet noin 14 %, naiset 6,5 %). Miehistä myös selvästi suurempi osa (14 %) oli sitä mieltä, että ihmiset eivät voi vaikuttaa ilmastonmuutokseen. Naisten ja vanhimpien ikäluokkien lisäksi myös pienempituloiset pitivät kuluttamista suurempituloisia useammin parhaana keinona itse vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillintään. Kaksi kolmasosaa (67 %) vastaajista, joiden kotitalouden vuositulot olivat alle 40 000 euroa, piti kuluttamista parhaana keinona, kun vastaajista, joiden kotitalouden vuositulot olivat yli 80 000 vuodessa, vain hieman yli puolet (54 %) oli tätä mieltä.

Kyselyyn vastanneiden joukosta löytyi myös noin 10 % joukko, jotka olivat sitä mieltä, että ihminen ei voi toimillaan hillitä ilmastonmuutosta. Tähän joukkoon kuului selkeästi enemmän miehiä, iän puolesta 30–55-vuotiaita, matalammin koulutettuja sekä alkutuotannon ja teollisuuden parissa työskenteleviä sekä niitä, jotka eivät olleet huolestuneita ilmastonmuutoksesta.

3 Ilmastopolitiikan koetut vaikutukset

Kyselyssä kartoitettiin työvoimaan kuuluvien näkemyksiä ilmastopolitiikan vaikutuksista työllisyyteen sekä Suomen yleisen työllisyyden että vastaajan omien työllisyysnäkömien osalta. Vastaajilta kysyttiin näkemyksiä työpaikkojen saatavuudesta Suomessa yleisesti ja lisäksi arviota mahdollisuudesta säilyttää oma nykyinen työpaikka tai saada muuta työtä. Lisäksi kartoitettiin vastaajien näkemyksiä ilmastopolitiikan vaikutuksista hyvinvointiin kuuden hyvinvoinnin ulottuvuuden kautta. Ajallisesti sekä työllisyyden että hyvinvoinnin osalta keskityttiin lähitulevaisuuteen, eli ilmastopolitiikan vaikutuksiin seuraavan viiden vuoden aikana.

3.1 Työllisyysvaikutukset

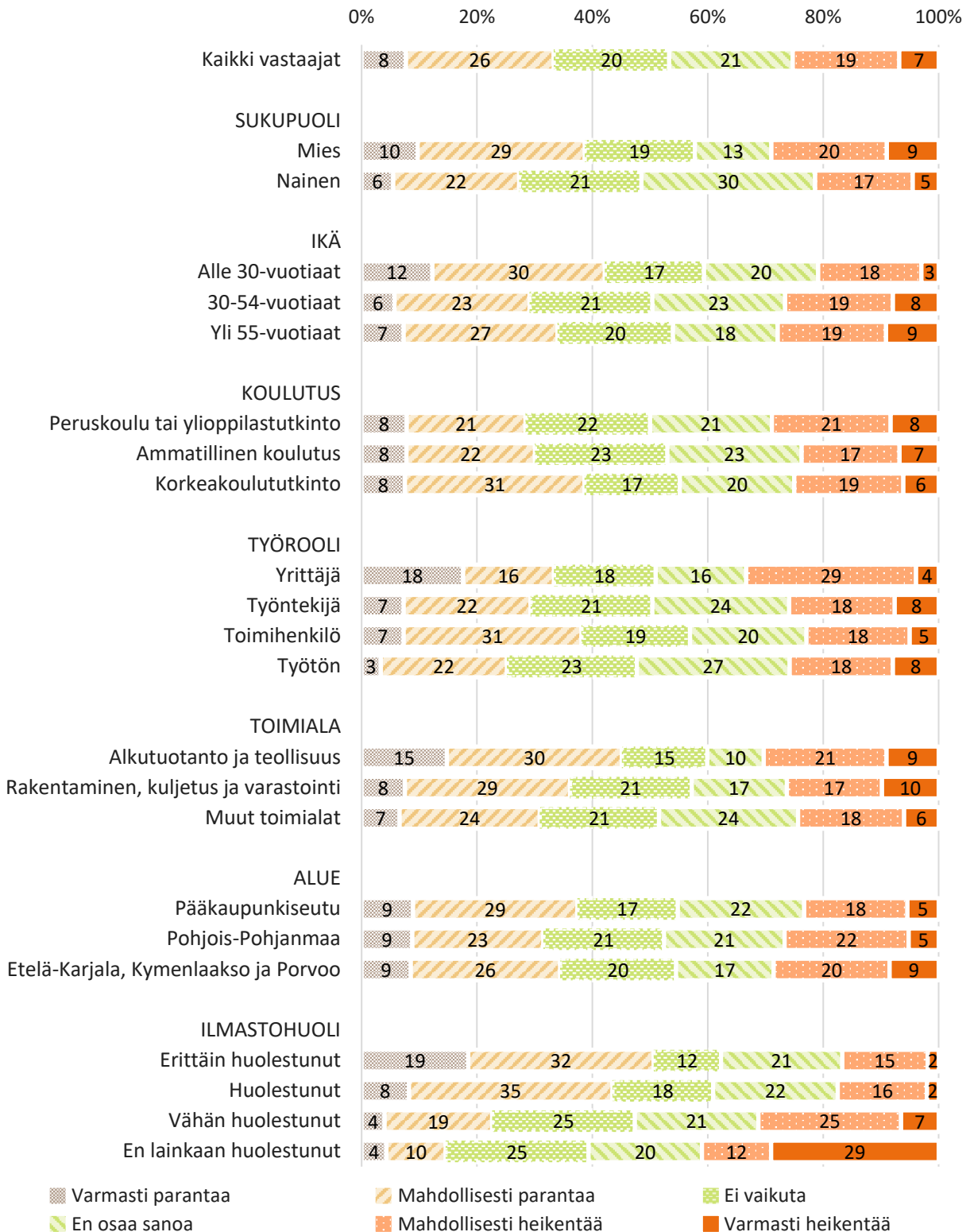
3.1.1 Yleinen työllisyys Suomessa

Kyselyn vastaajista yhteensä 34 % uskoi, että työpaikkojen saatavuus Suomessa paranee varmasti tai mahdollisesti lähitulevaisuudessa ilmastopolitiikan vaikutuksesta. Yhteensä neljäsosa (26 %) vastaajista uskoi, että työpaikkojen saatavuus varmasti tai mahdollisesti heikkenee ja viidennes (20 %), että ilmastopolitiikka ei vaikuta työpaikkojen saatavuuteen Suomessa. Lisäksi noin viidennes vastaajista ei osannut ottaa kantaa asiaan. (Kuva 4.) Koko Suomen aikuisväestölle kohdistetussa Euroopan Investointipankin toteuttamassa kyselyssä, jossa vastaajille annettiin vain kaksi vaihtoehtoa, puolet vastaajista uskoi, että ilmastopolitiikka tulee luomaan uusia työpaikkoja ja puolet uskoi, että työpaikat Suomessa tulevat vähenemään (EIB 2022). Käsillä oleva kysely vahvistaa näkemystä siitä, että ilmastopolitiikan työllisyysvaikutukset ovat suomalaisten parissa jakautuneet, mutta tuo myös esiin sen, että merkittävä osa ajattelee, että ilmastopolitiikalla ei ole vaikutusta työpaikkojen saatavuuteen.

Miehistä suurempi osa kuin naisista näki ilmastopolitiikan parantavan työpaikkojen saatavuutta (Kuva 4). Toisaalta miehistä hieman suurempi osa myös ajatteli ilmastopolitiikan heikentävän työpaikkojen saatavuutta. Naiset olivat miehiin verrattuna selvästi useammin epävarmoja ilmastopolitiikan työllisyysvaikutuksista. Heistä kolmannes valitsi vaihtoehdon *en osaa sanoa*, kun miehistä tämän vaihtoehdon valitsi vain 13 %. Iän mukaan tarkasteltuna alle 30-vuotiaat ja yli 55-vuotiaat näkivät ilmastopolitiikan joko varmasti tai mahdollisesti parantavan työpaikkojen saatavuutta useammin kuin 30–55-vuotiaat. Lisäksi alle 30-vuotiaat ajattelivat ilmastopolitiikan vähentävän työpaikkojen saatavuutta harvemmin kuin vanhemmat ikäryhmät. Myös korkeakoulutetut ajattelivat ilmastopolitiikan yleisemmin parantavan työpaikkojen saatavuutta, kuin matalasti koulutetut. Niitä, jotka ajattelivat ilmastopolitiikan heikentävän työllisyysvaikutuksia, oli eri koulutustasoilla melko sama osuus.

Vastaajien keskuudessa oli havaittavissa myös hieman eroja suhteessa asuinpaikkaan ja toimialaan (Kuva 4.). Pääkaupunkiseudulla ilmastopolitiikan yleisiin työllisyysvaikutuksiin suhtauduttiin hieman muiden alueiden vastaajia positiivisemmin. Siellä niitä, jotka ajattelivat ilmastopolitiikan parantavan työpaikkojen saatavuutta Suomessa, oli hieman enemmän kuin muilla alueilla. Myös vastaajia, jotka ajattelivat ilmastopolitiikan heikentävän työpaikkojen saatavuutta, oli vähemmän. Erot alueiden välillä olivat kuitenkin vähäisiä. Toimialojen osalta alkutuotannon ja teollisuuden parista löytyivät kannoistaan varmimmat vastaajat. Näillä aloilla niitä, jotka eivät osanneet arvioida ilmastopolitiikan vaikutusta työpaikkojen saatavuuteen Suomessa oli vain 10 %, kun muilla aloilla se vaihteli 17 ja 21 % välillä. Kaikilla toimialoilla suurempi osuus vastaajista oli sitä mieltä, että ilmastopolitiikka parantaa työpaikkojen saatavuutta, kuin että työpaikkojen saatavuus heikkenee.

Vaikuttaako ilmastopolitiikka yleisesti työpaikkojen saatavuuteen Suomessa seuraavan viiden vuoden aikana? (%)

Kuva 4. Vastaajien näkemys siitä, vaikuttaako ilmastopolitiikka yleisesti työpaikkojen saatavuuteen Suomessa seuraavan viiden vuoden aikana. Tarkastelu vastaajan sukupuolen, iän, koulutuksen, työroolin, toimialan, alueen ja ilmastohuolen mukaan. Jakaumien vastaajat ovat valtakunnallisesta otoksesta (n=1028) lukuun ottamatta aluejakaumia, joiden vastaajat ovat alueotoksista (pääkaupunkiseutu n=407, Pohjois-Pohjanmaa n=330, Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Porvoo n=343).

Selkeimmät erot vastaajien välillä löytyivät ilmastohuolen mukaan tarkasteltuna. Ilmastonmuutoksesta erittäin huolestuneista yhteensä noin puolet ajatteli ilmastopolitiikan varmasti tai mahdollisesti parantavan työpaikkojen saatavuutta ja 17 % ajatteli työpakkajien saatavuuden heikkenevän. Niistä, jotka eivät olleet huolissaan ilmastomuutoksesta, ainoastaan reilu kymmenesosa (14 %) ajatteli työpaikkojen saatavuuden paranevan ja 41 % ajatteli työpaikkojen saatavuuden heikkenevän. (Kuva 4.)

3.1.2 Vaikutukset omaan työllisyyteen

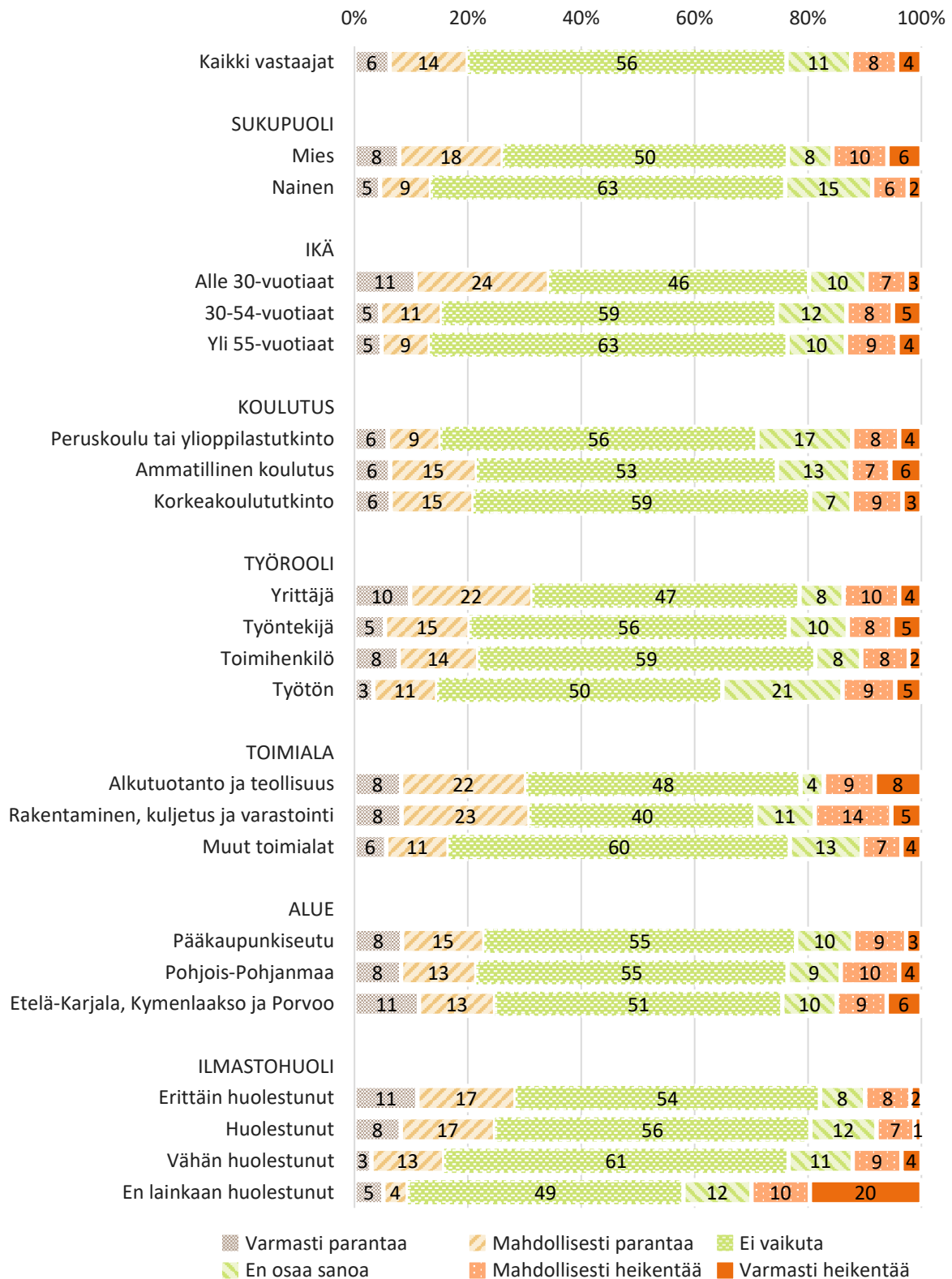
Toisin kuin yleisiin työllisyysvaikutuksiin, ilmastopolitiikan henkilökohtaisiin työllisyysvaikutuksiin suhtauduttiin pääosin neutraalisti (Kuva 5). Selvästi yli puolet (56 %) vastaajista uskoi, ettei ilmastopolitiikka vaikuta heidän mahdollisuuksiinsa säilyttää oma työpaikkansa tai saada uutta työtä seuraavan viiden vuoden aikana. Henkilökohtaisten työllisyysvaikutusten arviointi oli vastaajille myös huomattavasti yleisiä työllisyysvaikutuksia helpompaa ja *en osaa sanoa* vastauksia oli selvästi vähemmän (11 %). Viidennes vastaajista (20 %) uskoi, että ilmastopolitiikka parantaa omia työllisyysmahdollisuuksia ja ainoastaan 12 % vastaajista koki, että ilmastopolitiikka heikentää heidän mahdollisuuksiaan säilyttää oma työpaikkansa tai saada uutta työtä lähitulevaisuudessa. Heikentävän vaikutuksen osalta tulokset ovat linjassa aikaisempien tuoreiden koko aikuisväestöä koskeneiden tutkimusten kanssa. Euroopan investointipankin selvityksessä 13 % oli huolissaan oman työpaikkansa puolesta (EIB 2022) ja Sitran kyselyssä 13 % koki, että ilmastomuutosta hillitsevät toimet vaikuttavat kielteisesti oman alan tulevaisuuteen (Sitra 2019). SAK:n luottamushenkilöiden keskuudessa 15 % arvioi oman toimialan työpaikkojen vähentyvän tulevaisuudessa (SAK 2019c).

Erityisesti naiset ja yli 55-vuotiaat näkivät, että ilmastopolitiikalla ei ole vaikutusta heidän työllisyyteensä seuraavan viiden vuoden aikana. Toisaalta tämä vastausvaihtoehto oli suosituin kaikkien vastaajaryhmien keskuudessa. Positiivisia vaikutuksia omaan työllisyyteen korostivat muita enemmän alle 30-vuotiaat, yrittäjät sekä ilmastomuutoksesta huolestuneet. Miehet sekä teollisuudessa ja alkutuotannossa että rakentamisen, kuljetuksen ja varastoinnin alalla työskentelevät näkivät positiivisia mutta myös negatiivisia vaikutuksia muita enemmän. Samoin kuin yleisen työllisyyden kohdalla ne, jotka eivät olleet huolestuneita ilmastomuutoksesta, näkivät ilmastopolitiikan heikentävän työllisyysmahdollisuuksiaan muita selvästi enemmän. Naiset sekä työttömät ja matalammin koulutetut olivat hieman muita epävarmempia ilmastopolitiikan vaikutuksista. (Kuva 5.)

Toimialoittain tarkasteltuna alkutuotannon ja teollisuuden (30 %) sekä rakentamisen, kuljetuksen ja varastoinnin (31 %) aloilla toimivat näkivät ilmastopolitiikan vaikuttavan positiivisesti mahdollisuuksiin säilyttää oma työpaikka tai saada uutta työtä verrattuna muihin toimialoihin, joilla työskentelevistä vain 17 % näki ilmastopolitiikan vaikuttavan omaan työllisyyteen myönteisesti. Vastaavasti ilmastopolitiikan nähtiin myös heikentävän työllisyysmahdollisuuksia enemmän samoilla aloilla. Muilla toimialoilla selvästi suurempi osa näki, että ilmastopolitiikalla ei ole vaikutusta työpaikan säilymiseen tai uuden työn saamiseen. Verrattaessa vastauksia yleisen työllisyyden kysymykseen (Kuva 4), havaitaan että eri toimialojen vastaajat vastasivat molempiin kysymyksiin saman suuntaisesti, mutta huomattavasti useammat vastaajat näkivät *yleisen* työllisyyden osalta joko positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia, kun taas *oman* työllisyyden osalta neutraalit vastaukset korostuvat (Kuva 4 ja 5). Voidaankin sanoa, että mielikuvien tasolla toimialalla on merkitystä sille, miten ilmastopolitiikan työllisyysvaikutuksista ajatellaan, vaikka vaikutusten ei ajateltaisi suoraan koskevan omaa työllisyyttä ja toimialaa.

Aiemmissä kyselyissä SAK:n jäsenjärjestöjen edustajat ovat arvelleet, että ilmastotoimilla ei juurikaan tulisi olemaan vaikutusta toimialojensa työn kokonaismäärään. Työllisyyden kasvua on arvioitu

Vaikuttaako ilmastopolitiikka Sinun mahdollisuuksiisi säilyttää nykyinen työpaikkasi tai saada muuta työtä seuraavan viiden vuoden aikana? (%)

Kuva 5. Vastaajien näkemys siitä, vaikuttaako ilmastopolitiikka vastaajan omiin mahdollisuuksiin säilyttää nykyinen työpaikka tai saada muuta työtä seuraavan viiden vuoden aikana. Tarkastelu vastaajan sukupuolen, iän, koulutuksen, työroolin, toimialan, alueen ja ilmastohuolen mukaan. Jakaumien vastaajat ovat valtakunnallisesta otoksesta (n=1028), lukuun ottamatta aluejakaumia, joissa vastaajat ovat alueotoksista (pääkaupunkiseutu n=407, Pohjois-Pohjanmaa n=330, Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Porvoo n=343).

syntyvän erityisesti rakennusalalla ja ravintola- ja matkailualalla, kun taas kaupan alalla on arvioitu katoavan työpaikkoja. (SAK 2019a.) SAK:n luottamushenkilökyselyssä teollisuuden vastaajista 21 % arvioi, että työpaikkojen määrä alalla vähenee ja 10 % että ne lisääntyvät. (SAK 2019c.).

3.2 Hyvinvointivaikutukset

Hyvinvoinnin osalta tarkasteltiin sitä, miten työvoimaan kuuluvat suomalaiset uskovat ilmastotoimien vaikuttavat omaan hyvinvointiinsa lähitulevaisuudessa. Hyvinvointi jaettiin kuuteen eri osa-alueeseen, johon sisältyy arjen ulottuvuuksia vastaajan taloudellisesta asemasta, terveydestä, liikkumisesta sekä yhteisöllisestä osallisuudesta (ks. Kuva 6).

Tulokset kertovat, että ilmastopolitiikan ei uskota vaikuttavan voimakkaan kielteisesti tai myönteisesti hyvinvointiin lähitulevaisuudessa. Kaikilla kysytyillä hyvinvoinnin osa-alueilla vastausvaihtoehto *ei heikennä eikä paranna* oli suosituin ja sen valinneiden vastaajien määrä vaihteli välillä 38–58 %. Vähiten ilmastopolitiikan ajateltiin vaikuttavan mahdollisuuksiin osallistua yhteiskunnan toimintaan (58 %) sekä mahdollisuuksiin toimia yhdessä toisten ihmisten kanssa (58 %). Yli puolet (54 %) vastaajista oli myös sitä mieltä, että ilmastopolitiikka ei vaikuta fyysiseen terveyteen. (Kuva 6.)

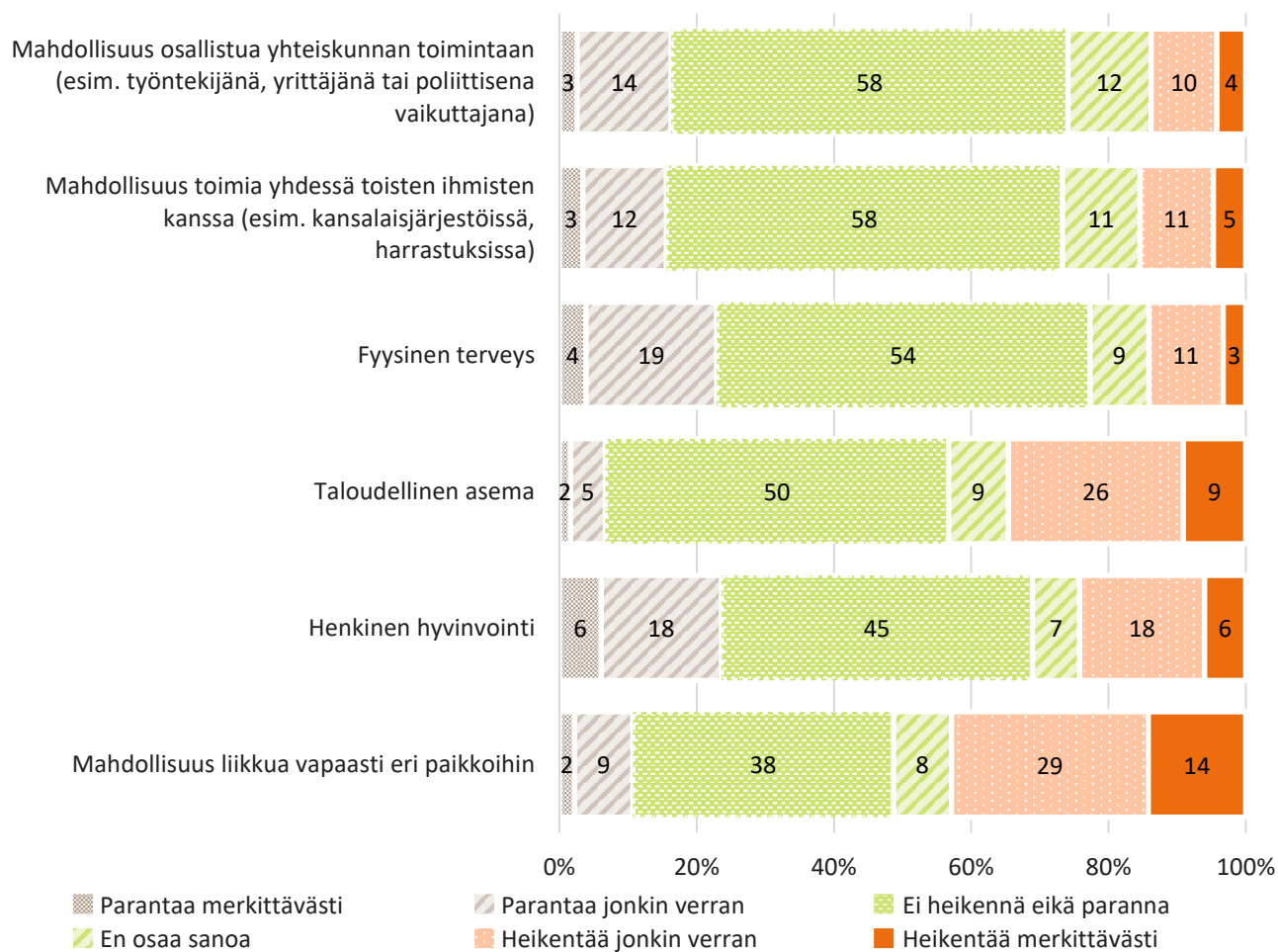
Vastaajat uskoivat ilmastopolitiikan vaikuttavan eniten ja kaikkein kielteisimmin mahdollisuuteen liikkua vapaasti eri paikkoihin. Vastaajista 43 % oli sitä mieltä, että ilmastopolitiikka heikentää mahdollisuutta liikkua vapaasti eri paikkoihin, kun 38 % vastaajista oli sitä mieltä, että ilmastopolitiikka ei vaikuta mahdollisuuksiin liikkua vapaasti eri paikkoihin. Liikkumisen osalta vain 11 % vastaajista arvioi ilmastopolitiikan vaikutusten olevan myönteisiä. Toiseksi eniten ilmastopolitiikan uskottiin vaikuttavan henkiseen hyvinvointiin, jonka osalta noin neljäsosa vastaajista uskoi ilmastopolitiikan vaikutusten heikentävän henkistä hyvinvointia mutta toisaalta yhtä suuri osa näki ilmastopolitiikan parantavan henkistä hyvinvointia. Kolmanneksi eniten ilmastopolitiikan ajateltiin vaikuttavan taloudelliseen asemaan, jonka osalta reilu kolmannes (35 %) oli sitä mieltä, että vaikutukset ovat hyvinvointia heikentäviä ja ainoastaan pieni osa (7 %) tunnisti taloudellista asemaa parantavia vaikutuksia. Vastausten perustella ilmastopolitiikan nähtiin vaikuttavan kielteisimmin taloudelliseen asemaan ja mahdollisuuksiin liikkua vapaasti eri paikkoihin. Myönteisten vaikutusten osalta yleisimmin vaikutuksia nähtiin henkiseen hyvinvointiin ja fyysiseen terveyteen. (Kuva 6.)

Taustamuuttujien mukaan tarkastellut erot koko väestön jakautumiin eivät yleensä olleet kovin suuria. Vastauksissa painottuivat ilmastotoimien hyvinvointivaikutusten neutraalit arviot, kuten yleisessä tarkastelussa. Sukupuolten välillä erot olivat vähäisiä ja niitä löytyi lähinnä henkisen hyvinvoinnin ja taloudellisen aseman osalta. Miehet (47 %) ajattelivat naisia (35 %) useammin ilmastopolitiikan vaikuttavan joko positiivisesti tai negatiivisesti taloudelliseen asemaansa. Toisaalta miehet näkivät naisia useammin, että ilmastopolitiikalle ei ole vaikutusta heidän henkiseen hyvinvointiinsa (miehet 49 %, naiset 42 %). Kuten työllisyyden osalta (Kuvat 4 ja 5), myös hyvinvointivaikutusten osalta naiset (10–17 %) valitsivat miehiä (5–8 %) useammin *en osaa sanoa* -vaihtoehdon.

Iän osalta yli 55-vuotiaat ajattelivat yleisemmin, että ilmastopolitiikalla ei ole vaikutusta hyvinvoinnin osa-alueisiin ja alle 30-vuotiaat kokivat ilmastopolitiikan vaikuttavan hyvinvointiin useimmin kaikilla hyvinvoinnin osa-alueilla. Myös korkeakoulutetut ajattelivat ilmastopolitiikan vaikuttavan hyvinvointiinsa matalammin koulutettuja useammin kaikilla muilla osa-alueilla paitsi taloudellisessa asemassa ja mahdollisuuksissa toimia yhdessä toisten ihmisten kanssa. Tuloluokittain tarkasteltuna taloudellisesta asemastaan eniten huolissaan olivat suurituloisimmat eli ne, joiden kotitalouden yhteenlasketut tulot olivat yli 80 000 euroa. Heistä 48 % oli sitä mieltä, että ilmastotoimet heikentävät taloudellista asemaa merkittävästi tai jonkin verran. Sen sijaan heistä, joiden kotitalouden yhteenlasketut tulot olivat alle 20 000 euroa, vastaavasti ajatteli 38 %.

Työroolin mukaan tarkasteltuna kaikilla hyvinvoinnin osa-alueilla, paitsi fyysisen terveyden osalta, yrittäjät suhtautuvat ilmastopolitiikan hyvinvointivaikutuksiin muita negatiivisemmin. Toimihenkilöissä ja johtajissa on eniten heitä, jotka ajattelevat ilmastopolitiikan parantavan hyvinvointiaan. Elinkeinoista

Ilmastopolitiikan vaikutus hyvinvointiin lähitulevaisuudessa (%)

Kuva 6. Vastaajien näkemys siitä, kuinka ilmastopolitiikka vaikuttaa heidän hyvinvointiansa lähitulevaisuudessa. Jakaumien vastaajat ovat valtakunnallisesta otoksesta (n=1030).

alkutuotannossa ja teollisuudessa työskentelevät näkivät ilmastopolitiikan vaikuttavan muilla toimialoilla työskenteleviä enemmän taloudelliseen asemaan, mahdollisuuteen toimia yhdessä toisten ihmisten kanssa sekä erityisesti mahdollisuuteen liikkua vapaasti eri paikkoihin. Kaikkien hyvinvointivaikutusten osalta muihin toimialoihin verrattuna alkutuotannossa ja teollisuudessa työskentelevistä suurempi osa myös ajatteli ilmastopolitiikan heikentävän hyvinvointiaan. Tuloksen taustalta saattaa löytyä odotus, että ilmastotoimet vaikuttavat juuri heidän elinkeinoonsa, ja näin vastaajat mahdollisesti näkevät omat hyvinvointinsa olevan haavoittuva. Vastaavaa kielteisten vaikutusten painotusta ei löytynyt esimerkiksi laajalla rakennuksen, kuljetuksen ja varastoinnin elinkeinoalalla.

Alueittaisessa tarkastelussa näkemyksissä ei ollut suuria eroja. Sen sijaan ilmastohuolen ja ilmastopolitiikan hyvinvointivaikutusten välillä oli yhteys. Ne, jotka eivät olleet ilmastonmuutoksesta huolestuneita, ajattelivat muita huomattavasti useammin ilmastopolitiikan heikentävän hyvinvointiaan kuin muut. Ainoastaan liikkumismahdollisuuksien osalta muissa huoliryhmissä ajateltiin hyvinvoinnin heikenevän yhtä usein. Etenkin ilmastonmuutoksesta erittäin huolestuneet ja huolestuneet puolestaan näkivät yleisemmin ilmastopolitiikan parantavan hyvinvointiaan kaikilla osa-alueilla.

Kaiken kaikkiaan tämän kyselyn asenteiden neutraaliutta korostava tulos ilmastopolitiikan hyvinvointivaikutuksista on kiinnostava ajankohtaisesta näkökulmasta. Yleisesti näyttää siltä, että työvoimaan kuuluvat eivät ajattele ilmastotoimien aiheuttavan lähitulevaisuudessa suurta haittaa henkilökohtaiselle hyvinvoinnille. Tosin on huomattava, että heillä ei myöskään ole erityisen suuria odotuksia ilmastopolitiikan hyvinvointia edistävästä vaikutuksesta.

4 Ilmastotoimien toteutus

Ilmastotoimien toteutuksen osalta kysyttiin vastaajien näkemyksiä siitä, kenelle vastuu ilmastotoimista ensisijaisesti kuuluu. Tarkemmin kartoitettiin näkemyksiä erilaisista valtakunnan tason sekä yritysten, kuntien ja alueiden toimista ilmastopäästöjen vähentämiseksi. Lisäksi tiedusteltiin mille toimialoille päästöjen vähennykset tulisi kohdentaa.

4.1 Valtakunnalliset ilmastotoimet

4.1.1 Vastuu ilmastotoimista

Vastuu ilmastotoimista kuului vastaajien mukaan selkeämmin yrityksille kuin kotitalouksille (Kuva 7). Vastaajista valtaosa (69 %) piti yrityksiä ja elinkeinoja päävastuullisina päästöjen vähentämisestä, kun kotitalouksia piti päävastuussa vain harva (6 %). Yritysten päävastuullisuutta tähdentävä korkea luku on suurin piirtein linjassa esimerkiksi Euroopan komission toteuttaman kyselyn kanssa, jossa 62 % suomalaisista koki, että liike-elämä ja teollisuus ovat vastuussa ilmastonmuutoksen hillinnästä (EU 2021). Tässä kyselyssä vain 16 % vastaajista oli sitä mieltä, että kotitalouksien ja yritysten sekä elinkeinojen päästövähennykset ovat yhtä tärkeitä (kuva 7).

Sosiodemografisia taustamuuttujia tarkasteltaessa naiset, yli 55-vuotiaat ja korkeakoulutetut näkivät vastuun kuuluvan yrityksille ja elinkeinoille muita vastaajia enemmän. Selkein ero syntyi ikäryhmien välillä: yli 55-vuotiaista 77 % piti yrityksiä ja elinkeinoja päävastuullisina toimijoina, kun alle 30-vuotiaista tätä mieltä oli 60 %. Kotitalouksia päävastuullisina piti alle 30-vuotiaista 29 % ja yli 55-vuotiaista vain 6 %. Koulutus taustamuuttujana ei tuottanut yhtä suuria eroja, mutta koulutustason noustessa vastaajat kiinnittivät vastuuta hieman enemmän yrityksille kuin kotitalouksille.

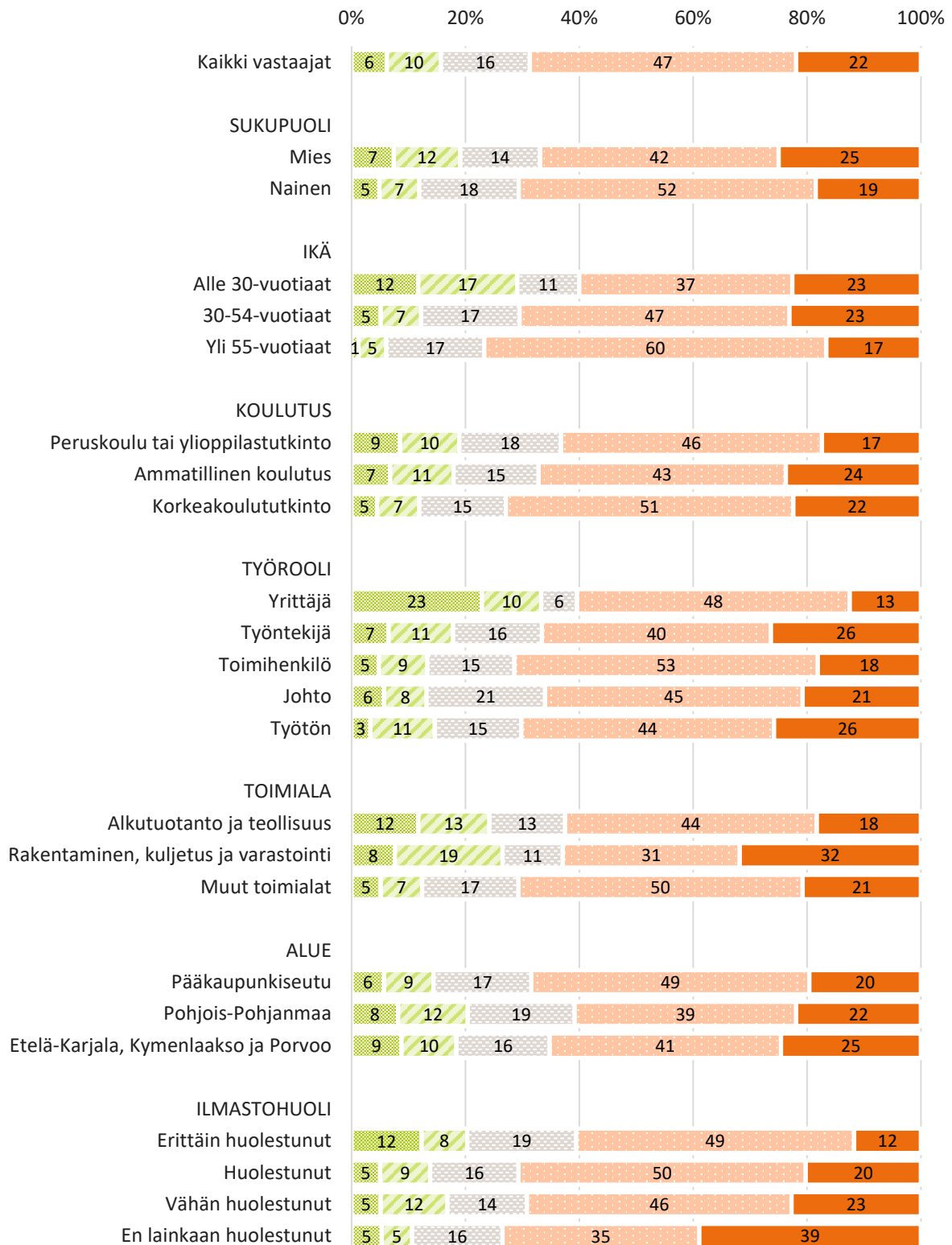
Tarkastelu ammatillisen aseman mukaan ei tuonut esiin kovin selkeitä eroja. Yrittäjät poikkesivat muista ammattiroolin mukaisista ryhmistä siinä, että he muita useammin pitivät kotitalouksia päävastuullisina (33 %; koko aineisto 16 %). Samalla yrittäjillä yritysten ja kuluttajien yhtä suuren vastuun korostaminen oli erityisen vähäistä. Elinkeinoaloista alkutuotannon ja teollisuuden sekä rakennus, kuljetus ja varastointi alan ammatissa toimivat näkivät useammin kotitaloudet päävastuullisina toimijoina verrattuna muiden alojen vastaajiin.

Ilmastopolitiikan vastuukysymyksen osalta alueiden vertailu ei tuottanut selkeitä eroja. Pohjois-Pohjanmaalla vastaajat pitivät yrityksiä ja elinkeinoja hieman vähemmän vastuullisina kuin pääkaupunkiseudulla sekä Kymenlaaksossa, Etelä-Karjalassa ja Porvoossa. Pääkaupunkiseudun vastaajista pienin osuus puolestaan painotti kotitalouksien vastuuta.

Ilmastohuolen mukaan tarkasteltuna ilmastonmuutoksesta erittäin huolestuneista muita pienempi osa näki yritykset ja elinkeinot ensisijaisesti vastuullisina ilmastotoimista. Vastaavasti ne, jotka eivät olleet huolestuneita ilmastonmuutoksesta näkivät useammin vastuun ilmastotoimista olevan yritysten ja elinkeinojen harteilla.

Kuva 7 (seuraava sivu). Vastaajien näkemys siitä, miten valtakunnallisten ilmastopäästöjen vähentäminen tulisi ensisijaisesti toteuttaa. Tarkastelu sukupuolen, iän, koulutuksen, työroolin, toimialan, alueen ja ilmastohuolen mukaan. Jakaumien vastaajat ovat valtakunnallisesta otoksesta (n=1017), lukuun ottamatta aluejakaumia, joissa vastaajat ovat alueotoksista (pääkaupunkiseutu n=402, Pohjois-Pohjanmaa n=329, Etelä-Karjala, Kymenlaakso, Porvoo n=342).

Valtakunnallinen ilmastopäästöjen vähentäminen tulisi mielestäni toteuttaa ensisijaisesti (%)

Kotitalouksien kulutusta ja päästöjä vähentämällä.

Päävastuu on kotitalouksilla, mutta myös yritysten sekä elinkeinojen päästövähennyksiä tarvitaan.

Kotitalouksien ja yritysten sekä elinkeinojen päästövähennykset ovat yhtä tärkeitä.

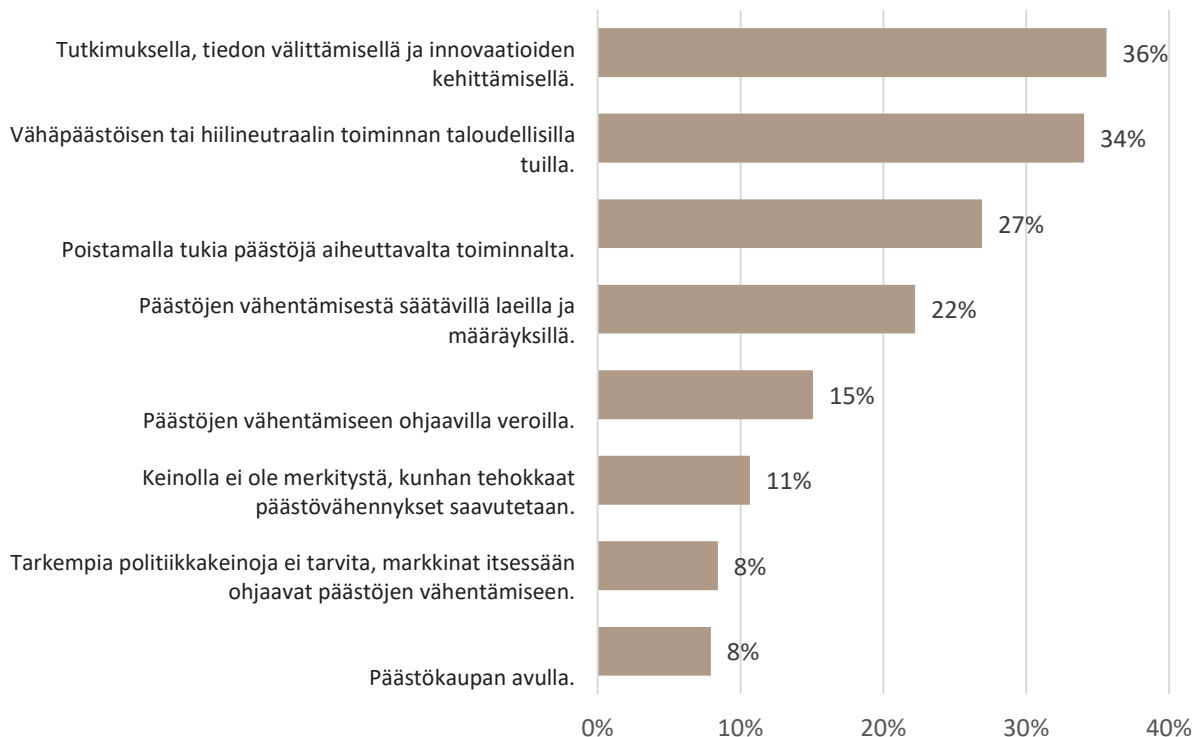
Päävastuu on yrityksillä ja elinkeinoilla, mutta myös kotitalouksien päästövähennyksiä tarvitaan.

Yritysten ja elinkeinojen päästöjä vähentämällä.

4.1.2 Valtakunnalliset politiikkakeinot, joilla päästöjä ensisijaisesti pitäisi vähentää

Pyydettyessä vastaajia nimeämään kaksi ensisijaista vaihtoehtoa ilmastopäästöjen vähentämiseksi valtakunnan tasolla, eniten kannatusta saivat tutkimus, tiedon välittäminen ja innovaatioiden kehittäminen (36 %) sekä vähäpäästöisen tai hiilineutraalin toiminnan taloudelliset tuet (34 %). Tukien poistaminen päästöjä aiheuttavalta toiminnalta oli kolmanneksi suosituin politiikkakeino valtakunnallisten ilmastopäästöjen vähentämiseen (27 %). Päästöjen vähentämisestä säätävät lakeja ja määräyksiä kannatti myös yli viidennes vastaajista (22 %). Muiden keinojen kannatus oli vähäisempää, mutta kaikki vaihtoehdot saivat kannatusta. Keinoista vähiten kannatusta sai päästökauppa, jonka valitsi vain 8 % vastaajista. (Kuva 8.)

Tarkempien politiikkakeinojen osalta valtakunnallinen ilmastopäästöjen vähentäminen tulisi mielestäni toteuttaa ensisijaisesti (%)

Kuva 8. Vastaajien (n=1022) näkemys siitä, miten valtakunnallinen ilmastopäästöjen vähentäminen tulisi ensisijaisesti toteuttaa tarkempien politiikkakeinojen osalta. Kysymyksessä on ollut mahdollista valita kaksi vaihtoehtoa. Vastaajista miltei 2/3 oli valinnut kaksi vaihtoehtoa. Vastauksia oli yhteensä 1674, joista poistettiin Jokin muu, mikä -vastaukset, joita oli yhteensä 30 (3 % vastaajista).

Sosiodemografisten taustamuuttujien mukaan tarkasteltuna neljän keino kärkeä säilyy hyvin samankaltaisena. Naisten ja miesten välillä oli jonkin verran eroa siinä, mitkä keinoista saivat eniten kannatusta. Naisten osalta suosituin vastausvaihtoehto oli vähäpäästöisen tai hiilineutraalin toiminnan taloudelliset tuet, jota kannatti 40 % naisista. Miehistä tätä keinoa kannatti 28 % ja miehille sitä suosituimpia keinoja olivat tutkimus, tiedon välittäminen ja innovaatioiden kehittäminen (34 %) ja tukien poistaminen päästöjä aiheuttavalta toiminnalta (29 %). Miehet olivat myös valinneet eri vastausvaihtoehtoja hieman naisia tasaisemmin ja miesten osalta esimerkiksi päästökauppa ja vaihtoehto *tarkempia politiikkakeinoja ei tarvita, markkinat itsessään ohjaavat päästöjen vähentämiseen* saivat selvästi enemmän kannatusta. Miehistä päästökauppaa kannatti 12 %, kun naisilla vastaava luku oli 4 %. Päästövähennyksen jättämistä markkinoiden oman ohjautumisen varaan kannatti miehistä 12 % ja naisista 5 %.

Myös iän mukaan esiintyi hieman eroja. Alle 30-vuotiaat kannattivat muita enemmän päästöjen vähentämistä ohjaavia veroja (20 %) ja muita vähemmän tutkimusta, tiedon välittämistä ja innovaatioiden kehittämistä (28 %). Yli 55-vuotiaiden parissa tukien poisto päästöjä aiheuttavalta toiminnalta oli selvästi muita ikäryhmiä suosivampaa (36 %) ja heillä kannatus kolmen suosituimman keinon välillä jakautui tasaisesti.

Muissa taustamuuttujissa erityisesti yrittäjät erottuivat muista siinä, että heistä kolmannes (32 %) kannatti päästöjen vähentämistä säätäviä lakeja ja määräyksiä ja neljännes (24 %) päästöjen vähentämistä ohjaavia veroja. Yrittäjistä vain muutama (2 %) oli sitä mieltä, että tarkempia politiikkakeinoja ei tarvita, kun taas johtajista tätä mieltä oli reilu kymmenes (13 %) (muut 7–10 %). Toimialan mukaan tarkasteltuna rakentamisen, kuljetuksen ja varastoinnin aloilla työskentelevät kannattivat muita vähemmän vähäpäästöisen tai hiilineutraalin toiminnan taloudellisia tukia (21 %). Alueiden välillä ei ollut juurikaan eroja ilmastopolitiikan keinojen valinnassa.

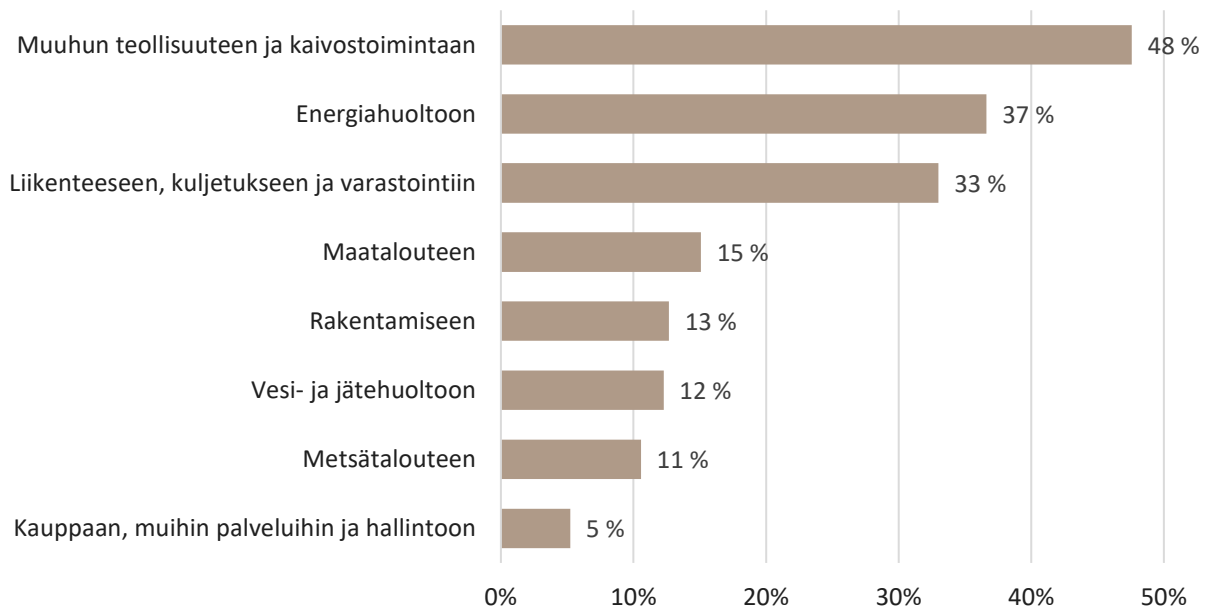
4.1.3 Elinkeinot, joihin päästöjen vähentäminen pitäisi kohdistaa

Pyydettyä vastaajia valitsemaan kaksi elinkeinoa, joihin valtakunnallinen ilmastopäästöjen vähentäminen tulisi ensisijaisesti kohdistaa, eniten kannatusta saivat muu teollisuus ja kaivostoiminta (48 %), energiahuolto (37 %) sekä liikenne, kuljetus ja varastointi (33 %) (Kuva 9). Tämä on linjassa Suomen merkittävimpien ilmastopäästölähteiden kanssa. Suurin päästölähde Suomessa on energiasektori, joka vuonna 2020 tuotti noin 72 % kokonaispäästöistä. Energiasektorin päästöjen sisällä merkittävimmät päästölähteet ovat energiateollisuus, liikenne sekä teollisuus ja rakentaminen, mikä on kysyttyä energiahuoltoa laajempi kategoria. Maatalouden päästöt olivat noin 14 % kokonaispäästöistä. (Tilastokeskus 2021). Huolimatta energiasektorin keskeisestä merkityksestä päästölähteenä, energiahuoltoon työllistyi Tilastokeskuksen toimialaluokituksen mukaan suoraan Suomessa vain noin 12 000 henkeä vuonna 2020 (Tilastokeskus 2022a). Muun teollisuuden ja kaivosteollisuuden yhteenlaskettu työllisten määrä oli noin 285 000 (kaivostoiminta n. 6300), joten on myös ymmärrettävää, että tämä ala näyttäytyy päästöjen vähentämisessä merkittävänä tekijänä monille vastaajille.

Elinkeinojen kolmen kärki oli selkeä kaikissa vastaajaryhmissä, mutta jonkin verran vaihtelua esiintyi. Naiset näkivät miehiä useammin liikenteen, kuljetuksen ja varastoinnin ensisijaisena päästöjen vähennyskohteena (naiset 37 %, miehet 29 %). Vanhemmilla ikäryhmillä kolmen kärki oli hyvin selkeä, kun taas alle 30-vuotiaat vastaajat olivat valinneet muita ikäryhmiä tasaisemmin eri elinkeinoja. Korkeakoulutetut pitivät energiahuollon päästöjen vähentämistä ensisijaisempina kuin vähemmän koulutetut. Toimialoittain eroja vastauksissa oli vähän. Kuitenkin vastaajat, jotka itse työskentelivät rakentamisessa, kuljetuksessa ja varastoinnissa, pitivät harvemmin (23 %) ensisijaisena vähentää päästöjä liikenteen, kuljetuksen ja varastoinnin sektorilla. Lähes samoin vastasivat myös alkutuotannossa ja teollisuudessa työskentelevät (22 %). Vastaavasti muilla toimialoilla työskentelevät vastaajat valitsivat hieman keskimääräistä useammin (36 %) liikenteen, kuljetuksen ja varastoinnin ensisijaiseksi päästövähennysten sektoriksi. Juuri tällaiset erot ovat reilun siirtymän suunnittelussa tärkeitä havaita, vaikka erot toimialoittain eivät kasvaneet tässä kyselyssä kovin suuriksi.

Myös alueiden vertailussa löytyi vain maltillista eroa päästövähennysten kannalta ensisijaisten elinkeinojen valinnassa. Pääkaupunkiseudulla painotettiin muita alueita hieman enemmän energiahuoltoa (39 %, muut 33 %) ja maataloutta (19 % muut 14–15 %).

Valtakunnallinen ilmastopäästöjen vähentäminen tulisi mielestäni kohdistaa ensisijaisesti seuraaviin elinkeinoihin (%)

Kuva 9. Vastaajien (n=994) näkemys siitä, mihin elinkeinoihin valtakunnallinen ilmastopäästöjen vähentäminen tulisi ensisijaisesti kohdistaa. Kysymyksessä oli mahdollista valita kaksi vaihtoehtoa. Vastauksia oli yhteensä 1720. Kaksi vastausvaihtoehtoa valinneita oli 70 % vastaajista.

4.2 Yritysten, kuntien ja alueiden ilmastotoimet

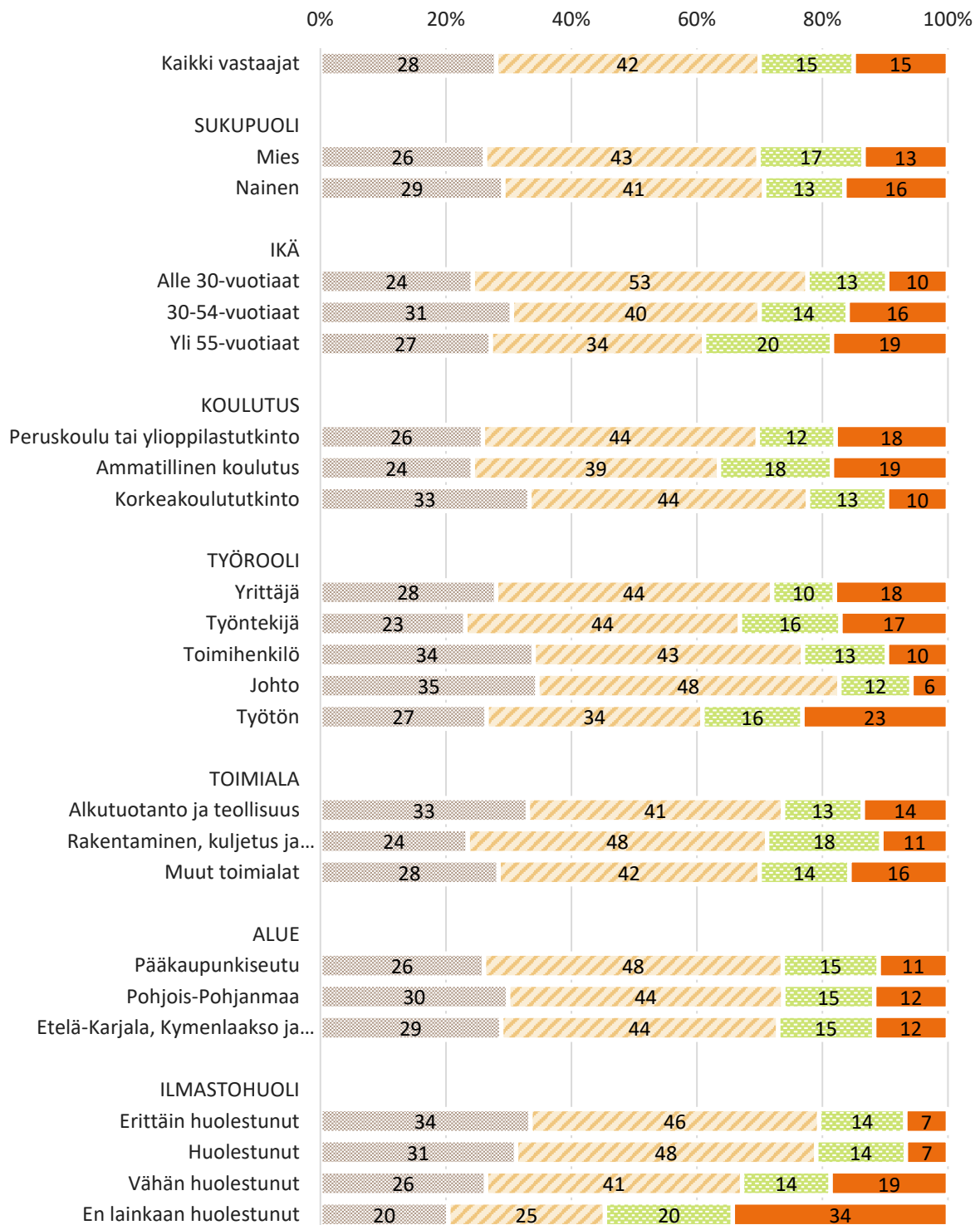
4.2.1 Yritysten ilmastotoimet

Yritysten ja muiden työnantajien päästövähennystoimien osalta kysyttiin näkemyksiä vastuun laajuudesta ja ulottumisesta itse päästövähennysten ulkopuolelle huomioimaan myös vaikutukset työntekijöihin ja heidän sopeutumiseensa muutoksiin. Suurin osa vastaajista (42 %) oli sitä mieltä, että yritysten ja muiden työnantajien tulisi ensisijaisesti varautua hiilipäästöjen vähentämiseen vähentämällä tuotannon ja toiminnan päästöjä, huolehtien samalla työntekijöiden mahdollisuuksista sopeutua muutoksiin samassa yrityksessä työpaikkansa säilyttäen esimerkiksi uusiin tehtäviin kouluttamalla (Kuva 10). Toiseksi suurin osa vastaajista (28 %) kannatti ensisijaisesti keskittymistä nykyisen toiminnan päästöjen vähentämiseen muuttamalla prosessit ja tuotteet vähähiilisiksi. Ainoastaan 15 % vastaajista oli sitä mieltä, että yritysten ja muiden työnantajien tulisi päästövähennysten ohella huolehtia työpaikan säilyttämisen sijaan työpaikkansa menettävien työntekijöiden taloudellisen aseman turvaamisesta.

Yritysten ilmastotoimien suhteen eri vastaajaryhmissä on vain vähän eroja ja vaihtoehtojen suosiojärjestys pysyy samana. Muita hieman enemmän keskittymistä päästövähennyksiin kannattivat korkeakoulutetut (33 %), toimihenkilöt (34 %) ja johtavassa asemassa olevat (35 %) sekä alkutuotannon ja teollisuuden parissa työskentelevät (35 %). Myös ilmastonmuutoksesta erittäin huolestuneista hieman muita suurempi osuus oli valinnut tämän vaihtoehdon (34 %). (Kuva 10.)

Kuva 10 (seuraava sivu). Vastaajien näkemys siitä, miten yritysten ja muiden työnantajien tulisi ensisijaisesti varautua hiilipäästöjen vähentämiseen. Tarkastelu sukupuolen, iän, koulutuksen, toimialan, alueen ja ilmastohuolen mukaan. Jakaumien vastaajat ovat valtakunnallisesta otoksesta (n=1010), lukuun ottamatta aluejakaumia, joissa vastaajat ovat alueotoksista (pääkaupunkiseutu n=399, Pohjois-Pohjanmaa n=324, Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Porvoo n=340). Kuvaajasta on poistettu Muulla tavoin, miten? -vastaukset, joita oli valtakunnallisessa otoksessa 20, pääkaupunkiseudun otoksessa 8, Pohjois-Pohjanmaan otoksessa 6 sekä Etelä-Karjalan, Kymenlaakson ja Porvoon otoksessa 4.

Yritysten ja muiden työnantajien tulisi ensisijaisesti varautua hiilipäästöjen vähentämiseen (%)

■ Keskittymällä nykyisen toiminnan päästöjen vähentämiseen muuttamalla prosessit ja tuotteet vähähiiliseksi.

▨ Vähentämällä tuotannon ja toiminnan päästöjä, huolehtien samalla työntekijöiden mahdollisuuksista sopeutua muutoksiin samassa yrityksessä työpaikkansa säilyttäen (esim. uusiin tehtäviin kouluttamalla).

▨ Vähentämällä tuotannon ja toiminnan päästöjä, huolehtien työpaikan säilyttämisen sijaan työpaikkansa menettävien työntekijöiden taloudellisen aseman turvaamisesta (esim. toiseen ammattiin tai eläkkeelle siirtymistä tukemalla).

■ En osaa sanoa

Yritysten ilmastotoimien ulottaminen työntekijöiden sopeutumisesta huolehtimiseen oli erityisen tärkeää alle 30-vuotiaille (53 %), kun yli 55-vuotiaat painottivat myös työpaikan menettävien työntekijöiden taloudellisen aseman turvaamista.

Selvälle enemmistölle työvoimaan kuuluvista on tärkeää, että yritykset ulottavat vastuunsa päästövähennystoimien vaikutuksiin työntekijöille. Tässä ensisijaista olisi turvata työskentelymahdollisuudet samassa yrityksessä. Vähemmistö ulottaisi yrityksen vastuun työpaikan menettävien työntekijöiden taloudellisen aseman turvaamiseen.

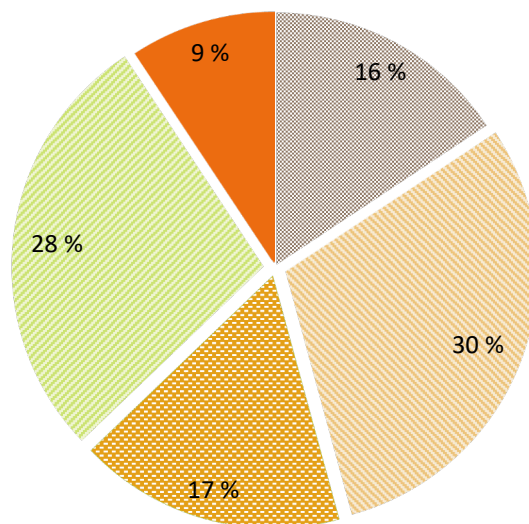
4.2.2 Kuntien ja seutukuntien ilmastotoimet

Kuntien ja seutukuntien tasolla ilmastopäästöjen vähentämistä voidaan edistää sekä keskittyen päästövähennysten aikaansaamiseen että panostaen myös työntekijöiden asemaan muutoksessa. Voidaan myös ajatella, että alueellisia ilmastotoimia ei tarvita. Vastaaajien näkemykset kuntien ja seutukuntien ilmastopäästöjen ensisijaisista vähentämiskeinoista olivat jakautuneet (Kuva 11). Eniten kannatusta saivat vastausvaihtoehto *tuki elinkeinorakenteen muuttamiselle vähähiiliseen suuntaan julkisella rahoituksella maakuntien tai kuntien kautta* (30 %) sekä vaihtoehto *edistämällä innovaatiotoimintaa, joka tukee uusien vähähiilisten elinkeinojen asettumista alueelle* (28 %). Suora tuki yrityksille päästöjen vähentämiseksi sekä uudelleen koulutus ja muut työvoimapolitiittiset keinot saivat 16 % ja 17 % kannatuksen. Vastaaajista 9 % oli sitä mieltä, että alueellisia ilmastotoimia ei tarvita.

Sukupuolten välillä vastauksissa ei ollut selviä eroja. Sen sijaan erityisesti alle 30-vuotiaat vastaajat kannattivat tukea elinkeinorakenteen muuttamiselle (38 %). Nuoret näkivät myös suoran tuen yrityksille useammin ensisijaisena kuin muut ikäryhmät (22 %) ja pitivät vähähiilistä elinkeinotoimintaa tukevan innovaatiotoiminnan edistämistä vähemmän tärkeänä (15 %). Muista ryhmistä yrittäjät kannattivat muita selkeästi enemmän suoraa tukea yrityksille (29 %). Ne, jotka eivät olleet ilmastonmuutoksesta huolissaan olivat luonnollisesti suurelta osin sitä mieltä, että alueellisia ilmastotoimia ei tarvita (44 %). (Liite 3.)

Kuntien ja seutukuntien tasolla elinkeinotoiminnan päästöjen vähentämistä tulisi mielestäni edistää ensisijaisesti (%)

- Suorana tukena yrityksille hiilipäästöjen vähentämisestä.
- Tukena elinkeinorakenteen muuttamiselle vähähiiliseen suuntaan julkisella rahoituksella maakuntien tai kuntien kautta.
- Uudelleen koulutuksena ja muina työvoimapolitiittisina keinoina, joilla autetaan työntekijöitä ja yrittäjiä siirtymään vähähiilisiin elinkeinoin.
- Edistämällä innovaatiotoimintaa, joka tukee uusien vähähiilisten elinkeinojen asettumista alueelle.
- Alueellisia ilmastotoimia ei tarvita.

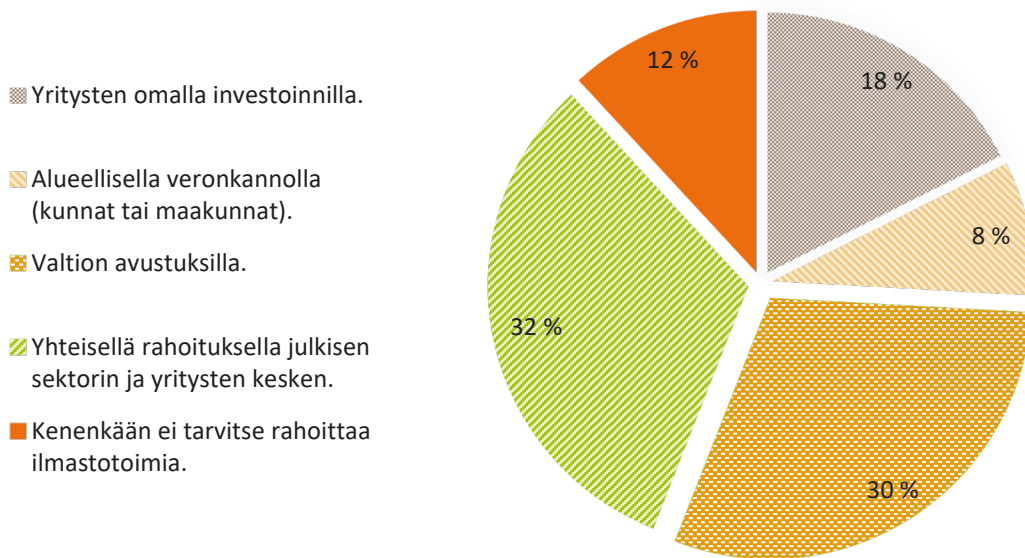
Kuva 11. Vastaaajien (n=1001) näkemys siitä, kuinka elinkeinotoiminnan ilmastopäästöjen vähentämistä tulisi ensisijaisesti edistää kuntien ja seutukuntien tasolla. Kuvaajasta on poistettu ”Joku muu, mikä?” -vastaukset, joita oli 17.

Kuntien ja seutukuntien ilmastotoimien rahoituksen osalta tiedusteltiin näkemyksiä siitä, tulisiko rahoituksen olla valtion, alueiden vai yritysten vastuulla. Kyselyn vastaajista suurin osa kannatti ensisijaisesti

yhteistä rahoitusta julkisen ja yksityisen sektorin kesken (32 %) sekä valtion avustuksia (30 %) kuntien ja seutukuntien ilmastotoimien rahoittamiseksi (Kuva 12). Kolmanneksi eniten kannatusta sai yritysten oma investointi (18 %). Vähiten kannatusta (8 %) sai alueellinen veronkanto. Lisäksi vastaajista 12 % oli sitä mieltä, että kenenkään ei tarvitse rahoittaa ilmastotoimia.

Taustamuuttujittain tarkasteltuna vastausten välillä löytyi jonkin verran eroja (Liite 3). Valtion avustuksia kannattavat erityisesti naiset (34 %), alle 30-vuotiaat (36 %) ja peruskoulun tai ylioppilastutkinnon suorittaneet (36 %). Julkisen ja yksityisen sektorin yhteisen rahoituksen kannatus oli suurinta yli 55-vuotiaiden (42 %), johtavassa asemassa olevien (44 %) sekä korkeakoulutettujen parissa (39 %). Alueellinen verotus saa eniten kannatusta alle 30-vuotiaiden (15 %) sekä ilmastonmuutoksesta erittäin huolestuneiden (13 %) keskuudessa. Myös yrittäjistä 12 % oli valinnut tämän vaihtoehdon. Niistä, jotka eivät olleet huolissaan ilmastonmuutoksesta miltei puolet (45 %) oli sitä mieltä, että kenenkään ei tarvitse rahoittaa ilmastotoimia.

Kuntien ja seutukuntien ilmastotoimia tulisi mielestäni ensi sijassa rahoittaa (%)

Kuva 12. Vastaajien (n=1001) näkemys siitä, kuinka kuntien ja seutukuntien ilmastotoimia tulisi ensi sijassa rahoittaa. Kuvaajasta on poistettu ”Joku muu rahoittaja tai muu keino, mikä?” -vastaukset, joita oli 13.

5 Ilmastotoimien kustannusten hyvittäminen

Ilmastotoimien toteuttamisen ja kustannusten taakanjaon ohella reilussa murroksessa on olennaista pohtia tarvetta ja mahdollisuuksia lievittää ilmastotoimista aiheutuvia kustannuksia. Kyselyssä kartoitettiin näkemyksiä siitä, kenelle kustannuksia tulisi ensisijaisesti hyvittää ja millaisin keinoin erityisesti vähävaraisia voitaisiin huomioida. Lisäksi tiedusteltiin keinoja, joiden avulla voitaisiin hyvittää yrityksille ja palkansaajille ilmastotoimista aiheutuvia haittoja.

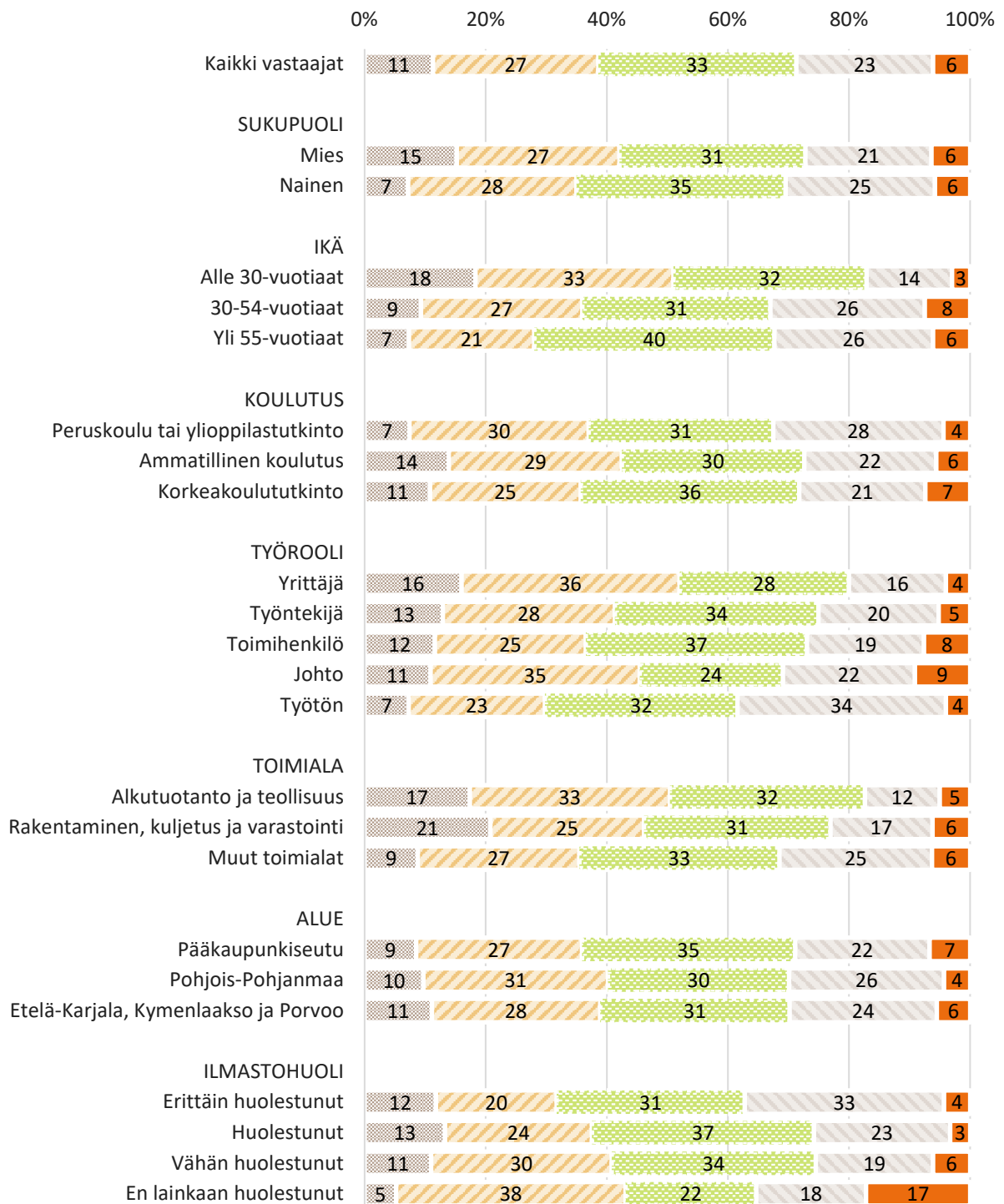
5.1 Kenelle kustannukset ensisijaisesti hyvitetään?

Tiedusteltaessa kenelle ilmastotoimista aiheutuvat kustannukset tulisi ensisijaisesti hyvittää, vastaajat painottivat tarvetta hyvittää kustannuksia tulot huomioiden. Yhteensä yli puolet (56 %) vastaajista oli sitä mieltä, että kustannukset tulisi ensisijaisesti hyvittää joko pienituloisille (23 %) tai niille, jotka maksavat kustannusten noususta tuloihin suhteutettuna eniten (33 %). Reilu neljännes vastaajista oli kuitenkin mieltä, että kustannukset tulisi ensisijaisesti hyvittää kaikille, joille kustannuksia kohdistuu ja 11 % oli sitä mieltä, että hyvittäminen tulisi kohdistaa niille, joille kustannuksia tulee rahamäärällisesti mitattuna eniten. Ainoastaan pieni osa (6 %) oli sitä mieltä, että kustannuksia ei tarvitse hyvittää lainkaan. (Kuva 13.)

Kustannusten hyvittämistä kaikille ja puhtaasti kulujen suuruuden perusteella kannattivat eniten alle 30-vuotiaat sekä yrittäjät ja johtavassa asemassa työskentelevät. Toisaalta tuloihin suhteuttamista tai pienituloisiin kohdistamista kannattivat erityisesti yli 55-vuotiaat ja työttömät sekä ilmastonmuutoksesta erittäin huolestuneet. Myös naiset kannattivat miehiä hieman enemmän kustannusten hyvitysten kohdistamista tulojen mukaan tai pienituloisille (Kuva 13). Hyvittämisen kohdistamista erityisesti pienituloisille kannatti 37 % niistä, joiden kotitalouden yhteenlasketut vuositulot olivat alle 20 000 euroa. Ne, jotka eivät olleet huolestuneita ilmastonmuutoksesta kannattivat selvästi muita enemmän sitä, että kustannuksia ei tarvitse hyvittää lainkaan.

Kuva 13 (seuraava sivu). Vastaajien näkemys siitä, kenelle ilmastotoimista aiheutuva erityinen kustannusten nousu tulisi ensisijaisesti hyvittää. Tarkastelu sukupuolen, iän, koulutuksen, toimialan, alueen ja ilmastohuolen mukaan. Jakaumien vastaajat ovat valtakunnallisesta otoksesta (n=1016), lukuun ottamatta aluejakaumia, joissa vastaajat ovat alueotoksista (Pääkaupunkiseutu n=401, Pohjois-Pohjanmaa n=328, Etelä-Karjala, Kymenlaakso, Porvoo n=342)

Jos voidaan osoittaa, että ilmastotoimista aiheutuu erityistä kustannusten nousua, kenelle tämä tulisi ensisijaisesti hyvittää? (%)

- Niille, joille kustannuksia tulee euroissa eniten.
- Kaikille, joille kustannuksia tulee.
- Niille, jotka maksavat kustannusten noususta tuloihin suhteutettuna eniten.
- Pienituloisille.
- Ei kenellekään.

5.2 Ilmastotoimien aiheuttamien kustannusten hyvittäminen vähävaraisille

Ilmastotoimien vähävaraisille aiheuttaman taloudellisen haitan hyvittämisessä monenlaiset keinot saivat kannatusta. Suosituimpia keinoja olivat olemassa olevien sosiaalipoliittisten etujen vahvistaminen (23 %) ja niiden uudistaminen perustulomuotoon (21 %). Vastausvaihtoehtoista harkinnanvaraisen toimeentulotuen lisääminen (18 %) ja pienituloisten vapauttaminen ilmastotoimista (17 %) saivat miltei yhtä paljon kannatusta. Vastaaajat kannattivat vähiten suoraa taloudellista hyvitystä pienituloisille (13 %). Lisäksi 8 % vastaajista oli sitä mieltä, että erityisiä pienituloisille kohdennettuja ilmastotoimia ei tarvita. (Kuva 14.)

Vastaaajaryhmittäin tarkasteltuna erilaisten vastaajien väliltä löytyy jonkin verran eroja. Sukupuolten väliset erot ovat vähäiset. Naisista (15 %) hieman miehiä (21 %) harvempi kannatti harkinnanvaraisen toimeentulotuen korotusta pienituloisille. Toisaalta miehet (10 %) olivat naisia (5 %) useammin sitä mieltä, että erityisiä pienituloisille kohdistettuja toimia ei tarvita. (Kuva 14.)

Alle 30-vuotiaat erottuivat tämäkin kysymyksen vastauksissa muista ikäryhmistä. Alle 30-vuotiailla kaksi selkeästi suosituinta keinoa olivat pienituloisen ryhmän sosiaalipoliittisten etujen vahvistaminen (33 %) sekä harkinnanvaraisen toimeentulotuen lisääminen (26 %). Vanhemmilla ikäryhmillä nämä keinot saivat selvästi vähemmän kannatusta. Nuorin vastaajaryhmä kannatti perustuloa selvästi muita ikäryhmiä vähemmän. Alle 30-vuotiaista vain 10 % piti perustuloa parhaimpana keinoa, kun vanhemmilla ikäryhmillä perustulo oli yksittäisistä keinoista suosituin. Alle 30-vuotiaat myös kannattivat pienituloisten määrittämistä ilmastotoimien ulkopuolelle muita ikäryhmiä harvemmin (Kuva 14.)

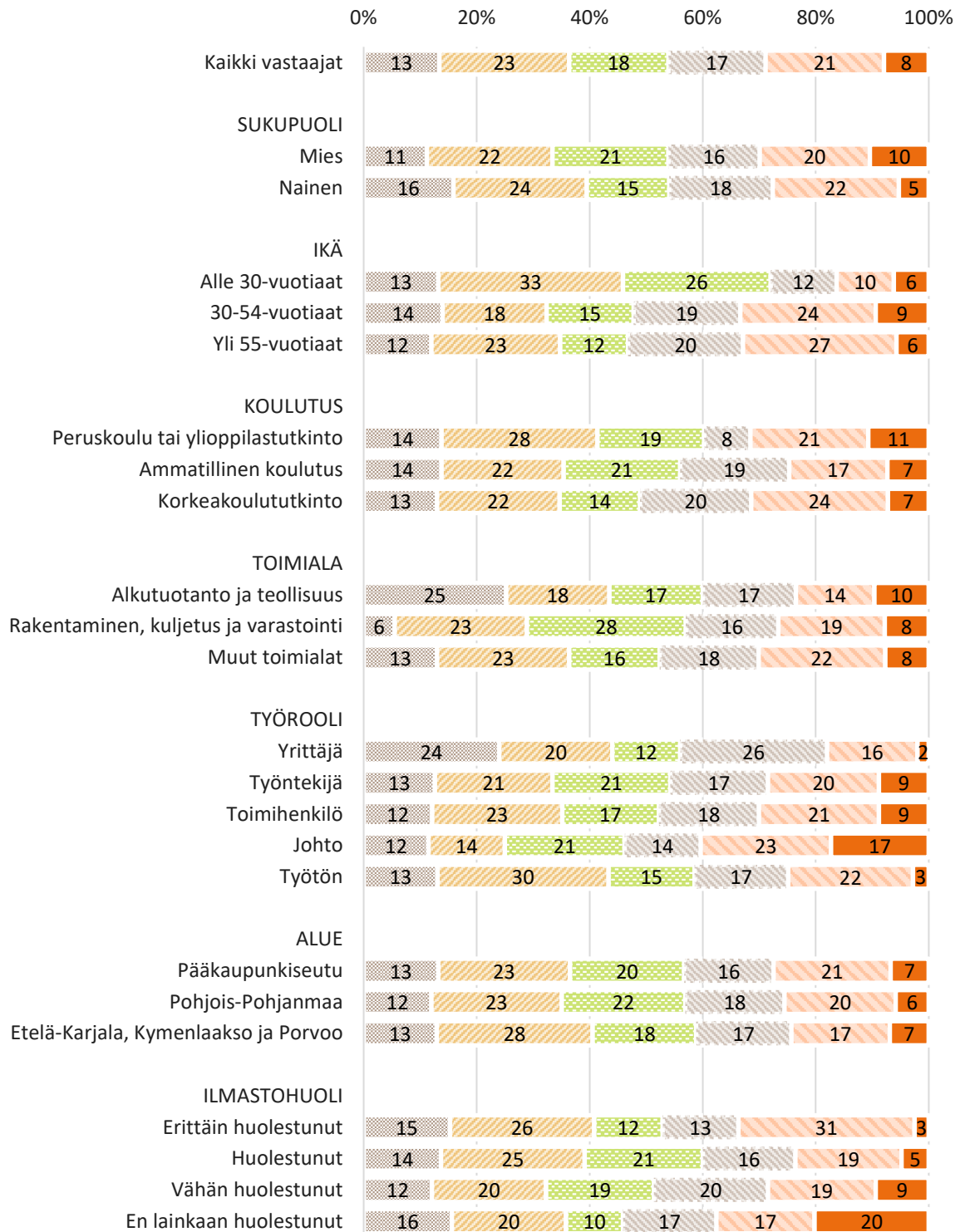
Toimialan mukaan tarkasteltuna alkutuotannon ja teollisuuden aloilla työskentelevät kannattivat muita huomattavasti enemmän suoraa taloudellista hyvitystä pienituloisille (25 %). Myös perustulon suhteen heidän näkemyksensä erosivat muilla toimialoilla työskentelevistä. Alkutuotannossa ja teollisuudessa työskentelevillä perustulon kannatus oli selvästi muita vähäisempää. (Kuva 14.)

Myös työroolin suhteen näkemyksissä oli havaittavissa selkeitä eroja erityisesti työttömien ja johtavassa asemassa työskentelevien osalta. Työttömät kannattivat muita enemmän sosiaalipoliittisten etujen vahvistamista (30 %), kun johtavassa asemassa työskentelevät kannattivat tätä vähiten (14 %). Johtavassa asemassa työskentelevät myös ajattelivat muita useammin, että erityisiä pienituloisille kohdistettuja toimia ei tarvita (17 %). Yrittäjistä muita ryhmiä suurempi osa kannatti suoraa taloudellista hyvitystä pienituloisille. (Kuva 14.)

Muista taustamuuttujista eroja löytyi myös kotitalouden tulotason mukaan. Ne, joiden kotitalouden yhteenlasketut tulot ylittivät 80 000 euroa vuodessa, olivat muita hieman useammin sitä mieltä, että erityisiä pienituloisille kohdistettuja toimia ei tarvita (13 %). Ilmastohuolen osalta ei lainkaan huolestuneista muita suurempi osa (20 %) oli sitä mieltä, ettei erityisiä toimia tarvita.

Kuva 14 (seuraava sivu). Vastajien näkemys siitä, miten parhaiten voidaan korvata ilmastotoimista aiheutuva haitta, jos voidaan osoittaa, että haitta kohdistuu kohtuuttomasti vähävaraisimpiin ihmisiin. Tarkastelu sukupuolen, iän, koulutuksen, toimialan, alueen ja ilmastohuolen mukaan. Jakaumien vastaajat ovat valtakunnallisesta otoksesta (n=981), lukuun ottamatta aluejakaumia, joissa vastaajat ovat alueotoksista (pääkaupunkiseutu n=386, Pohjois-Pohjanmaa n=325, Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Porvoo n=333). Kuvaajasta on poistettu Jokin muu tapa, mikä? -vastaukset, joita oli valtakunnallisessa otoksessa 29 (ja pääkaupunkiseudun otoksessa 15, Pohjois-Pohjanmaan otoksessa 3 sekä Etelä-Karjalan, Kymenlaakson ja Porvoon otoksessa 6).

Jos voidaan osoittaa, että ilmastotoimet kohdentuvat kohtuuttomasti vähävaraisimpiin ihmisiin, miten parhaiten voidaan korvata heille aiheutettu haitta? (%)

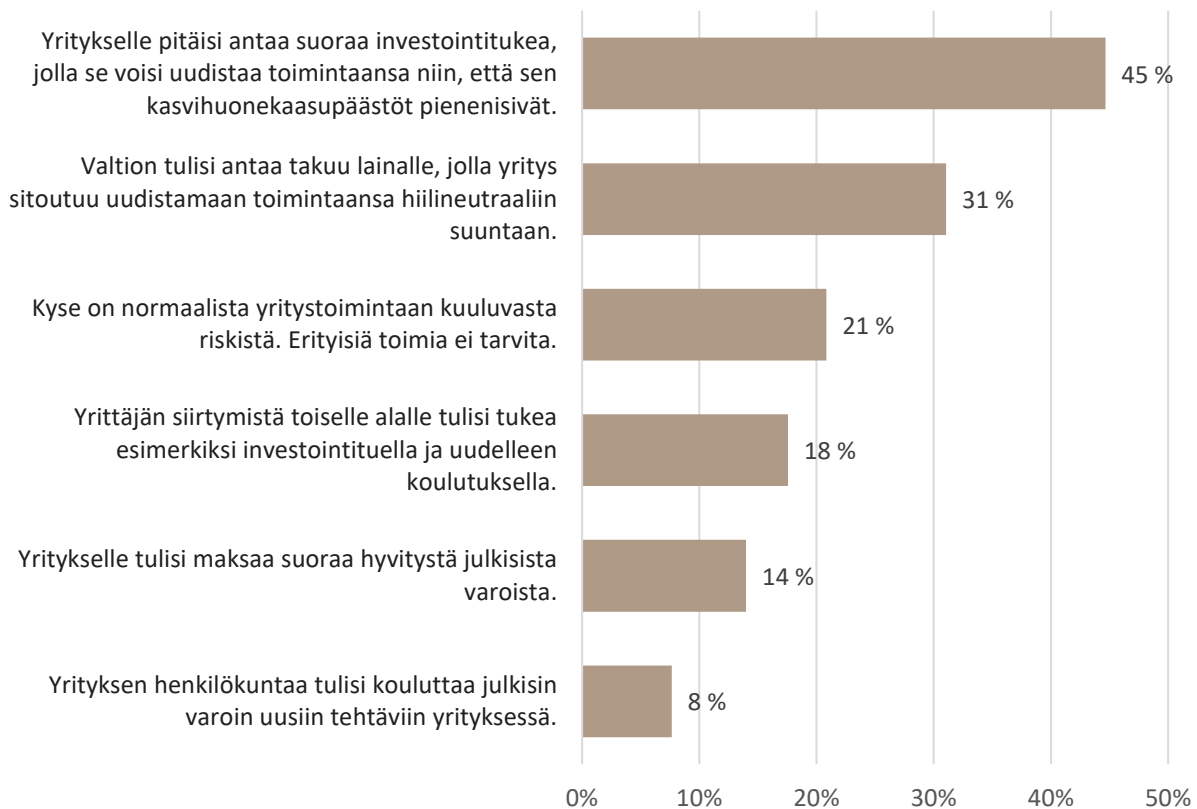

- Osoittamalla pienituloiselle ryhmälle suoraa taloudellista hyvitystä esim. etusetelinä.
- Vahvistamalla pienituloisen ryhmän osalta sosiaalipoliittisia etuja kuten asumistukea.
- Osoittamalla pienituloiselle tarvittaessa lisää harkinnanvaraista toimeentulotukea.
- Määrittämällä pientulaisia ryhmiä ilmastotoimien ulkopuolelle (esim. vapautus energiaveron korotuksesta).
- Asia voidaan hoitaa perustulon (kansalaispalkan tai negatiivisen tuloveron) avulla.
- Erityisiä toimia ei tarvita.

5.3 Ilmastotoimien hyvittäminen yrityksille

Kansalaisten ohella ilmastotoimet voivat aiheuttaa merkittäviä kustannuksia tai muita toimintamahdollisuuksien muutoksia yrityksille. Pyydettyä vastaajia valitsemaan kaksi keinoa, joilla yritykselle mahdollisesti ilmastotoimista kohdistuvat haitat tulisi korvata, eniten kannatusta sai suora investointituki, jolla yritys voisi uudistaa toimintaansa niin, että sen kasvihuonekaasupäästöt pienenisivät (45 %). Seuraavaksi eniten kannatusta sai haitan korvaaminen valtion takaamalla lainalla, jolla yritys sitoutuu uudistamaan toimintaansa hiilineutraaliin suuntaan (31 %). Vastaajista viidesosa (21 %) oli sitä mieltä, että kyse on normaalista yritystoimintaan kuuluvasta riskistä eikä erityisiä tukitoimia tarvita. Miltei saman verran kannatusta sai vaihtoehto *tukea yrittäjän siirtymistä toiselle alalle*. Suora hyvitys yrittäjälle julkisista varoista sai 14 % kannatuksen ja vähiten kannatettiin julkisin varoin toteutettavaa yrityksen henkilökunnan koulutusta (8 %) (Kuva 15.)

Jos ilmastotoimista seuraa yrityksen kannattavuuden tai toimintamahdollisuuksien kannalta suurta haittaa, miten haitta tulisi korvata yritykselle? (%)

Kuva 15. Vastaajien (n=1008) näkemys siitä, miten yritykselle tulisi korvata sen kannattavuudelle tai toimintamahdollisuuksille ilmastotoimista mahdollisesti aiheutuva haitta. Kysymyksessä on ollut mahdollista valita kaksi vaihtoehtoa, mutta 61 % vastaajista oli valinnut vain yhden vaihtoehdon. Vastauksia oli yhteensä 1390, joista poistettiin jokin muu, mikä -vastaukset, joita oli 22.

Vaihtoehtojen suosio vaihteli hieman vastaajaryhmittäin. Sukupuolen, koulutusalojen ja toimialojen mukaan tarkasteltuna erot olivat pieniä. Myös kaikilla ikäryhmillä kaksi suosituinta keinoa olivat samoja, mutta muiden keinojen osalta esiintyi jonkin verran eroja. Ikäryhmistä alle 30-vuotiaat kannattivat muita useammin yrityksen henkilökunnan koulutusta julkisista varoista (15 %). Lisäksi alle 30-vuotiaat näkivät muita ikäryhmiä harvemmin, että erityisiä hyvittämissuunnitelmia ei tarvita (14 %).

Työroolin osalta erityisesti yrittäjien vastaukset poikkesivat jonkin verran muiden vastauksista. Yrittäjät kannattivat huomattavasti muita enemmän (34 %) suoraa hyvitystä yrityksille julkisista

varoista. Sen sijaan yrittäjät kannattivat muita vähemmän investointitukia yrityksille (34 %), vaikka myös se oli yrittäjien joukossa suosittu vaihtoehto. Näkemystä siitä, että kyse olisi normaalista yritystoimintaan kuuluvasta riskistä ja erityisiä toimia ei tarvita, kannatti yrittäjistä muihin verrattuna melko harva (12 %), eli ainakin yrittäjien itsensä näkökulmasta hyvitystoimet olisivat tarpeellisia.

Vastaavasti kuin edellisen kysymyksen osalta, ne, jotka eivät olleet huolestuneita ilmastonmuutoksesta olivat muita huomattavasti useammin sitä mieltä, että erityisiä toimia ei tarvita, vaan kyse on normaalista yrittämisen riskistä (34 %). Myös pääkaupunkiseudulla oltiin muita alueita hieman enemmän sitä mieltä, ettei erityisiä toimia tarvita (25 %).

5.4 Työllisyysvaikutusten huomioiminen

Kyselyssä tarkasteltiin myös erikseen työvoimaan kuuluvan väestön näkemyksiä ilmastotoimien mahdollisesti aiheuttamien työllisyysvaikutusten lievittämiseen tarvittavista keinoista. Työllisyysvaikutukset saattoivat kohdistua joko palkansaajiin tai yksityisiin elinkeinonharjoittajiin.

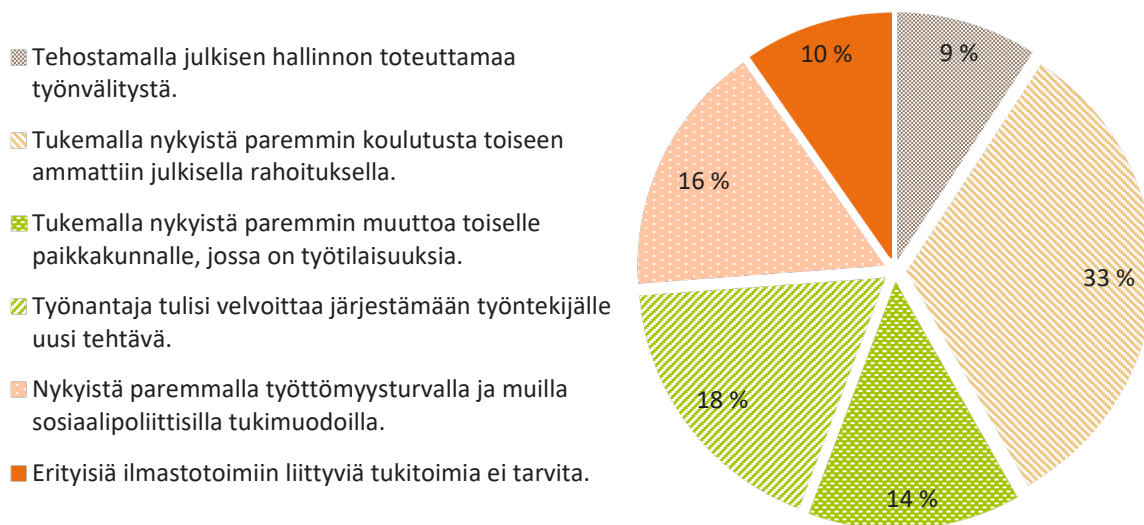
5.4.1 Palkansaajat

Mikäli ilmastotoimet aiheuttavat työtehtävien tai työpaikan lakkauttamisen, palkansaajien osalta selvästi suosituimmaksi hyvitystoimeksi nähtiin nykyistä parempi tuki toiseen ammattiin kouluttautumiseen. Kaikkiaan kolmasosa vastaajista (33 %) oli sitä mieltä, että mikäli ilmastotoimista seuraa työtehtävien tai työpaikan lakkauttaminen, palkansaajan taloudellinen asema voidaan turvata parhaiten tukemalla nykyistä paremmin koulutusta toiseen ammattiin julkisella rahoituksella. Kolme seuraavaksi suosituinta keinoa saivat melko tasaisen kannatuksen. Vastaajista 18 % oli sitä mieltä, että palkansaajan taloudellinen asema tulisi turvata velvoittamalla työnantaja järjestämään työntekijälle uusi tehtävä. Lähes yhtä suuren kannatuksen saivat nykyistä parempi työttömyysturva ja sosiaalipoliittiset tukimuodot (16 %) sekä toiselle paikkakunnalle muuton tukeminen (14 %). Keinosta vähiten suosittu oli julkisen hallinnon toteuttama työnvälitys (9 %). Lisäksi kymmenesosa vastaajista oli sitä mieltä, että erityisiä tukitoimia ei tarvita. (Kuva 16.)

Suosituin vastausvaihtoehto oli selvästi suosituin myös melkein kaikilla vastaajaryhmillä sosiodemografisten taustamuuttujien mukaan tarkasteltuna (Liite 3). Ainoastaan työttömät ja ne, jotka eivät olleet huolestuneita ilmastonmuutoksesta kannattivat jotain toista keinoa enemmän. Työttömillä kouluttautumisen tukemisen kanssa yhtä suosituiksi keinoksi nousivat nykyistä paremmat sosiaalipoliittiset tuet (26 %) sekä se, että työnantaja veloitettaisiin järjestämään työntekijälle uusi tehtävä (23 %). Ne, jotka eivät olleet huolestuneet ilmastonmuutoksesta kannattivat tässäkin yhteydessä muita huomattavasti enemmän sitä, että erityisiä tukitoimia ei tarvita (27 %).

Muiden vastausvaihtoehtojen suhteen esiintyi enemmän eroja taustamuuttujia vasten tarkasteltuna. Miehet (17 %) suosivat naisia (10 %) useammin toiselle paikkakunnalle muuttamisen tukemista. Myös alle 30-vuotiaat kannattivat tätä keinoa muita ikäryhmiä enemmän. Yli 55-vuotiaat kannattivat erityisesti nuorimpiin verrattuna enemmän nykyistä parempaa työttömyysturvaa ja muita sosiaalipoliittisia tukia. Lisäksi vanhimmassa ikäryhmässä oli vähemmän kannatusta julkisen hallinnon toteuttaman työnvälityksen tehostamiselle. Havaittuja eroja voivat osin selittää eri-ikäisten elämäntilanteiden väliset erot. Toisaalta vanhimmassa ikäluokassa oli myös erityisesti nuorimpiin verrattuna enemmän heitä, jotka ovat sitä mieltä, ettei erityisiä ilmastotoimiin liittyviä tukitoimia tarvita.

Jos ilmastotoimista seuraa työtehtävien tai työpaikan lakkauttaminen, miten palkansaajan taloudellinen asema voidaan mielestäsi parhaiten turvata? (%)

Kuva 16. Vastaajien (n=971) näkemys siitä, kuinka palkansaajan taloudellinen asema voidaan parhaiten turvata, mikäli ilmastotoimista seuraa työtehtävien tai työpaikan lakkauttaminen. Vastauksista on poistettu ”Muulla tavoin, miten?” -vastaukset, joita oli 25.

Koulutustason osalta korkeakoulutetut kannattivat muita vielä vahvemmin toiseen ammattiin koulutuksen tukemista (37 %). Ammatillisen koulutuksen suorittaneista (23 %) suurempi osa kuin erityisesti korkeakoulutetuista (13 %) kannatti sitä, että työnantaja veloitetaan järjestämään työntekijälle uusi tehtävä. Nykyistä parempaa työttömyysturvaa ja muita sosiaalipoliittisia tukimuotoja kannattivat eniten matalimmin koulutetut. Korkeakoulutetut kannattivat muita hieman enemmän toiseen ammattiin koulutuksen sekä toiselle paikkakunnalle muuton tukemista.

Työroolin osalta erityisesti yrittäjät erosivat työttömien ohella näkemyksiltään muista. Yrittäjistä lähes neljäsosa kannatti toiselle paikkakunnalle muuton tukemista, kun muissa työrooleissa toimivista vain noin 10–14 % kannatti tätä. Yrittäjät myös kannattivat vähiten sitä, että työnantaja veloitettaisiin järjestämään työntekijälle uusi tehtävä, kun taas johdossa ja työttömissä oli eniten tätä toimea kannattavia vastaajia. Nykyistä parempaa työttömyysturvaa ja muita sosiaalipoliittisia tukimuotoja kannatti vain noin 4 % johdosta. Johtajissa oli myös eniten heitä, jotka olivat sitä mieltä, ettei erityisiä ilmastotoimiin liittyviä tukitoimia tarvita (16 % vrt. muut 8–10 %).

Alueiden väliset erot jäivät tämänkin kysymyksen osalta melko vähäisiksi. Sen sijaan kotitalouden tulotasolla oli vaikutusta. Niistä, joiden kotitalouden vuositulot olivat alle 20 000 euroa, reilu viidennes (22 %) kannatti nykyistä parempaa työttömyysturvaa ja muita sosiaalipoliittisia tukia. Yli 80 000 euron vuosituloilla sosiaalipoliittisten tukien kannatus oli huomattavasti vähäisempää (9 %). Suurempituloiset (18 %) myös kannattivat pienituloisia (13 %) enemmän toiselle paikkakunnalle muuttamisen tukemista.

5.4.2 Yksityiset elinkeinonharjoittajat

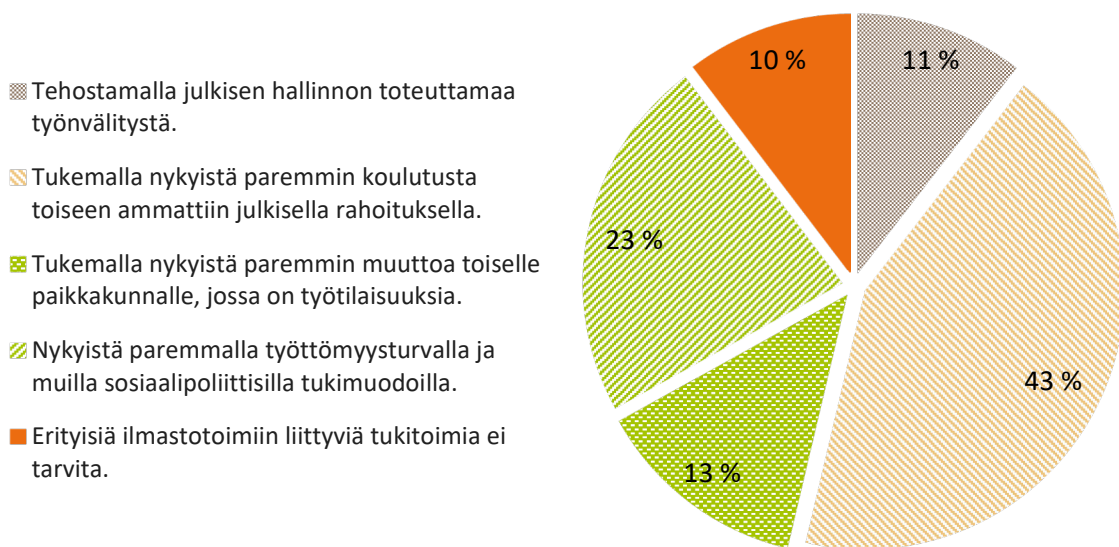
Näkemykset yksityisille elinkeinonharjoittajille kohdistettavista tukitoimista olivat hyvin samansuuntaisia palkansaajille kohdistettavien tukitoimien kanssa. Toiseen ammattiin koulutuksen nykyistä parempi tukeminen oli vastaajien keskuudessa suosituin keino. Jopa 43 % vastaajista oli valinnut sen parhaimmaksi tukitoimeksi tilanteessa, jossa ilmastotoimista seuraa yksityisen elinkeinonharjoittajan elinkeinon menetys. Toiseksi suurin osa vastaajista (23 %) kannatti nykyistä parempaa työttömyysturvaa ja

sosiaalipoliittisia tukimuotoja. Julkisen hallinnon toteuttamaa työnvälitystä kannatettiin toimista vähiten (11 %). Lisäksi kymmenesosa vastaajista oli sitä mieltä, että erityisiä tukitoimia ei tarvita. (Kuva 17.)

Taustamuuttujia vasten tarkasteltuna näkemykset vastaavat palkansaajakysymyksen havaintoja, mutta joissain suhteissa erot ovat hieman selkeämpiä. Lähes puolet naisista (48 %) piti toiseen ammattiin koulutuksen nykyistä parempaa tukemista parhaana tukitoimena yksityisen elinkeinonharjoittajan taloudellisen aseman ja hyvinvoinnin parantamiseksi, kun taas miehistä kouluttautumista kannatti vain hieman yli kolmasosa (36 %). Miehet (21 %) kannattivat naisia (6 %) enemmän toiselle paikkakunnalle muuton tukemista huomattavasti selkeämmin kuin palkansaajien osalta. (Liite 3.)

Ikäryhmittäin vastausvaihtoehtojen suosio noudatteli palkansaajakysymyksen linjaa. Nuoremmat kannattivat toiselle paikkakunnalle muuton tukemista vanhempia enemmän ja vanhimmat kannattivat enemmän nykyistä parempaa työttömyysturvaa ja muita sosiaalipoliittisia tukimuotoja.

Jos ilmastotoimista seuraa yksityisen elinkeinonharjoittajan elinkeinon menetys, miten heidän taloudellista asemaansa ja hyvinvointiaan voidaan parantaa? (%)

Kuva 17. Vastaajien (n=965) näkemys siitä, kuinka yksityisen elinkeinonharjoittajan taloudellista asemaa ja hyvinvointia voidaan parantaa, mikäli ilmastotoimista seuraa elinkeinon menetys. Vastauksista on poistettu ”Muulla tavoin, miten?” -vastaukset, joita oli 42.

Korkeakoulutetut kannattivat muita enemmän toiseen ammattiin koulutuksen tukemista ja puolestaan muita vähemmän nykyistä parempaa työttömyysturvaa ja muita sosiaalipoliittisia tukimuotoja sekä hieman vähemmän toiselle paikkakunnalle muuton tukemista.

Työrooleittain tarkasteltuna yrittäjät kannattivat selkeästi muita enemmän toiselle paikkakunnalle muuton tukemista (20 %). Työntekijät ja työttömät puolestaan kannattivat muita hieman enemmän nykyistä parempaa työttömyysturvaa ja muita sosiaalipoliittisia tukimuotoja (27 ja 24 %). Johtavassa asemassa työskentelevien sekä yrittäjien parissa julkisen hallinnon toteuttaman työnvälityksen tehostaminen sai enemmän kannatusta (molemmat 16 %) kuin muiden ryhmien parissa (9–11 %).

Tässäkin yhteydessä pienituloiset kannattivat eniten nykyistä parempaa työttömyysturvaa ja muita sosiaalipoliittisia tukimuotoja. Ne, jotka eivät olleet huolestuneita ilmastomuutoksesta olivat huolestuneita enemmän sitä mieltä, että erityisiä ilmastotoimiin liittyviä tukitoimia ei tarvita.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Ilmastopolitiikan työllisyys- ja hyvinvointivaikutukset eivät herättäneet ainakaan lähitulevaisuuden osalta kovin suurta huolta vastaajissa. Mahdollisten työllisyyttä heikentävien ja kustannuksia nostavien vaikutusten hyvittämistä kuitenkin kannatettiin. Tuloksista esiin nousevia näkemyksiä tarkastellaan taustamuuttuja-tarkasteluissa ilmenneiden erojen mukaan. Lisäksi pohditaan millaisia reiluuden piirteitä työelämässä olevat kannattavat ilmastopolitiikan suhteen.

6.1 Ilmastopolitiikan vaikutukset ja toivottu politiikka

Suomalaiset työvoimaan kuuluvat näkivät ilmastopolitiikan työllisyysvaikutukset monin tavoin. Vaikka suuri osa vastaajista näki ilmastopolitiikan vaikuttavan työllisyyden mahdollisuuksia lisäävästi, paljon oli myös niitä, jotka ajattelivat mahdollisuuksien heikenevän tai että vaikutuksia ei ole lainkaan. Lisäksi merkittävä osa vastaajista koki työllisyysvaikutusten arvioinnin hankalaksi. Näkemykset eroavat hieman mallinnuksen tuottamista arvioista, joiden mukaan työpaikkojen määrä Suomessa vähenisi jonkin verran (Kuusi ym. 2021). Työvoimaan kuuluvat eivät siis ole ainakaan lähitulevaisuuden osalta kovin huolissaan työpaikkojen vähenemisestä ilmastopolitiikan seurauksena. Tätä vahvistavat näkemykset oman työllisyyden osalta. Selvä enemmistö ajatteli, että ilmastopolitiikalla ei ole vaikutusta omaan työllisyyteen lähitulevaisuudessa.

Vastausten eroista voidaan nähdä, että ilmastopolitiikan ajatellaan vaikuttavan enemmän jonkun muun työllisyyden mahdollisuuksiin kuin omiin. Ilmastopolitiikalla ajatellaan siis olevan vaikutuksia, joita kukaan ei oikein tunnusta omalle kohdalleen. Tämän voidaan ajatella heijastelevan julkisen keskustelun antamaa kuvaa ilmastopolitiikan työllisyysvaikutuksista, mutta toisaalta vastaava ilmiö on havaittavissa muunlaistenkin vaikutusten osalta. Ihmisillä on taipumus arvioida omaa tilannettaan positiivisemmin kuin yleistä tilannetta. Esimerkiksi koronapandemian osalta huomattavasti pienempi osa väestöstä oli huolissaan taudin vaikutuksista omalla kohdallaan, kuin sen vaikutuksista suomalaisten terveyteen yleisemmin (Haavisto 2020). Yhtäältä kyse voi olla siitä, että oma tilanne tai omat valmiudet reagoida tarvittaessa muutoksiin, kuten saada uutta työtä, ajatellaan keskivertoa paremmiksi. Kyse voi toisaalta myös olla pienempää ryhmää kohtaan koetusta empatiasta ja huolesta, joskaan kyselyn tuloksista ei voida päätellä, mihin ryhmään vaikutusten ajatellaan kohdentuvan.

Hyvinvointivaikutusten osalta kyselyn toteuttamisajankohtana vahvasti esillä ollut bensan hinnan kallistuminen näkyi vastauksissa, mutta muuten kuin liikenteen osalta ilmastotoimien ei pääosin ajateltu vaikuttavan hyvinvointiin. Aiemmissa selvityksissä on ollut havaittavissa jonkin verran huolta ilmastopolitiikan hyvinvointivaikutuksista. Esimerkiksi Euroopan investointipankin selvityksessä 56 % suomalaisista koki, että ilmastopolitiikka heikentää, enemmän kuin parantaa, elintasoja eli vaikuttaa kielteisesti esimerkiksi terveyteen, ruokavalioon tai arkielämän mukavuuteen, mutta vastaajien ei ollut mahdollista valita vaikutuksiltaan neutraalia vaihtoehtoa (EIB 2022). Sitran vuonna 2019 tekemässä selvityksessä 18 % suomalaisista oli sitä mieltä, että ilmastomuutosta hillitsevät toimet vaikuttavat kielteisesti elämäntapaan (Sitra 2019). On mahdollista, että vastaajat kokevat ilmastopolitiikan vaikuttavan elintasoon ja elämäntapaan mutta samalla ajattelevat, ettei vaikutus ole hyvinvoinnin kannalta ratkaiseva. Aiemmistä tutkimuksista tiedetään, että elintaso kansakunnan vaurauden tasolla mitattuna on vain yksi selittäjä eikä siten aina suoraan yhteydessä koettuun hyvinvointiin tai onnellisuuteen (Helliwell ym. 2022).

Parhaiksi nähdyissä päästövähennyskeinoissa painottui tutkimus ja vähäpäästöisen toiminnan tukeminen. Ilmastopolitiikan reiluuden yhteydessä sekä liittyen ilmastopolitiikkaan yleisemminkin on aikaisemminkin sekä Suomessa että kansainvälisesti havaittu, että vapaaehtoiset ja vähäpäästöiseen toimintaan kannustavat keinot koetaan sääntelyä ja kustannusten lisäämistä hyväksyttävämpinä ja oikeudenmukaisempina ilmastopolitiikan keinona (Huttunen ym. 2022; Drews ja van der Berg 2016).

Tällöin taustalla voi olla ajattelu, jonka mukaan oikeudenmukainen ilmastopolitiikka ei ylipäättään saisi haitata ketään (Huttunen ja Rekola 2021). Toisaalta pakottavien keinojen kannatus on ympäristöpolitiikassa muutenkin vähäisempää (De Groot ja Schuitema 2012). Kyselyssä erityisesti päästöjen hinnoitteluun pohjaavien keinojen, eli päästöjen verotuksen ja päästökaupan, suosio jäi vähäiseksi, vaikka taloustieteen näkökulmasta päästöjen hinnoittelu on oikein suunniteltuna kustannustehokkain päästövähennyskeino (High-Level Commission on Carbon Prices 2017; Haites 2018). Erityisesti päästökaupan vähäiseen suosioon saattaa vaikuttaa pitkään vallalla ollut näkemys EU:n päästökaupan heikosta ohjausvaikutuksesta (Ollikainen ja Örmä 2020). Lisäksi kansalaisten voi olla vaikea muodostaa kuvaa siitä, miten päästökaupamarkkinat tosiasiaassa toimivat, mikä liittyy päästökaupparjestelmän monimutkaisuuteen ja läpinäkyvyyden ongelmiin (Sato ym. 2022; Ying ja Sovacool 2021). Päästöjen verottaminen puolestaan on kansanvälisissä vertailuissa tunnustettu kansalaisten keskuudessa yleisesti epäsuosituksi ilmastopolitiikan keinoksi (Fairbrother ym. 2019; Levi 2021).

Ilmastopolitiikan haitallisten vaikutusten lievittämisen voidaan ajatella mahdollistavan myös vähemmän kannatettuja ilmastopolitiikan keinoja. Yhteiskunnan sosiaaliturvajärjestelmät ovat avainasemassa ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuuden vahvistamisessa. Onkin esitetty, että kattavan ja toimivan sosiaaliturvan yhteiskunnissa erilliselle ilmastomuutoksen oikeudenmukaisuutta vahvistavalle politiikalle on vähemmän tarvetta kuin maissa, joissa sosiaaliturvassa on aukkoja (Cha ym. 2021; Burke 2022). Kyselyn tuloksista kävi kuitenkin selvästi ilmi, että työvoimaan kuuluvan väestön näkökulmasta Suomessa on tärkeää kiinnittää huomioita ilmastopolitiikan vaikutuksiin ja pyrkiä hyvittämään siitä aiheutuvia kustannuksia nykyisen sosiaaliturvan päälle. Tulos vahvistaa aikaisempien selvitysten luomaa kuvaa siitä, että ilmastopolitiikalla tunnustetaan olevan epätasa-arvoistavia vaikutuksia. Jo vuonna 2016 suomalaisista 75 % oli huolissaan siitä, että energia voi olla liian kallista monelle (Fitzgerald ym. 2016). Euroopan investointipakin tuoreessa selvityksessä 80 % suomalaisista piti tuloerojen ja epätasa-arvon huomioimista ilmastopolitiikan menestymisen kannalta tärkeänä (EIB 2022).

Enemmistö vastaajista näki myös tarpeellisena huomioida tulot ilmastopolitiikan aiheuttamien kustannusten hyvittämisessä. Suomessa syyperustaisuus ja tuloerojen tasaaminen sosiaalipolitiikan ja sosiaaliturvan kohdentamisessa on aiemminkin todettu enemmistölle tärkeäksi (Haavisto 2019). Heikommassa taloudellisessa asemassa olevien tukemisen osalta tässä kyselyssä kannatusta saivat erilaiset nykyisiä syyperustaisia tukia parantavat keinot. Toisaalta syyperustaisessa hyvityksessä ei noussut yhtä keinoa ylitse muiden, mikä tekee keinojen priorisoinnista haastavaa. Syyperustaisessa sosiaalipoliittisessa hyvityksessä on tarkasti tiedettävä tuen saajan tilanne ja hyvitykseen oikeuttava tarve, mikä lisää hyvitysten hallinnollisia kuluja. Tiukasti ehdollinen sosiaaliturva voi myös rajoittaa sosiaaliturvasta riippuvaisen yksilön mahdollisuuksia vähentää ilmastopäästöjään, mikä puoltaa mahdollistavampien, perustulon kaltaisten järjestelmien luomista (Elonkehä, ilmastomuutos ja sosiaaliturva – tietokooste, 2022). Yksittäisiin syyperustaisiin keinoihin verrattuna universaalia ratkaisua edustava perustulo sai korkean kannatuksen tässä kyselyssä, mikä puoltaisi sosiaaliturvan kehittämistä myös ilmastopolitiikan näkökulmasta tähän suuntaan. On kuitenkin huomattava, että perustulossa on kyse monimutkaisesta asiasta, jossa kysymyksen kehystämällä on suuri vaikutus kyselytutkimuksessa saatuihin tuloksiin (Pulkka 2021). Perustulona yleisenä periaatteena kannattaa varsin suuri osuus väestöstä, mutta yksityiskohtiin mentäessä kannatus vähentyy.

Ilmastopolitiikan työllisyysvaikutusten tasaamisessa monenlaiset keinot saavat kannatusta, mutta uudelleen koulutuksen tukeminen nousi usein esiin keskeisimpänä ilmastopolitiikan työllisyysvaikutuksia tasaavana keinona. Koulutusta pidettiin keskeisenä sekä palkansaajille että elinkeinonharjoittajille kohdistettavana tukitoimena niin kuntien, seutukuntien kuin yritystenkin tasolla. Tämä antaa vahvan viestin siitä, että työvoimaan kuuluvat haluavat parempia mahdollisuuksia lisätä taitojaan ja kouluttautua mahdollisesti uuteen ammattiin. Sama viesti tuli vuonna 2019 SAK:n jäsenkyselyssä, jossa 69 % vastaajista oli sitä mieltä, että on tärkeää toimia ilmastomuutoksen hillitsemiseksi, vaikka se tarkoittaisi, että vastaajan on koulutauduttava uuteen ammattiin (SAK 2019b). Tilanne ilmastotoimien aiheuttaman työelämän muutoksen osalta on selvästi rinnakkainen digitalisaation aiheuttaman murroksen

kanssa. Molempien muutosten vaikutukset ammatti- ja aikuiskoulutuksen kasvavaan tarpeeseen tulevat sekä työpaikalla tapahtuvan tehtävien muuttumisen että työvoiman liikkuvuuden kautta. On lopulta arvioitava tilannetta seuraten, millä aloilla ja missä muutokset tarkemmin ottaen tapahtuvat. Samalla on arvioitava koulutuksen kohdentamisen tarpeita kokonaisvaltaisesti ja paikalliset erityispiirteet huomioiden (Parviainen ym. 2017; Eichhorst ym. 2020). Tässä olennaista on myös itse tarvittavien tietojen ja taitojen tunnistaminen (Bray ym. 2022), jotta koulutusta osataan suunnata tarkoituksenmukaisella tavalla.

Pelkkä sosiaalipolitiikkaan panostaminen ilmastopolitiikan mahdollisten haitallisten vaikutusten lievittämisessä ei siis riitä, vaan tarvitaan työntekijöiden taitojen ja tietojen kehittämistä. Vastuun ilmastopolitiikan haitallisten vaikutusten lievittämisestä ei myöskään nähty olevan vain julkisen sektorin harjoilla, vaan yritysten vastuu nousi vastauksissa selvästi esiin (Kuva 10 ja 16). Työnantajan vastuu uusien työtehtävien järjestämisestä kytkeytyy vahvasti uudelleen kouluttamiseen. Tämän lisäksi monien erilaisien keinojen kannatus ensisijaisina keinoina (Kuva 16) kertoo myös vastaajien erilaisista tilanteista ja tarpeista, jotka on huomioitava reilun siirtymän politiikkakeinoja suunniteltaessa.

6.2 Vastaajien näkemyserot

Työllisyys- ja hyvinvointivaikutuksien osalta aineistosta erottuivat erityisesti vastaajat, jotka eivät olleet huolestuneita ilmastonmuutoksesta. He kannattivat ilmastotoimia muita vastaajia selvästi harvemmin ja uskoivat muita useammin ilmastopolitiikan heikentävän työllisyyttä sekä omakohtaisesti että yleisesti yhteiskunnassa. Lisäksi he ajattelivat useammin ilmastopolitiikan myös heikentävän hyvinvointiaan. Toisaalta he eivät kannattaneet ilmastotoimista mahdollisesti koituvien haittojen hyvittämisestä yhtä vahvasti kuin muut vastaajat. Yleisemmästä haittojen kokemisesta huolimatta he eivät siis halunneet tukitoimia ilmastopolitiikan vaikutusten lieventämiseksi. Tämän ristiriitaisen suhtautumisen taustalla voi olla reilun murroksen yhteydessä aikaisemminkin havaittu ilmiö, jossa ilmastopolitiikan ajatellaan tuottavan niin epätoivottu tulevaisuus, että tämän tekeminen reilummaksi näyttäytyy mahdottomana (Cha 2020). Lisäksi, jos itse ilmastopolitiikkaa ei nähdä tarpeellisena, on luontevaa vastustaa myös sen päälle tulevia vaikutuksia lieventäviä politiikkakeinoja.

Miesvastaajat kokivat naisia vahvemmin, että ilmastopolitiikka vaikuttaa sekä heidän omaan että Suomen yleiseen työllisyystilanteeseen tulevaisuudessa. Naiset olivat vaikutusten suhteen epävarmempia, mikä on havaittu myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Pitkänen ja Westinen 2017; Paavola ym. 2021). Ilmastopolitiikalla todennäköisesti on sukupuolitettuja vaikutuksia (Paavola ym. 2021) ja ilmastopolitiikan työllisyysvaikutusten ajatellaan yleisesti kohdistuvan enemmän miesvaltaisille aloille (OECD 2021). Työllisyysvaikutukset näkyvät uudelleentyöllistymisen vaikeuksina, palkan alenemisena alanvaihdon myötä ja iästä johtuvina uudelleen kouluttautumisen haasteina. Sukupuolen lisäksi siis myös iällä on merkitystä ja vanhemmat ikäryhmät on tunnistettu haavoittuvammiksi vihreän siirtymän aiheuttamille muutoksille työpaikoilla (OECD 2021). Yli 55-vuotiaat pitivätkin muita ikäryhmiä tärkeämpänä sitä, että työpaikkansa menettävistä työntekijöistä huolehditaan esimerkiksi toiseen ammattiin tai eläkkeelle siirtymistä tukemalla. Ilmastopolitiikan on tärkeää huomioida politiikkatoimien sukupuolivaikutukset, mutta myös useamman altistavan tekijän kasautumavaikutukset.

Kysely vahvistaa käsitystä siitä, että ikä vaikuttaa ilmastotoimien eri keinojen sosiaaliseen hyväksyttävyyteen erityisesti nuorten osalta. Nuorista vastaajista suhteessa useampi koki ilmastopolitiikan parantavan sekä omaa että yleistä työllisyyttä. Lisäksi nuoret näkivät ilmastopolitiikan vaikuttavan hyvinvointiinsa positiivisesti muita ikäryhmiä yleisemmin. He olivat myös itse valmiimpia hillitsemään ilmastonmuutosta omalla toiminnallaan. Positiivinen suhtautuminen ilmastotoimiin sekä halukkuus ja mahdollisuus tehdä muutoksia omassa elämässä voivat vaikuttaa siihen, millaisia ilmasto- tai hyvittämis-toimia nuoret kannattavat. Kuntien ja seutukuntien ilmastotoimien osalta nuorten vastauksissa korostui muita ikäryhmiä enemmän elinkeinorakenteen muuttaminen (Liite 3: Kuva L1). Valtion tasolla he kannattivat muita useammin päästöjen vähentämistä ohjaavia veroja (Kuva 8). Vanhemmat vastaajat kannattivat nuoria useammin tutkimusta, tiedon välittämistä ja innovaatioita (Kuva 8, Liite 3: Kuva L1).

Nuorisobarometrissä on havaittu, että nuoret pitävät tärkeinä ilmasto-ongelmien ratkaisukeinoina tuotantotapojen muuttamista ja ilmastoverojen lisäämistä, vaikkakin myös tieto ja valistus saavat vahvaa kannatusta (Kiilakoski 2022).

Ilmastopolitiikan johtaessa työntekijän tai elinkeinonharjoittajan työttömyyteen, nuoret kannattivat toiselle paikkakunnalle muuttamisen tukemista muita vastaajia selvästi enemmän. Nuorilla on keskimäärin vähemmän paikkakuntakohtaisia sidonnaisuuksia, kuten perhettä tai omistusasuntoa. Muuttohalukkuuden on yleisestikin havaittu olevan nuoruudessa suurinta ja laskevan iän myötä (Kärkkäinen 2016; Haikkola ja Myllyniemi 2019; Kostianen ja Pajala 2020). Ilmastopolitiikan kustannuksia olisi nuorten mielestä sopivaa hyvittää kaikille ja myös puhtaasti kulujen suuruuden perusteella. Mikäli haittaa aiheutuisi erityisesti vähävaraisille, tulisi sitä nuorten mielestä kompensoida vahvistamalla sosiaalipoliittisia etuja sekä lisäämällä harkinnanvaraista toimeentulotukea. Perustuloon nuoret suhtautuivat vanhempia vastaajia huomattavasti kielteisemmin. Havainnot vahvistavat aikaisempia tutkimustuloksia. Esimerkiksi vuoden 2019 nuorisobarometrissä noin puolet nuorista vastusti perustuloa (Haikkola ja Myllyniemi 2019). Forman ym. (2007) tutkimuksessa nuorimmat pitivät muita ikäryhmiä harvemmin tuloeroja liian suurina tai toivoivat verotukseen lisää progressiota. Nuorten luottamus ilmastotoimiin ja niiden positiivisiin vaikutuksiin saattaa olla niin vahva, etteivät he pidä esimerkiksi työttömyyttä todennäköisenä. Mikäli ilmastotoimien ei nähdä uhkaavan (omaa) toimeentuloa, muutoksiin on mahdollista sopeutua esimerkiksi muuttamalla, tai jos ajattelee, että menestyminen on itsestä kiinni (Haikkola ja Myllyniemi 2019), on ymmärrettävää, ettei esimerkiksi kustannusten hyvittäminen pienituloisille saa suurta kannatusta.

Myös ammattiasema oli yhteydessä näkemyksiin ilmastopolitiikan vaikutuksista ja keinoista. Yrittäjät korostivat vastauksissaan ilmastopolitiikan positiivisia työllisyysvaikutuksia, mutta suhtautuivat hyvinvointivaikutuksiin muita negatiivisemmin. Yrittäjät kokivat muita vahvemmin, että kotitaloudet ovat vastuussa ilmastotoimista. Valtakunnallisista politiikkakeinoista he suosivat muita useammin lakeja ja määräyksiä sekä veroja ja alueellisesti suoraa tukea yrityksille. Lainsäädännöllä onkin mahdollista vahvistaa ilmastopolitiikan ennakoitavuutta, jonka on todettu olevan yrityksissä tärkeää (Niemi ym. 2020). Yrittäjät pitivät tärkeänä, että yritykset huomioivat ilmastotoimissaan niiden seuraukset työntekijöille (Kuva 10). Yrittäjät eivät kuitenkaan juurikaan kannattaneet sitä, että työnantaja velvoitettaisiin järjestämään työntekijälle uusi tehtävä, mikäli työtehtävä lakkautettaisiin. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että pienyrittäjät kokevat olevansa vastuussa olemassa olevien työpaikkojen turvaamisesta (Lähdesmäki 2005), mutta tilanteessa, jossa yritys joutuisi irtisanomaan työntekijöitensä, etenkin pienyrittäjien olisi todennäköisesti vaikeaa ulottaa yhteiskuntavastuuta uuden työtehtävän järjestämiseen.

Yrittäjien ja johtajien näkemykset erosivat toisistaan esimerkiksi siinä, että yrittäjistä vain 2 % oli sitä mieltä, ettei erityisiä ilmastotoimien kustannuksia vähävaraisille hyvittäviä toimia tarvita, mutta johtajista tätä mieltä oli 17 % (Kuva 14). Johtajien vastauksissa korostuivat kustannusten hyvittäminen kaikille tai euromääräisten kustannusten mukaan. Myös palkansaajien työllisyysvaikutusten kompensointiin johtajat suhtautuivat muita vastaajia kielteisemmin. Ero yrittäjiin selittyy sillä, että yrittäjät ovat tilastollisesti poimitussa otoksessa pääosin pienyrittäjiä, kun taas johtajat ovat enimmäkseen suurten työorganisaatioiden johtavissa asemissa. Sitä, miksi kannat asettuvat juuri näin, voisi selittää myös johtajien ja suurituloisten kielteisempi suhtautuminen hyvinvointivaltion etuihin ja tulonsiirtoihin (Wass ym. 2021).

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että vastaajien henkilökohtaiset intressit vaikuttavat vastauksiin. Esimerkiksi kustannusten hyvittämistä pienituloisille ja sosiaalipoliittisten etujen vahvistamista kannatettiin selkeästi eniten työttömien ja pienituloisimpien joukossa. Kantaa, jonka mukaan ilmastotoimista koituvia kustannuksia ei tule hyvittää kenellekään, esiintyi puolestaan eniten suurituloisimpien joukossa. On ymmärrettävää, että vastauksissa painotetaan omaa etunäkökulmaa (Forma ym. 2007). Suurituloisten ja johtajien vastauksia voi myös katsoa vasten sitä kirjallisuutta, jossa on todettu heidän pitävän Suomea jo lähtökohtaisesti tasa-arvoisena maana ja hyvinvointivaltion tuloeroja tasaavia toimia kalliina ja passivoivina (Wass ym. 2021). Sosiodemografisten tekijöiden lisäksi, kuten Forma ym.

(2007) toteavat, näkemyseroja selittävät siis myös vastaajan arvomaailmat sekä henkilökohtaiset intressit ja etunäkökulmat.

Vastaajaryhmittäisten tarkastelujen yhteydessä on syytä nostaa esiin vastaajajoukon eroja suhteessa työvoimaan kuuluvaan väestöön. Kysely toteutettiin paneelin kautta (Liite 1), mutta siitä huolimatta on todennäköistä, että vastaajissa korostuivat ne, jotka olivat erityisen kiinnostuneita käsillä olevasta aiheesta. Aineiston ikäjakauma noudatteli koko väestön ikäjakaumaa, mikä poikkeaa hieman työvoimaan kuuluvan väestön ikäjakaumasta. Alle 30-vuotiaiden korostunut määrä aineistossa saattoi vaikuttaa esimerkiksi siihen, että ilmastopolitiikan positiiviset hyvinvointi- ja työllisyysvaikutukset hieman vahvistuvat koko aineiston tarkastelussa. Perustulosta työllisyysvaikutusten suhteen tämä ei kuitenkaan muuta. Lisäksi nuorten vastaajien määrällä saattoi olla vaikutusta myös ilmastotoimien aiheuttamien kustannusten nousuun ja niiden vähävaraisille hyvittämiseen liittyvissä kysymyksissä, joiden osalta nuorten mieliteet erosivat selkeästi vanhemmista ikäluokista. Miesten hieman perusjoukkoa suuremman määrän voi arvioida hiukan vähentävän koko aineiston osalta esimerkiksi sitä, kuinka tärkeinä omia ilmastotoimia pidettiin sekä kuinka huolestuneita ilmastomuutoksesta oltiin.

6.3 Alueelliset erot

Ilmastopolitiikan vaikutusten arvioinnissa alueiden väliset erot osoittautuivat kauttaaltaan selvästi vähäisemmiksi kuin olisi voinut kirjallisuuden perusteella odottaa (O’Sullivan ym. 2020; Arndt ym. 2022). Jo ilmastuhuolen osalta paljastui, että Suomessa vallitsee pitkälti yhtenäinen näkemys ilmastonhuolen tiedostamisessa. Tosin pääkaupunkiseudulla oli koko väestöön verraten hieman enemmän erittäin huolestuneita (20 %) kun taas Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Porvoo (EKKP) –alueella huoli painottui enemmän kategoriaan vähän tai ei lainkaan huolestunut. Pohjois-Pohjanmaa näyttäytyi enemmän EKKP-alueen kuin pääkaupunkiseudun kaltaisena. Samansuuntainen lievä ero näkyi vastaajien arvioissa omien ilmastotekojen tärkeydestä. Pääkaupunkiseudun vastaajat arvioivat valmiutensa omiin toimiin hieman suuremmiksi. Aikaisemmissa selvityksissä pääkaupunkiseudulla asuvien on havaittu olevan muiden alueiden asukkaita enemmän huolissaan ilmastomuutoksesta (Sitra 2019) ja suhtautuvan ilmastotoimiin maaseudulla asuvia myönteisemmin (Ilmastobarometri 2019). Lisäksi suurimmissa kaupungeissa asuvat luottavat enemmän suomalaisten ilmastotekojen merkityksellisyyteen (Heikkilä ym. 2020). Työllisyyden arvioinnin osalta erot olivat pieniä, joskin on hyvä panna merkille, että pääkaupunkiseudun vastaajista hieman harvempi uskoi ilmastopolitiikan heikentävän yleisiä työmahdollisuuksia muiden alueiden vastaajiin verrattuna. Toisaalta omien työmahdollisuuksien heikentymisen tai parantumisen osalta jakautumat eri alueilla ovat lähes identtiset, joten kaiken kaikkiaan työllisyysnäkömiensä osalta ei synny suurta eroa eri alueiden vastaajaryhmissä.

Myöskään ilmastopolitiikan vastuukysymyksen osalta alueiden vertailu ei tuottanut selkeitä eroja. Pohjois-Pohjanmaalla vastaajat pitivät yrityksiä ja elinkeinoja hieman harvemmin päävastuullisina toimijoina kuin pääkaupunkiseudulla sekä EKKP-alueella. (Kuva 7.) Alueiden erot olivat maltillisia myös päästövähennysten kohde-elinkeinojen valinnassa. Pääkaupunkiseudulla painotettiin muita alueita hieman enemmän energiahuoltoa (39 %, muut 33 %) ja maataloutta (19 %, muut 14–15 %). Tulos maatalouden osalta on kiinnostava sikäli, että pääkaupunkiseudulla maatalouden osuus elinkeinona on vähäinen. Erot kohde-elinkeinojen valinnassa ovat sen verran vähäisiä, ettei niiden nojalla voi vetää johtopäätöstä, jonka mukaan suomalaiset yleensä haluaisivat siirtää ilmastovastuun omasta lähipiiristään joidenkin toisten alueiden vastuulle. Kun vielä ensisijaisten ilmastopoliittisten keinojen valinta näytti lähes identtisiä jakautumia eri alueiden kesken (niin yritykseen, kuntaan kuin valtakunnanpolitiikkaan liittyvien keinojen osalta), on todettava, että toistaiseksi Suomessa ei ole syntynyt alueellisesti eriytyneitä asenteita ilmastopolitiikan keinojen suhteen ainakaan tässä tarkasteltujen alueiden välillä.

Alueiden yhdenmukaisuuden trendi näkyy myös asennoitumisissa ilmastopoliittisiin hyvityksiin. Huomattavia eroja ei alueiden välillä löydy. Jos oikein tarkasti katsoo sosiaalipolitiikan ja koulutuspolitiikan asemaa tapauksessa, jossa työpaikka on jo menetetty ja tukitoimia tarvitaan, pääkaupunkiseudulla

korostuu hieman koulutuksen ensisijaisuus julkisella rahoituksella, kun taas etenkin EKKP-alueella painottuu hieman enemmän odotus työnantajan vastuusta tukitoimiin työntekijän omalla työpaikalla.

On kiinnostava tulos, että alueellisia eroja ei ole Suomessa syntynyt, vaikka asennoitumista ilmastopolitiikkaan tarkasteltiin hyvin monella mittarilla. Samalla on huomattava, että tilastollisen laajan kyselytutkimuksen menetelmin ei niin helposti saada tärkeitä paikallisia eroja esille, jos huomattavimmat vaikutukset toteutuvat yksittäisten yritysten kautta esimerkiksi pienehkössä kunnassa. Tällöin asennevaikutukset voivat pienemmissä yhteisöissä olla hyvinkin suuret, mutta eivät näy tämän tutkimuksen alueotosten mittakaavassa.

6.4 Reilu siirtymä työelämässä olevien näkökulmasta

Kyselyn tuloksia voidaan tarkastella siitä näkökulmasta, millaisia reiluuden piirteitä vastaajat pitävät ilmastopolitiikan suunnittelussa olennaisina. Erityyppisten ilmastotoimien suosio oli pääosin yhteydessä siihen, miten ne kajoavat ihmisten toimintavapauksiin: mitä vähemmän keinotyyppi rajoittaa toimintavapauksia, sitä hyväksytympi se oli. Siten tiedonvälitys, tutkimus, innovaatiot sekä uusien ilmastoratkaisujen rahoitustuki eli pehmeä kannustus sai selvästi enemmän kannatusta kuin muutosten vaatiminen lakien ja määräyksien kautta. Siirtymäpolitiikan kannalta tulos on haastava: mitä helpommin keinot salivat myös nykyisten toimintatapojen jatkamisen, sitä heikompi niiden vaikuttavuus päästöjen vähentämisen näkökulmasta helposti on. Toisaalta politiikan kannatettavuuden mittaamisessa on myös merkitystä sillä, millä tasolla asiaa kysytään. Tässä kyselyssä vaihtoehdot jäivät melko yleiselle ja periaatteelliselle tasolle. Siirryttäessä tarkempiin yksityiskohtiin voivat arviot muuttua (Maestre-Andrés ym. 2019). Myös päätöksentekoprosessien reiluus vaikuttaa toimien koettuun reiluuteen. Varsinaisen politiikkasuunnittelun tueksi tarvitaankin vielä paljon lisätietoa kansalaisten näkemyksistä tarkempien ilmastotoimien hyväksyttävyyteen.

Erityisen kiinnostavaa oli, että hyvittävät politiikkatoimet eivät saaneet kannatusta niiden parissa, jotka eivät olleet huolestuneita ilmastomuutoksesta. Samalla tässä ryhmässä kuitenkin koettiin muita yleisemmin ilmastopolitiikan haittaavan hyvinvointia tai työllisyyttä. Hyvittäminen ei siis sinällään näytä tekevän politiikasta hyväksytyä, jos ei allekirjoiteta itse varsinaisen politiikan (tässä ilmastopolitiikan) tarpeellisuutta. Näin ollen ilmastotoimien tarpeellisuuteen kriittisimmin suhtautuvan väestönosan hyväksynnän saaminen ilmastotoimille ei näytä sen todennäköisemmältä reiluutta lisäävien toimien kautta.

Yritysten ilmastotoimista kysyttäessä vastauksista heijastuu näkemys, jonka mukaan yrityksillä on erityisiä velvollisuuksia huolehtia työntekijöistään myös silloin, jos yrityksen toimintaympäristö muuttuu (Kuva 10). Reiluuteen siis liitettiin ajatus, että yritysten tulisi pyrkiä turvaamaan työntekijöidensä mahdollisuudet jatkaa samassa yrityksessä. Ajatus heijastelee vastuukäsitystä, jossa toimijoille voi syntyä erityisiä vastuita toisiinsa myös vapaaehtoisesti solmittujen yhteistyösuhteiden (kuten työsuhteen) kautta: vastuu ei siis rajoitu vain esimerkiksi valtio-kansalais- tai kunta-kuntalais-suhteisiin (esim. Held 2006). Kiinnostavasti huolehtimisvastuu korostui alle 30-vuotiaiden vastauksissa, vaikka heidän työelämänsä on vanhempia enemmän pätkätyösuhteista.

Alueellisten ilmastotoimien rahoitusvastuu nähtiin reiluna jakaa ennen kaikkea yritysten ja valtion kesken. Vastuun ei katsottu kuuluvan maakunnille tai kunnille. Yritysten rahoitusvastuun korostuminen heijastelee joko “saastuttaja maksaa”- tai “kykenevä maksaa” -tyyppisen reiluusperiaatteen mukaista ajattelua. Toisaalta ilmastotoimien hyväksyttävyyteen liittyvät vastaukset eivät antaneet erityistä tukea ”saastuttaja maksaa” -periaatteelle, jonka kannatuksen voisi olettaa näkyvän tukena verotukselle ja haitallisten tukien poistolle. Valtion näkeminen alueellistenkin toimien tärkeänä rahoittajana on olennainen (Kuva 12). Valtion kautta siirtymän kustannuksia voidaan tasata siten, että elinvoimaisemmat alueet osallistuvat kustannuksiin enemmän kuin elinvoiman kanssa kamppailevat alueet (“kykenevä maksaa” -tyyppinen näkökulma reiluuteen).

Ilmastotoimista aiheutuvien kustannusten hyvittämisessä (Kuva 13) korostui kustannushaittojen suhteellisuuden kysymys: reiluutta on tasata ilmastotoimien tuloihin suhteutettuja kustannusvaikutuksia. Tämä siis tarkoittaa, että ilmastotoimien ei toivota kasvattavan taloudellista eriarvoisuutta. Pienituloisille kustannusten hyvittämisen tarkempia keinoja kysyttäessä hyvittämistä ei pääosin kannatettu kytkettäväksi nimenomaisesti ilmastotoimiin, esimerkiksi rajaamalla pienituloisia toimien ulkopuolelle tai antamalla heille suoraa taloudellista hyvitystä. Ajatus heijastelee hyvinvointivaltioihin liitettyä oikeudenmukaisuuskäsitystä, jossa tärkeintä on torjua huono-osaisuutta sosiaalipoliittisin toimin yleisesti ja tarveharkintaa käyttäen, ei niinkään keskittyä huono-osaisuuden selittäjiin tukien käyttöä arvioitaessa. Kiinnostavaa oli myös, että mitä huolestuneempi vastaaja oli ilmastonmuutoksesta, sitä tärkeämpänä hän piti pienituloisten tilanteen huomioon ottamista ja haittojen hyvittämistä heille, ja vastaavasti vähiten huolestuneet pitivät ilmastotoimien haittojen hyvittämistä vähiten tärkeänä. Siirtymän koettu tärkeys siis kulki tässä kohdin käsi kädessä siirtymän reiluutta edistävien toimien koetun tärkeyden kanssa.

Palkansaajien taloudellisen aseman turvaamisessa korostuu myös toimintavalmiuksien näkökulma, joka kytkeytyy oikeudenmukaisen siirtymän yhteydessä esiin nostettuun muutosvalmiuksien vahvistamiseen (Tribaldos ja Kortetmäki 2022). Taloudellisen aseman turvaamisessa eniten kannatusta saivat uudelleen kouluttautumisen sekä toiselle paikkakunnalle muuton tukeminen julkisin varoin. Kumpikaan näistä ei sisällä mitään takeita tulevasta työ- tai toimeentulotilanteesta vaan ennemminkin luo palkansaajalle uusia edellytyksiä parantaa asemaansa siirtymän muovaamalla työmarkkinoilla. Yksityisten elinkeinonharjoittajien osalta toistui sama näkemys mutta vielä voimakkaammin: lähes 60 % vastaajista kannatti muutosvalmiuksia vahvistavaa politiikkaa (investointituet ja lainatakaukset hiilineutraaliuden edistämiseksi) reaktiona ilmastotoimien elinkeinoriskeihin. Reiluus tässä yhteydessä siis tarkoittaa erityisesti toimintaedellytysten turvaamista ilmastotekojen suhteen.

Kyselyn tuloksia tarkasteltaessa on tärkeää pitää mielessä, että työpaikat ovat vain yksi, ja melko kapea näkökulma reiluun murrokseen (Abram ym. 2022). Työvoimaan kuuluvien näkemysten ohella on jatkossa tärkeää tarkastella tarkemmin erilaisia haavoittuvia ryhmiä kuten vanhuksia ja pienituloisia, joihin ilmastopolitiikan vaikutukset kohdentuvat muita ryhmiä enemmän (OECD 2021). Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta juuri tällaisten haavoittuvuuksien tunnistaminen ja niihin tarttuminen on ensiarvoisen tärkeää (Kortetmäki ja Järvelä 2021). Lisäksi aiempi tutkimus on osoittanut päätöksenteon prosessien vaikuttavan ilmastotoimien koettuun hyväksyttävyyteen (Järvelä ym. 2020), joten tässä kyse-lyssä esitettyjä tuloksia voidaan pitää reiluuden osalta eräänlaisina havaintoina lähtötilanteesta, ei lopullisina tai muuttumattomina näkemyksinä.

Lopulta on hyvä myös pohtia reiluuden tai oikeudenmukaisuuden suhdetta hyväksyttävyyteen. Lie-nee selvää, ettei oikeudenmukaisuus murroksen yhteydessä pelkisty vain hyväksyttävyyteen ja sitä kautta koettuun oikeudenmukaisuuteen, sillä viime kädessä kaikkien kannalta hyväksyttävää politiikkaa on mahdotonta tehdä. Oikeudenmukaisuudelle voidaan tunnistaa useita keskenään ristiriitaisia näkökul- mia ja sen toteutumisen varmistamiseksi voidaan pyrkiä laatimaan esimerkiksi minimikriteerejä (Kivi- maa ym. 2021; Tribaldos ja Kortetmäki 2022). Hyväksyttävyys on olennaista poliittisten päätösten teke- misen kannalta, mutta ajatus reilun murroksen politiikasta, jonka avulla ilmastopolitiikalle saataisiin kaikkien kannatus, on tämänkin tutkimuksen tulosten valossa vähintäänkin haastavaa.

6.5 Johtopäätökset

- Suomalaiset työvoimaan kuuluvat eivät ole kovin huolissaan ilmastopolitiikan vaikutuksista omaan työllisyyteensä tai hyvinvointiinsa lähitulevaisuudessa.
- Työelämässä olevat ajattelevat ilmastopolitiikan vaikuttavan yleiseen työllisyyteen Suomessa. Vaikutukset nähdään yleisemmin positiivisina kuin negatiivisina.
- Ilmastopolitiikan mahdollisia haittavaikutuksia pidetään tarpeellisena lieventää erityisesti suhteessa tuloihin ja pienituloisille, mutta myös niille, joiden työllisyyteen politiikka vaikuttaa.
- Ilmastopolitiikan haittavaikutusten lieventämisessä monenlaiset keinot saavat kannatusta. Kannatetut keinot kytkeytyvät enemmän olemassa olevien sosiaalipoliittisten keinojen vahvistamiseen, kuin erityisesti ilmastopolitiikan keinoihin.
- Kannatetut keinot ovat yhteydessä vastaajien elämäntilanteisiin, mutta alueiden välinen vertailu ei tuottanut huomattavia eroja.
- Työllisyyden osalta erityisesti uusiin työtehtäviin siirtymisen mahdollistava taitojen ja tietojen kehittäminen on avainasemassa. Vastuu työntekijöiden kouluttamisesta ja uusista työllistymismahdollisuuksista on sekä valtiolla että työnantajilla.
- Sosiodemografisten tekijöiden lisäksi koettu ilmastohuoli oli yhteydessä näkemyksiin ilmastopolitiikasta ja sen haittavaikutusten hyvittämissä. Niiden osalta, jotka eivät ole huolestuneita ilmastonmuutoksesta, ilmastopolitiikan haittavaikutuksia lieventävä politiikka ei välttämättä auta tekemään ilmastopolitiikasta hyväksyttävää.
- Työvoimaan kuuluvien näkökulmasta reilu ilmastopolitiikka on enemmän päästövähennyksiin kannustavaa kuin päästöjä tuottavaa toimintaa rajoittavaa, parantaa työntekijöiden muutosvalmiuksia, tukee taloudellisesti heikommassa asemassa olevia ja vastuuttaa yrityksiä ja työnantajia valtion rinnalla huolehtimaan ilmastopolitiikan mahdollisten haittavaikutusten lievittämisestä.

Lähteet

- Abram, Simone, Atkins, Ed, Dietzel, Alix, Jenkins, Kirsten, Kiamba, Lorna, Kirshner, Joshua, Kreienkamp, Julia, Parkhill, Karen, Pegram, Tom, Santos Ayllón Lara M. 2022. Just transition: A whole-systems approach to decarbonisation. *Climate policy* 22, 1033-1049. <https://doi.org/10.1080/14693062.2022.2108365>
- Arndt, Christoph, Halikiopoulou, Daphne, Vrakopoulos, Christos. 2022. The centre-periphery divide and attitudes towards climate change measures among Western Europeans, *Environmental Politics*. <https://doi.org/10.1080/09644016.2022.2075155>
- Akava 2019. Akavan ilmastokysely 2019. Saatavilla: <https://akava.fi/ilmastokysely/>
- Bergquist, Magnus, Nilson, Andreas, Haring, Niklas, Jagers, Sverker C. 2022. Meta-analyses of fifteen determinants of public opinion about climate change taxes and laws. *Nature Climate Change* 12, 235-240. <https://doi.org/10.1038/s41558-022-01297-6>
- Burke, Matthew J. 2022. Post-growth policies for the future of just transitions in an era of uncertainty. *Futures* 136, 102900. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2021.102900>
- Bray, Rachel, Montero, Adolfo Mejía, Ford, Rebecca. 2022. Skills deployment for a 'just' net zero energy transition. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 42, 395-410. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2022.02.002>
- Cedergren Elin, Tapia Carlos, Sánchez Gassen Nora, Lundgren Anna 2022. Just green transition – key concepts and implications in the Nordic region. *Nordregio discussion paper 2022:2*. <https://pub.nordregio.org/wp-2022-2-just-green-transition-key-concepts-and-implications-in-the-nordics/#>
- Cha, J. Mijin. 2020. A just transition for whom? Politics, contestation, and social identity in the disruption of coal in the Powder River Basin. *Energy Research & Social Science* 68, 101657. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101657>
- Cha, J. Mijin, Price, Vivian, Stevis, Dimitris, Vachon, Todd E., Brescia-Weiler, Maria 2021. Workers and communities in transition: Report of the just transition listening project. Labor Network for Sustainability. Saatavilla: <https://www.labor4sustainability.org/jtlp-2021/>
- Consoli, Davide, Marin, Giovanni, Marzucchi, Alberto, Vona, Francesco. 2016. Do green jobs differ from non-green jobs in terms of skills and human capital? *Research Policy* 45, 1046-1060. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2016.02.007>
- De Groot, J. I. M., Schuitema, G. 2012. How to make the unpopular popular? Policy characteristics, social norms and the acceptability of environmental policies. *Environmental Science & Policy* 19–20, 100–107. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2012.03.004>
- Della Bosca, Hannah, Gillespie, Josephine. 2018. The coal story: Generational coal mining communities and strategies of energy transition in Australia. *Energy Policy* 120, 734–740. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.04.032>
- Drews, Stefan, van den Bergh, Jeroen C.J.M. 2016. What explains public support for climate policies? A review of empirical and experimental studies. *Climate Policy* 16, 855–876. <https://doi.org/10.1080/14693062.2015.1058240>
- Eichhorst, Werner, Hemerijck, Anton, Scalise, Gemma 2020. Welfare states, labor markets, social investment and the digital transformation, IZA Discussion Papers, No. 13391, Institute of Labor Economics (IZA), Bonn
- Elonkehä, ilmastonmuutos ja sosiaaliturva –tietokooste. 2022. Strateginen tutkimus. Suomen Akatemia. <https://www.aka.fi/globalassets/3-stn/1-strateginen-tutkimus/tiedon-kayttajalle/tietoaineistot/elonkeha-ilmastonmuutos-ja-sosiaaliturva-tietokooste.pdf>
- Eurofond. 2022. Euroopan työolotutkimus – Tietojen visualisointi. Verkkosivu. Saatavilla: <https://www.eurofound.europa.eu/fi/data/european-working-conditions-survey>.
- Euroopan investointipankki (EIB). 2022. The EIB Climate Survey 2021-2022. Citizens call for green recovery. Publications Office of the European Union. Saatavilla: <https://data.europa.eu/doi/10.2867/414948>
- Euroopan komissio. 2021. Ilmastonmuutos - Maan keskeiset tulokset Suomi. Erityiseurobarometri 513. Euroopan komissio. Saatavilla: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2273>
- Fairbrother, Malcolm, Sevä, Ingemar, Kulin, Joakim. 2019. Political trust and the relationship between climate change beliefs and support for fossil fuel taxes: Evidence from a survey of 23 European countries. *Global Environmental Change* 59, 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2019.102003>
- Fitzgerald, Rory, ESS Core Scientific Team, Ervasti, Heikki. 2016. European Social Survey 2016: Suomen aineisto [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2018-02-09). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. Saatavilla: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3217>

- Forma, Pauli, Kallio, Johanna, Pirttilä, Jukka, Uusitalo, Roope. 2007. Kuinka hyvinvointivaltio pelastetaan? Tutkimus kansalaisten sosiaaliturvaa koskevista mielipiteistä ja valinnoista. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 89. <http://hdl.handle.net/10250/3296>.
- Galgóczi, Béla. 2014. The Long and Winding Road from Black to Green. Decades of Structural Change in the Ruhr Region. *International Journal of Labour Research* 6/2, 217–240.
- Green, Fergus, Gambhir, Ajay. 2020. Transitional assistance policies for just, equitable and smooth low-carbon transitions: who, what and how? *Climate Policy* 20, 902-921. <https://doi.org/10.1080/14693062.2019.1657379>
- Haavisto, Ilkka. 2020. Suomalaiset pelkäävät koronan vaikutuksia muihin, mutta eivät ole kovin huolissaan itsestään. Evan arvo- ja asennetutkimukset 16.4.2020. Saatavilla: https://www.eva.fi/blog/2020/04/16/suomalaiset-pelkaavat-koronan-vaikutuksia-muihin-mutta-eivat-ole-kovin-huolissaan-itsestaan/#_edn1 (viitattu 17.9.2022)
- Haikola, Lotta, Myllyniemi, Sami (toim.). 2019. Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2019/>.
- Haites, E. 2018. Carbon taxes and greenhouse gas emissions trading systems: what have we learned? *Climate Policy* 18, 955-966. <https://doi.org/10.1080/14693062.2018.1492897>
- Heikkilä, Aino, Pitkänen, Ville, Westinen, Jussi, Lehtonen, Tommi, Niemi, Mari K., Perälä, Annu. 2020. Ilmassa ristivetoa: Kansalaiskysely ilmastotoimista. Saatavilla: <https://www.e2.fi/media/julkaisut-ja-alustukset/ilmassa-ristivetoa/ilmassa-ristivetoa-ilmastokysely.pdf>.
- Held, Virginia. 2006. The ethics of care: Personal, political, and global. Oxford University Press.
- Helliwell, John F., Layard, Richard, Sachs, Jeffrey D., De Neve, Jan-Emmanuel, Abkin, Lara, Wang, Shun. 2022. World happiness report 2022. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- High-Level Commission on Carbon Prices. 2017. Report of the high-level commission on carbon prices. Washington, DC: World Bank. Saatavilla: <https://www.carbonpricingleadership.org/report-of-the-highlevel-commission-on-carbon-prices/>
- Huttunen, Suvi, Paloviita, Ari, Kortetmäki, Teea, Tykkyläinen, Riina. 2022. Murrospolitiikan reiluus. Teoksessa. Kaljonen, Minna, Karttunen, Kaisa, Kortetmäki, Teea (toim.) Reilu ruokamurros. Polkuja kestävään ja oikeudenmukaiseen ruokajärjestelmään. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 38/2022. s. 83-97.
- Huttunen, Suvi, Rekola, Aino. 2021. Reilu murros, ekologinen solidaarisuus ja kestävyysmurroksen mahdollisuus? *Alue ja Ympäristö* 50, 154-164. <https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/109042/66397>
- Ilmastobarometri 2019. Saatavilla: <https://www.ymparisto.fi/download/Ilmastobarometri2019pdf/%7B85477EF4-C481-4BDE-804D-A0D0F2D6A820%7D/144778>
- Niemi, Mari K., Lehtonen, Tommi, Perälä, Annu, Heikkilä, Aino, Pitkänen, Ville, Westinen, Jussi. 2020. Ilmassa ristivetoa: Suuryrityskysely ilmastotoimista. Saatavilla: https://www.e2.fi/media/julkaisut-ja-alustukset/ilmassa-ristivetoa/ilmassa-ristivetoa-suuryrityskysely_ilmastotoimista_tulosjulkistus.pdf.
- International Labour Organisation (ILO). 2018. World employment and social outlook: Greening with jobs. Geneva: ILO. Saatavilla: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-dcomm/-publ/documents/publication/wcms_628654.pdf
- Järvelä, Marja, Kortetmäki, Teea, Huttunen, Suvi, Turunen, Anni, & Tossavainen, Saima. 2020. Ilmastotoimien sosiaalinen hyväksyttävyyys. Suomen ilmastopaneelin Raportti 1/2020. https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2020/01/Ilmastopaneeli_sosiaalinen_hyv%C3%A4ksytt%C3%A4vyys_FINAL.pdf
- Kangas, Olli. 2020. Poikkeukselliset ajat avaavat poikkeuksellisia mahdollisuuksia. Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2020:1. Sosiaali ja terveysturva-ministeriö. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7156-1>
- Karhinen, Santtu, Savolainen, Hannu, Ulvi, Teemu, Heikkinen, Mari, Saikku, Laura 2022. Employment and emission reduction potential of distributed renewable energy investments. SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4083369>
- Khan, Jamil, Johansson, Bengt, Hildingsson, Roger. 2021. Strategies for greening the economy in three Nordic countries. *Environmental Policy and Governance*, 31(6), 592–604. <https://doi.org/10.1002/et.1967>
- Kiilakoski, Tomi (toim.). 2022. Kestävää tekoa. Nuorisobarometri 2021. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla: <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2021/>
- Kivimaa, Paula, Huttunen, Suvi, Lähteenmäki-Uutela, Anu, Heikkinen, Milja, Juhola, Sirkku, Kaljonen, Minna, Käyhkö, Jukka, Lund, Peter, Näkkäljärvi, Klemetti, Vainio Annukka. 2021. Kuinka oikeudenmukaisuus voidaan huomioida ilmastopolitiikassa? Suomen ilmastopaneelin julkaisuja 1/2021. Keskustelunavaus. Saatavilla:

<https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2021/06/ilmastopaneelin-julkaisuja-2-2021-kuinka-oikeudenmukaisuus-voidaan-huomioida-ilmastopolitiikassa.pdf>

- Kortetmäki, Teea, Järvelä, Marja. 2021. Social vulnerability to climate policies: Building a matrix to assess policy impacts on well-being. *Environmental Science & Policy* 123, 220–228. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2021.05.018>
- Kostiainen, Juho, Pajala, Jussi. 2020. Muuttaisiko suomalainen työn perässä – ja miltä näyttää asuntomarkkinoilla. *Nordea* 30.9.2020. Saatavilla: <https://www.nordea.com/fi/doc/96988512161caa9d.pdf>.
- Kunnallissalan kehittämissäätiö 2020. KAKS- Kunnallissalan kehittämissäätiön kansalaistutkimus, Saatavilla: <https://kaks.fi/uutiset/alle-puolet-suomalaisista-kokee-etta-heilla-on-hyvat-mahdollisuudet-vaikuttaa-paatoksenteleoon-tyopaikoilla/>
- Kurronen, Sanna. 2021. Pandemian perintö. Ilmastokysymykset ja talous jakavat suomalaisten mielipiteitä. *Eva Arvio* no 33. Saatavilla: <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2021/08/eva-arvio-033.pdf>
- Kuusi, Tero, Pohjola, Johanna, Kaskinen, Tuuli, Kaitila, Ville, Karhinen, Santtu, Kauhanen, Antti, Lintunen, Jussi, Reinikainen, Tapio, Savolainen, Hannu, Sillanaukea, Otso, Suikkanen, Henrik. 2021. Vihreät toimet – ilmastopolitiikan vaikutuksia työllisyyteen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:22. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163008/VNTEAS_2021_22.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kärkkäinen, Olli. 2016. Suomalaisten muuttohalukkuus on heikkoa. *Nordea Markets*. <https://www.nordea.com/en/doc/tyon-perassamuuttaminen.pdf>.
- Köberle, Alexandre C., Vandyck, Toon, Guivarch, Celine, Macaluso, Nick, Bosetti, Valentina, Gambhir, Ajay, Tavoni, Massimo, Rogelj, Joeri. 2021. The cost of mitigation revisited. *Nature Climate Change* 11, 1035–1045. <https://doi.org/10.1038/s41558-021-01203-6>
- Lempinen, Hanna 2022. Suomalainen turvesuo on keskellä maailman muutosta. *Alue ja Ympäristö* 51(1), 200–202. <https://doi.org/10.30663/ay.115336>
- Levi, Sebastian. 2021. Why hate carbon taxes? Machine learning evidence on the roles of personal responsibility, trust, revenue recycling, and other factors across 23 European countries. *Energy Research & Social Science* 73, 101883. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101883>
- Lähdesmäki, Merja. 2005. Yrityksen yhteiskuntavastuun käsite pienyrityksissä – kilpailuvaltti vai kilpailun este? Raportteja 7. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. <https://core.ac.uk/download/pdf/132488712.pdf>.
- Maestre-Andrés, Sara, Drews, Stefan, van den Bergh, Jeroen. 2019. Perceived fairness and public acceptability of carbon pricing: a review of the literature. *Climate Policy* 19(9), 1186–1204. <https://doi.org/10.1080/14693062.2019.1639490>
- Mayer, Adam, Smith E. Keith, Rodriguez, Jeff. 2020. Concerned about coal: Security, dependence, and vulnerability among coal dependent communities in western Colorado. *Energy Research and Social Science*, 70, 101680. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101680>
- Nilsson, Lars.J., Bauer, Fredric, Åhman, Max, Andersson, Fredrik N. G., Bataille, Chris, de la Rue du Can, Stephane, Ericsson, Karin, Hansen, Teis, Johansson, Bengt, Lechtenböher, Stefan, van Sluisveld, Mariësse, Vogl, Valentin. 2021. An industrial policy framework for transforming energy and emissions intensive industries towards zero emissions. *Climate Policy* 21, 1053-1065. <https://doi.org/10.1080/14693062.2021.1957665>
- OECD 2021. The inequalities-environment nexus: Towards a people-centred green transition, OECD Green Growth Papers, No 2021/01, OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/22260935>
- Oei, Pao-Yu., Brauers, Hanna, Herpich, Philipp. 2020. Lessons from Germany’s hard coal mining phase-out: Policies and transition from 1950 to 2018. *Climate Policy* 20, 1-17. <https://doi.org/10.1080/14693062.2019.1688636>
- Oja, Laura, Vaahtera, Anu, Vehviläinen, Iivo, Ahvenharju, Sanna, Hakala, Laura. 2013. Selvitys Energiaköyhyydestä. Kotitalouksien energiakustannukset. Ympäristöministeriön raportteja 21. <http://hdl.handle.net/10138/41424>.
- Oliveras, Laura, Artazcoz, Lucia, Borrell, Carme, Palència, Laia, López, María José, Gotsens, Mercè, Peralta, Andrés, Mari-Dell’Olmo, Marc. 2020. The association of energy poverty with health, health care utilisation and medication use in southern Europe. *SSM - Population Health* 12, 100665, 2352-8273. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2020.100665>.
- Ollikainen, Markku, Örmä, Veera. 2020. Päästökauppabarometri 2019: Suomalaisten yritysten näkemykset päästökaupasta ja ilmastopolitiikasta. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 116, 90-111.
- O’Sullivan, Kate, Golubchikov, Oleg, Mehmood, Abid 2020. Uneven energy transitions: Understanding continued energy peripheralization in rural communities. *Energy Policy* 138, 111288. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2020.111288>
- Paavola, Juho-Matti, Kinnunen, Amanda, Tanhua, Inkeri, Rautiainen, Tuukka. 2021. Ilmasto- ja energiastrategian sukupuolivaikutusten arviointi. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2021:52. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-887-5>.

- Parviainen, Päivi, Federley, Maija, Grenman, Katri, Seisto, Anu. 2017. Osaaminen ja työllisyys digimurroksessa. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 24/2017. Valtioneuvoston kanslia.
- Pitkänen, Ville, Westinen, Jussi. 2017. Suomalaisten asenteet ja aktiivisuus energia-asioissa. e2 Tutkimus. https://energia.fi/files/1684/Suomalaisten_asenteet_ja_aktiivisuus_energia-asioissa.pdf.
- Pulkka, Ville-Veikko, 2021. Perustulon kannatus Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 86, 60-74.
- Ram, Manish, Aghahosseini, Arman, Breyer, Christian. 2020. Job creation during the global energy transition towards 100% renewable power system by 2050. Technological Forecasting and Social Change 151, 119682. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.06.008>
- Sato, Misato, Rafaty, Ryan, Cael, Raphael, Grubb, Michael. 2022. Allocation, allocation, allocation! The political economy of the development of the European Union Emissions Trading System. LSE Research Online Documents on Economics 115431, London School of Economics and Political Science, LSE Library.
- Sitra. 2019. Kansalaiskysely ilmastonmuutoksen herättämistä tunteista ja niiden vaikutuksista kestäviin elämäntapoihin. Saatavilla: <https://www.sitra.fi/app/uploads/2019/08/ilmastotunteet-2019-kyselytutkimuksen-tulokset.pdf>
- Soimakallio, Sampo, Sankelo, Paula, Kopsakangas-Savolainen, Marka, Sederholm, C., Auvinen, Karoliina, Heinonen, T., Johansson, A., Judl, Jachym, Karhinen, Santtu, Lehtoranta, Suvi, Räsänen, S. Savolainen, Hannu. 2020. Turpeen rooli ja sen käytöstä luopumisen vaikutukset Suomessa. Sitra, tekninen raportti.
- Sovacool, Benjamin K., Turnheim, Bruno, Hook, Andrew, Brock, Andrea, Martiskainen, Mari. 2021. Dispossessed by decarbonisation: Reducing vulnerability, injustice, and inequality in the lived experience of low-carbon pathways. World Development, 137, 105116. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105116>
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö (SAK) 2019a. Ilmastotoimien vaikutus työhön ja työntekijöiden asemaan. Millaisena ay-liike näkee ilmastonmuutoksen hillintätöimien vaikutuksen työelämään? SAK:n julkaisusarja 9/2019.
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö (SAK) 2019b. SAKn jäsentutkimus 2019. Saatavilla: <https://www.sak.fi/serve/sakn-jasentutkimus-2019>
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö (SAK) 2019c. Ilmastonmuutoksen hillintä SAK:laisilla työpaikoilla. Saatavilla: <https://www.sak.fi/serve/ilmastonmuutoksen-hillinta-saklailisilla-tyopaikoilla-sakn-luottamushenkilopaneeli-lokakuussa-2019>
- Tilastokeskus 2021. Suomen kasvihuonekaasupäästöt 2020. Haettu 4.9.2022. https://www.stat.fi/til/khki/2020/khki_2020_12-16_kat_001_fi.html
- Tilastokeskus 2022a. Alueella työssäkäyvät (työpaikat) alueen, toimialan (TOL2008), sukupuolen ja vuoden mukaan 2007-2020. Haettu 7.9.2022 https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115h.px/
- Tilastokeskus 2022b. Ammatissa toimivuus. Haettu 27.6.2022. https://www.stat.fi/meta/kas/amm_toimi.html
- Tilastokeskus 2022c. Väestö pääasiallisen toiminnan, sukupuolen, iän (1-v), ja vuoden mukaan, 1987–2020. Haettu 16.8.2022 https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115c.px/
- Tribaldos, Theresa, Kortetmäki, Teea. 2022. Just transition principles and criteria for food systems and beyond. Environmental Innovation and Societal Transitions 43, 244–256.
- Wass, Hanna, Weckroth, Mikko, Kantola, Anu, Kuusela, Hanna, Kempainen, Teemu. 2021. Tulot tai ulos? Tulotason yhteys suomalaisten asenteisiin tulo- ja varallisuuserojen hyväksyttävyydestä ja sosiaalietuuksien järjestämisestä. Yhteiskuntapolitiikka 86:3, 1–13. <http://hdl.handle.net/10138/327093>.
- Wilgosh, Becca, Sorman, Alevgul H., Barcena Iñaki. 2022. When two movements collide: Learning from labour and environmental struggles for future just transitions. Futures 137, 102903. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2022.102903>
- Williams, Stephen, Doyon, Andréanne. 2019. Justice in energy transitions. Environmental Innovation and Societal Transitions 31, 144-153. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2018.12.001>
- Ying, Jiangyue J., Sovacool, Benjamin K. 2021. A fair trade? Expert perceptions of equity, innovation, and public awareness in China's future Emissions Trading Scheme. Climatic Change 164, 31. <https://doi.org/10.1007/s10584-021-02961-0>
- YLE 2022. Suomalaisten pelot ja haaveet 2022. Saatavilla: <https://drive.google.com/file/d/1ElnP18EMo1Vm45K64U6IVZY-ryCe8HfXR/view>
- Ympäristöministeriö. 2019. Ilmastobarometri 2019 -tiivistelmä. Saatavilla: [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kartat_ja_tilastot/Ilmastobarometri_2019_Suomalaiset_haluav\(49670\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kartat_ja_tilastot/Ilmastobarometri_2019_Suomalaiset_haluav(49670))

Liitteet

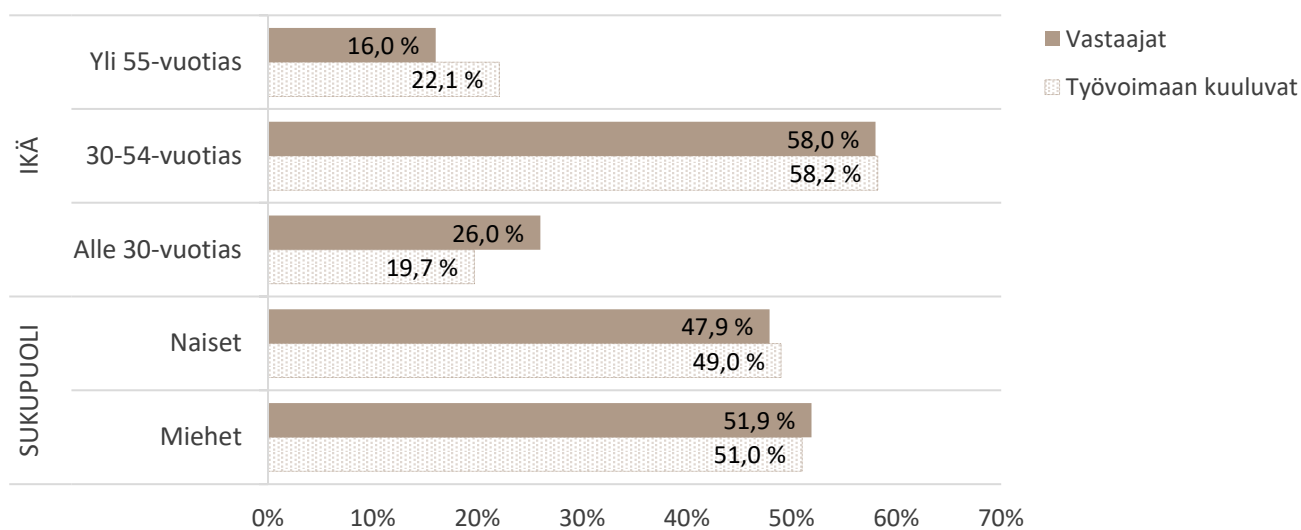
Liite 1. Kyselyn toteutus

Tutkimuksen aineistonkeruun toteutti Suomen OnlineTutkimus Oy. Tiedot kerättiin verkkolomakkeella 21.4.–5.5.2022. Kyselylomake lähetettiin Suomen OnlineTutkimuksen omalle kuluttajapaneelille, joka on integroitu osaksi kansainvälistä Cint-paneelijärjestelmää. Käytetty kuluttajapaneeli koostuu Suomessa asuvista, ja vastaajat on värvätty pääosin muiden kyselytutkimusten vastaajista. Kysely toteutettiin suomeksi. Kyselyn kohderyhmänä olivat 18–68-vuotiaat henkilöt, jotka ovat olleet viimeisen vuoden aikana vähintään 6 kuukautta töissä tai työttömänä työnhakijana. Tavoitteena ei siis ollut kerätä koko väestöä koskevaa otosta, vaan kyseessä oli hieman tätä rajatumpi perusjoukko. Kohderyhmän tilastollisena lähtökohtana oli työvoima eli 15–74-vuotiaat henkilöt, jotka olivat vuoden aikana yhteensä vähintään kuusi kuukautta työssä ja/tai työttömänä (Tilastokeskus 2022b). Koska olimme kiinnostuneita työllisten ja työttömien mielihiteistä ja halusimme välttää esimerkiksi eläkeläisten ja opiskelijoiden vastausten karsimista toteutusvaiheessa, rajasimme iältään nuorimmat ja vanhimmat ulos kyselyn kohderyhmästä.

Kohdensimme otosta myös alueellisesti, niin että kerätyistä vastauksista muodostettiin erillisotoksia. Koko maata kuvaavaan otokseen otettiin vähintään 1000 vastausta. Tämän lisäksi muodostettiin vähintään 300 vastaajan maantieteellisiä otoksia, joissa alueina olivat 1) Pohjois-Pohjanmaa, 2) pääkaupunkiseutu (Helsinki, Vantaa, Espoo ja Kauniainen) sekä 3) Etelä-Karjalan, Kymenlaakson ja Porvoon kaupungin yhdessä muodostama alue. Ensin kerättiin koko maata kuvaava otos, jonka jälkeen jatkettiin alueellisten otosten keräämistä. Kyselyyn kerättiin otoksia Taulukon L1 mukaisesti:

Taulukko L1. Otosten koko eri alueilla

Otosalue	N
Koko maa	1 030
Pohjois-Pohjanmaa	330
Pääkaupunkiseutu	407
Etelä-Karjala, Kymenlaakso ja Porvoo	344
Yhteensä	1 714

Kuva L1. Vastaajien vertailu työvoimaan kuuluviin 18–68 vuotiaisiin Suomessa. Työvoimaan kuuluvien määrä on saatu Tilastokeskukselta (Tilastokeskus 2022c).

Alueellisiin otoksiin on laskettu mukaan myös ne vastaajat, jotka kyseisten alueiden edustajina kuuluvat koko maan otokseen, minkä vuoksi otoksien yhteenlaskettu vastaajamäärä ylittää kaikkien kyselyyn vastaajien määrän.

Tarkasteltaessa otoksen edustavuutta suhteessa perusjoukkoon, on kiinnitettävä huomiota erityisesti sukupuoleen ja ikään. Tutkimuksen otoksessa painottuu hieman liikaa miesten (51,9 % vs. 51,0) ja selvästi enemmän nuoremman ikäluokan osuus (26,0 % vs. 19,7 %) (Kuva L1). Vastaavasti 55-vuotiaita tai sitä vanhempia tutkimuksen otoksessa on perusjoukkoa vähemmän (16 % vs. 22,1 %). Taulukoissa L2–5 on esitetty vastaajien jakaumat kaikkien taustamuuttujien suhteen.

Taulukko L2. Kyselyn vastaajat: koko maan otos (N=1030)

Sukupuoli	N	%
Mies	535	51,9
Nainen	493	47,9
Muu	2	0,2
Ikä	N	%
Alle 30-vuotias	268	26,0
30–54-vuotias	597	58,0
55-vuotias tai vanhempi	165	16,0
Koulutus	N	%
Peruskoulu tai ylioppilastutkinto	204	19,8
Ammatillinen koulutus	400	38,8
Korkeakoulututkinto	426	41,4
Työrooli	N	%
Toimihenkilö	357	34,7
Työntekijä	355	34,5
Työtön	153	14,9
Jokin muu	59	5,7
Johto	55	5,3
Yrittäjä	51	5,0
Toimiala	N	%
Muut toimialat	775	56,3
Rakentaminen, kuljetus ja varastointi	133	12,9
Alkutuotanto ja teollisuus	122	11,8
Puolue	N	%
Perussuomalaiset	173	16,8
SDP	143	13,9
Kokoomus	118	11,5
Vihreät	102	9,9
Vasemmisto	85	8,3
Keskusta	44	4,3
Liike Nyt	36	3,5
Kristillisdemokraatit	24	2,3
VKK	11	1,1
RKP	10	1,0
Jokin muu pienpuolue	10	1,0
En osaa sanoa/en äänestäisi vaaleissa	273	26,5

Taulukko L3. Kyselyn vastaajat: Pohjois-Pohjanmaan otos (N=330)

Sukupuoli	N	%
Mies	164	49,7
Nainen	165	50,0
Muu	1	0,3
Ikä	N	%
Alle 30-vuotias	90	27,3
30–54-vuotias	173	52,4
55-vuotias tai vanhempi	67	20,3
Koulutus	N	%
Peruskoulu tai ylioppilastutkinto	59	17,9
Ammatillinen koulutus	145	43,9
Korkeakoulututkinto	126	38,2
Työrooli	N	%
Työntekijä	117	35,5
Toimihenkilö	99	30,0
Työtön	51	15,5
Yrittäjä	25	7,6
Johto	20	6,1
Jokin muu	18	5,5
Toimiala	N	%
Muut toimialat	249	75,5
Rakentaminen, kuljetus ja varastointi	41	12,4
Alkutuotanto ja teollisuus	40	12,1
Puolue	N	%
Perussuomalaiset	52	15,8
SDP	41	12,4
Keskusta	36	10,9
Kokoomus	34	10,3
Vihreät	27	8,2
Vasemmisto	25	7,6
Liike Nyt	8	2,4
Jokin muu pienpuolue	6	1,8
Kristillisdemokraatit	4	1,2
VKK	2	0,6
RKP	1	0,3
En osaa sanoa/ en äänestäisi vaaleissa	94	28,5

Taulukko L4. Kyselyn vastaajat: pääkaupunkiseudun otos (N=407)

Sukupuoli	N	%
Mies	199	48,9
Nainen	205	50,4
Muu	1	0,2
Ei halua sanoa	2	0,5
Ikä	N	%
Alle 30-vuotias	105	25,8
30–54-vuotias	225	55,3
55-vuotias tai vanhempi	77	18,9
Koulutus	N	%
Peruskoulu tai ylioppilastutkinto	95	23,3
Ammatillinen koulutus	112	27,5
Korkeakoulututkinto	200	49,1
Työrooli	N	%
Toimihenkilö	176	43,2
Työntekijä	110	27,0
Työtön	46	11,3
Johto	35	8,6
Yrittäjä	21	5,2
Jokin muu	19	4,7
Toimiala	N	%
Muut toimialat	327	80,3
Rakentaminen, kuljetus ja varastointi	50	12,3
Alkutuotanto ja teollisuus	30	7,4
Puolue	N	%
Kokoomus	58	14,3
Vihreät	57	14,0
SDP	44	10,8
Perussuomalaiset	53	13,0
Vasemmisto	37	9,1
Liike Nyt	14	3,4
Keskusta	12	2,9
Kristillisdemokraatit	8	2,0
RKP	7	1,7
VKK	2	0,5
Jokin muu pienpuolue	9	2,2
En osaa sanoa/en äänestäisi vaaleissa	106	26,0

Taulukko L5. Kyselyn vastaajat: Etelä-Karjalan, Kymenlaakson ja Porvoon otos (N=344)

Sukupuoli	N	%
Mies	172	50,0
Nainen	170	49,4
Muu	2	0,6
Ikä	N	%
Alle 30-vuotias	97	28,2
30–54-vuotias	191	55,5
55-vuotias tai vanhempi	56	16,3
Koulutus	N	%
Peruskoulu tai ylioppilastutkinto	73	21,2
Ammatillinen koulutus	164	47,7
Korkeakoulututkinto	107	31,1
Työrooli	N	%
Työntekijä	130	37,8
Toimihenkilö	103	29,9
Työtön	54	15,7
Yrittäjä	25	7,3
Johto	22	6,4
Jokin muu	10	2,9
Toimiala	N	%
Muut toimialat	242	70,3
Alkutuotanto ja teollisuus	52	15,1
Rakentaminen, kuljetus ja varastointi	50	14,5
Puolue	N	%
Perussuomalaiset	69	20,1
SDP	56	16,3
Kokoomus	33	9,6
Vihreät	33	9,6
Vasemmisto	15	4,4
Liike Nyt	12	3,5
Keskusta	11	3,2
Kristillisdemokraatit	4	1,2
VKK	4	1,2
Jokin muu pienpuolue	4	1,2
RKP	3	0,9
En osaa sanoa/ en äänestäisi vaaleissa	100	29,1

Liite 2. Tutkimuksen kyselylomake

Oletko ollut viimeisen vuoden (12 kk) aikana yhteensä vähintään 6 kk töissä tai työttömänä työnhakijana? (Eli oletko ollut työmarkkinoiden käytettävissä?) *

1 = **Kyllä**, olen ollut joko töissä tai työnhakijana yhteensä vähintään kuusi kuukautta viimeisen vuoden aikana

2 = **En ole ollut** työnhakijana enkä töissä yhteensä vähintään kuutta kuukautta viimeisen vuoden aikana

1. Vastaajan tiedot

Sukupuolesi *

1 = Mies 2 = Nainen 3 = Muu 4 = En halua sanoa

Ikäsi *

1 = 18–24 vuotta

2 = 25–34 vuotta

3 = 35–44 vuotta

4 = 45–54 vuotta

5 = 55–68 vuotta

Missä maakunnassa asut? *

1 = Ahvenanmaa

2 = Etelä-Karjala

3 = Etelä-Pohjanmaa

4 = Etelä-Savo

5 = Kainuu

6 = Kanta-Häme

7 = Keski-Pohjanmaa

8 = Keski-Suomi

9 = Kymenlaakso

10 = Lappi

11 = Pirkanmaa

12 = Pohjanmaa

13 = Pohjois-Karjala

14 = Pohjois-Pohjanmaa

15 = Pohjois-Savo

16 = Päijät-Häme

17 = Satakunta

18 = Uusimaa

19 = Varsinais-Suomi

Millä paikkakunnalla asut? * (pudotusvalikko)

Hyvä vastaaja,

tällä kyselyllä tutkitaan suomalaisten suhtautumista ilmastotoimiin ja niiden vaikutuksiin, sekä sitä, kuinka kohtuullisiksi ja oikeudenmukaisiksi ilmastotoimet koetaan.

Kyselyssä käsitellään ilmastohuolta, sekä ilmastotoimien vaikutuksia ja niiden hyväksyttävyyttä. Kysymme esimerkiksi käsityksiäsi ilmastopolitiikan vaikutuksista hyvinvointiin, arvioitasi ilmastotoimien tehokkuudesta ja oikeudenmukaisuudesta, sekä tarpeesta hyvittää ilmastotoimien mahdollisesti aiheuttamaa haittaa kotitalouksille. Kyselyn vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

Tutkimus on osa laajempaa ilmastopolitiikan oikeudenmukaisuutta ja hyväksyttävyyttä tutkivaa

hanketta 2035Legitimacy. Tutkimushankkeen rahoittaa Suomen Akatemian yhteydessä toimiva Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN). Tutkimushankkeen verkkosivut löytyvät osoitteesta <https://2035legitimacy.fi>

Lisätietoja tutkimuksesta:

Kyselyn sisältö: Johtava tutkija Suvi Huttunen, Suomen ympäristökeskus, suvi.huttunen@syke.fi

Kyselyn käytännön toteutus: Vesa Kause, Suomen OnlineTutkimus Oy,

tiedustelut@suomenonlinetutkimus.fi

2. Ilmastohuoli ja toiminta ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi

2A. Oletko huolestunut ilmastonmuutoksesta? *

1 = Erittäin huolestunut	4 = En lainkaan huolestunut
2 = Huolestunut	5 = En osaa sanoa
3 = Vähän huolestunut	

2B. Uskotko, että ilmastonmuutos on nykyistä suurempi huolenaihe yhteiskunnassa 2030-luvulla?

- 1 = Tulevaisuudessa ilmastonmuutos on suurempi huolenaihe.
- 2 = Ilmastonmuutos ei ole nykyistä suurempi huolenaihe.
- 3 = Tulevaisuudessa ilmastonmuutos on vähäisempi huolenaihe kuin nykyisin.
- 4 = En osaa sanoa.

2C. Miten mielestäsi voit omilla teoillasi parhaiten vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillintään?

- 1 = Vähentämällä henkilökohtaisen kulutuksen aiheuttamia päästöjä esimerkiksi asumisessa, liikenteessä, ruokailussa ja tavaroiden ja palvelujen hankinnassa.
- 2 = Osallistumalla ilmastopäästöjen vähentämistä ja kestävää kehitystä edistävien yhdistysten ja järjestöjen tai kansalaisliikkeiden toimintaan.
- 3 = Äänestämällä ehdokkaita, jotka ajavat merkittäviä ilmastotekoja.
- 4 = Toimimalla työpaikalla ja työelämässä ilmastopäästöjen vähentämisen hyväksi.
- 5 = En mitenkään, sillä mielestäni ihminen ei voi hillitä ilmastonmuutosta.
- 6 = Muilla toimilla, mitä ne ovat?

2D. Pidätkö tärkeänä vaikuttaa omilla teoillasi ilmastonmuutoksen hillintään?

1 = Pidän erittäin tärkeänä	3 = En pidä erityisen tärkeänä
2 = Pidän tärkeänä	4 = En pidä lainkaan tärkeänä

3. Ilmastopolitiikan vaikutukset

Osiossa 3 kysytään arvioitasi ilmastopolitiikan vaikutuksista. Ilmastopolitiikalla pyritään vähentämään hiilipäästöjä ja tukemaan yhteiskunnan sopeutumista muuttuvaan ilmastoon. Ilmastopoliittisena toimenä on ehdotettu esimerkiksi liikenteessä polttoaineveron nostamista, ruuan osalta kasvisruuan osuuden kasvattamista tai lämmityksessä öljyn käytöstä luopumista. Samalla esimerkiksi erilaiset materiaalien kierrätykseen ja tehostettuun käyttöön sekä uusiutuvaan energiaan liittyvät ratkaisut tulevat lisääntymään.

3.1 Ilmastopolitiikan vaikutukset työllisyyteen

3.1A. Vaikuttaako ilmastopolitiikka Sinun mahdollisuuksiisi säilyttää nykyinen työpaikkasi tai saada muuta työtä seuraavan viiden vuoden aikana? *

- 1 = Olen varma, että ilmastopolitiikka parantaa mahdollisuuksiani säilyttää työpaikka tai saada muuta työtä.
- 2 = On mahdollista, että ilmastopolitiikka parantaa mahdollisuuksiani säilyttää työpaikka tai saada muuta työtä.
- 3 = Ilmastopolitiikka ei vaikuta työllisyyteni.
- 4 = On mahdollista, että ilmastopolitiikka heikentää mahdollisuuksiani säilyttää työpaikka ja/tai saada muuta työtä.
- 5 = Olen varma, että ilmastopolitiikka heikentää mahdollisuuksiani säilyttää työpaikka ja/tai saada muuta työtä.
- 6 = En osaa sanoa.

3.1B. Vaikuttaako ilmastopolitiikka yleisesti työpaikkojen saatavuuteen Suomessa seuraavan viiden vuoden aikana? *

1 = Olen varma, että ilmastopolitiikka parantaa yleisesti mahdollisuuksia säilyttää työpaikka tai saada muuta työtä Suomessa.

2 = On mahdollista, että ilmastopolitiikka parantaa yleisesti mahdollisuuksia säilyttää työpaikka tai saada muuta työtä Suomessa.

3 = Ilmastopolitiikka ei vaikuta työpaikkojen saatavuuteen Suomessa.

4 = On mahdollista, että ilmastopolitiikka heikentää yleisesti mahdollisuuksia säilyttää työpaikka tai saada muuta työtä Suomessa.

5 = Olen varma, että ilmastopolitiikka heikentää yleisesti mahdollisuuksia säilyttää työpaikka tai saada muuta työtä Suomessa.

6 = En osaa sanoa.

3.2 Ilmastopolitiikan vaikutus hyvinvointiin lähitulevaisuudessa * (1 = Heikentää merkittävästi, 2 = Heikentää jonkin verran, 3 = Ei heikennä eikä paranna, 4 = Parantaa jonkin verran, 5 = Parantaa merkittävästi, 6 = En osaa sanoa)

Ilmastopolitiikka vaikuttaa taloudelliseen asemaani.

Ilmastopolitiikka vaikuttaa fyysiseen terveyteeni.

Ilmastopolitiikka vaikuttaa henkiseen hyvinvointiini.

Ilmastopolitiikka vaikuttaa mahdollisuuteeni toimia yhdessä toisten ihmisten kanssa (esim. kansalaisjärjestöissä, harrastuksissa).

Ilmastopolitiikka vaikuttaa mahdollisuuteeni osallistua yhteiskunnan toimintaan (esim. työntekijänä, yrittäjänä tai poliittisena vaikuttajana).

Ilmastopolitiikka vaikuttaa mahdollisuuteeni liikkua vapaasti eri paikkoihin.

4. Ilmastotoimien ensisijaisuus ja hyväksyttävyyt

Suomen hallitus tavoittelee hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä. Tavoite edellyttää tehokkaita ilmastotoimia sekä valtakunnallisella tasolla että alueellisella tasolla. Seuraavassa pyydämme Sinua arvioimaan, millaiset politiikkatoimet ovat mielestäsi ensisijaisia, kun ottaa huomioon, että hallitus on ohjelmaansa kirjannut myös tavoitteen toteuttaa ilmastonmuutoksen hillintätoimet oikeudenmukaisesti.

4A. Valtakunnallinen ilmastopäästöjen vähentäminen tulisi mielestäni toteuttaa ensisijaisesti (Voit valita yhden vaihtoehdon)

1 = Kotitalouksien kulutusta ja päästöjä vähentämällä.

2 = Yritysten ja elinkeinojen päästöjä vähentämällä.

3 = Päävastuu on kotitalouksilla, mutta myös yritysten sekä elinkeinojen päästövähennyksiä tarvitaan.

4 = Päävastuu on yrityksillä ja elinkeinoilla, mutta myös kotitalouksien päästövähennyksiä tarvitaan.

5 = Kotitalouksien ja yritysten sekä elinkeinojen päästövähennykset ovat yhtä tärkeitä.

Avoin kysymys: Perustele halutessasi miksi valitsit juuri tämän vaihtoehdon

4B. Tarkempien politiikkakeinojen osalta valtakunnallinen ilmastopäästöjen vähentäminen tulisi mielestäni toteuttaa ensisijaisesti (Voit valita kaksi vaihtoehtoa)

- 1 = Päästöjen vähentämiseen ohjaavilla veroilla.
- 2 = Päästökaupan avulla.
- 3 = Vähäpäästöisen tai hiilineutraalin toiminnan taloudellisilla tuilla.
- 4 = Poistamalla tukia päästöjä aiheuttavalta toiminnalta.
- 5 = Päästöjen vähentämisestä säätävillä laeilla ja määräyksillä.
- 6 = Tutkimuksella, tiedon välittämisellä ja innovaatioiden kehittämisellä.
- 7 = Tarkempia politiikkakeinoja ei tarvita, markkinat itsessään ohjaavat päästöjen vähentämiseen.
- 8 = Keinolla ei ole merkitystä, kunhan tehokkaat päästövähennykset saavutetaan.
- 9 = Joku muu, mikä?

Avoin kysymys: Perustele halutessasi, miksi valitsit juuri nämä vaihtoehdot

4C. Valtakunnallinen ilmastopäästöjen vähentäminen tulisi mielestäni kohdistaa ensisijaisesti seuraaviin elinkeinoihin

(Voit valita kaksi vaihtoehtoa)

1 = Energiahuoltoon	6 = Rakentamiseen
2 = Metsätalouteen	7 = Liikenteeseen, kuljetukseen ja varastointiin
3 = Maatalouteen	8 = Kauppaan, muihin palveluihin ja hallintoon
4 = Muuhun teollisuuteen ja kaivostoimintaan	
5 = Vesi- ja jätehuoltoon	

Avoin kysymys: Perustele halutessasi, miksi valitsit juuri nämä vaihtoehdot

4D. Yritysten ja muiden työnantajien tulisi ensisijaisesti varautua hiilipäästöjen vähentämiseen (Valitse yksi vaihtoehto)

- 1 = Keskittymällä nykyisen toiminnan päästöjen vähentämiseen muuttamalla prosessit ja tuotteet vähähiiliseksi.
- 2 = Vähentämällä tuotannon ja toiminnan päästöjä, huolehtien samalla työntekijöiden mahdollisuuksista sopeutua muutokseen samassa yrityksessä työpaikkansa säilyttäen (esim. uusiin tehtäviin kouluttamalla).
- 3 = Vähentämällä tuotannon ja toiminnan päästöjä, huolehtien työpaikan säilyttämisen sijaan työpaikkansa menettävien työntekijöiden taloudellisen aseman turvaamisesta (esim. toiseen ammattiin tai eläkkeelle siirtymistä tukemalla).
- 4 = Muulla tavoin, miten?
- 5 = En osaa sanoa.

4E. Kuntien ja seutukuntien tasolla elinkeinotoiminnan ilmastopäästöjen vähentämistä tulisi mielestäni edistää ensisijaisesti (Valitse tärkein)

- 1 = Suorana tukena yrityksille hiilipäästöjen vähentämisestä.
- 2 = Tukena elinkeinorakenteen muuttamiselle vähähiiliseen suuntaan julkisella rahoituksella maakuntien tai kuntien kautta.
- 3 = Uudelleen koulutuksena ja muina työvoimapolitiittisina keinoina, joilla autetaan työntekijöitä ja yrittäjiä siirtymään vähähiilisiin elinkeinoihin.
- 4 = Edistämällä innovaatiotoimintaa, joka tukee uusien vähähiilisten elinkeinojen asettumista alueelle.
- 5 = Alueellisia ilmastotoimia ei tarvita.
- 6 = Joku muu, mikä?

Avoin kysymys: Perustele halutessasi, miksi valitsit juuri tämän vaihtoehdon

4F. Kuntien ja seutukuntien ilmastotoimia tulisi mielestäni ensi sijassa rahoittaa?

- 1 = Yritysten omalla investoinnilla.
- 2 = Alueellisella veronkannolla (kunnat tai maakunnat).
- 3 = Valtion avustuksilla.
- 4 = Yhteisellä rahoituksella julkisen sektorin ja yritysten kesken.
- 5 = Kenenkään ei tarvitse rahoittaa ilmastotoimia.
- 6 = Joku muu rahoittaja tai muu keino, mikä?

Avoin kysymys: Perustele halutessasi, miksi valitsit juuri tämän vaihtoehdon

5. Ilmastotoimien haittojen hyvittäminen

Monet asiantuntijat arvioivat, että ilmastomuutoksen hillintätoimilla saattaa olla vaikutuksia, jotka eivät kohdennu oikeudenmukaisesti. Esimerkiksi fossiilisen lämmitysenergian hinnan nousu voi rasittaa pienituloisia talouksia kohtuuttomasti verrattuna hyvätuloisiin talouksiin. Tämän seurauksena on ehdotettu sosiaalipoliittisia tukia tai muita sosiaalisia korvauksia niille talouksille, jotka joutuvat kärsimään ilmastotoimien aiheuttamista kustannuksista kohtuuttomasti.

5A. Jos voidaan osoittaa, että ilmastotoimista aiheutuu erityistä kustannusten nousua, kenelle tämä tulisi ensisijaisesti hyvittää?

- 1 = Kaikille, joille kustannuksia tulee.
- 2 = Niille, joille kustannuksia tulee euroissa eniten.
- 3 = Niille, jotka maksavat kustannusten noususta tuloihin suhteutettuna eniten.
- 4 = Pienituloisille.
- 5 = Ei kenellekään.

5B. Jos ilmastotoimista seuraa yrityksen kannattavuuden tai toimintamahdollisuuksien kannalta suurta haittaa, miten haitta tulisi korvata yritykselle?

(Voit valita kaksi vaihtoehtoa)

- 1 = Yritykselle tulisi maksaa suoraa hyvitystä julkisista varoista.
- 2 = Yritykselle pitäisi antaa suoraa investointitukea, jolla se voisi uudistaa toimintaansa niin, että sen kasvihuonekaasupäästöt pienenisivät.
- 3 = Valtion tulisi antaa takuu lainalle, jolla yritys sitoutuu uudistamaan toimintaansa hiilineutraaliin suuntaan.
- 4 = Yrittäjän siirtymistä toiselle alalle tulisi tukea esimerkiksi investointituella ja uudelleen koulutuksella.
- 5 = Yrityksen henkilökuntaa tulisi kouluttaa julkisin varoin uusiin tehtäviin yrityksessä.
- 6 = Kyse on normaalista yritystoimintaan kuuluvasta riskistä. Erityisiä toimia ei tarvita.
- 7 = Muulla tavoin, miten?

5C. Jos ilmastotoimista seuraa työtehtävien tai työpaikan lakkauttaminen, miten palkansaajan taloudellinen asema voidaan mielestäsi parhaiten turvata?

- 1 = Tehostamalla julkisen hallinnon toteuttamaa työnvälitystä.
- 2 = Tukemalla nykyistä paremmin koulutusta toiseen ammattiin julkisella rahoituksella.
- 3 = Tukemalla nykyistä paremmin muuttoa toiselle paikkakunnalle, jossa on työtilaisuuksia.
- 4 = Työnantaja tulisi velvoittaa järjestämään työntekijälle uusi tehtävä.
- 5 = Nykyistä paremmalla työttömyysturvalla ja muilla sosiaalipoliittisilla tukimuodoilla.
- 6 = Erityisiä ilmastotoimiin liittyviä tukitoimia ei tarvita.
- 7 = Muulla tavoin, miten?

5D. Jos ilmastotoimista seuraa yksityisen elinkeinonharjoittajan (esim. turve- tai kuljetusalan yrittäjän, kampaajan) elinkeinon menetys, miten heidän taloudellista asemaansa ja hyvinvointiaan voidaan parantaa?

- 1 = Tehostamalla julkisen hallinnon toteuttamaa työnvälitystä.
- 2 = Tukemalla nykyistä paremmin koulutusta toiseen ammattiin julkisella rahoituksella.
- 3 = Tukemalla nykyistä paremmin muuttoa toiselle paikkakunnalle, jossa on työtilaisuuksia.
- 4 = Nykyistä paremmalla työttömyysturvalla ja muilla sosiaalipoliittisilla tukimuodoilla.
- 5 = Erityisiä ilmastotoimiin liittyviä tukitoimia ei tarvita.
- 6 = Muulla tavoin, miten?

5E. Jos voidaan osoittaa, että ilmastotoimet (esim. energiaveron korotus) kohdentuvat kohtuuttomasti vähävaraisimpiin ihmisiin (esimerkiksi pienituloiset eläkeläiset, työttömät, yksin yrittäjät, opintotuen varassa elävät nuoret, osapäivätyötä tekevät palkansaajat), miten parhaiten voidaan korvata heille aiheutettu haitta?

- 1 = Osoittamalla pienituloiselle ryhmälle suoraa taloudellista hyvitystä esim. etusetelinä.
- 2 = Vahvistamalla pienituloisen ryhmän osalta sosiaalipoliittisia etuja kuten asumistukea.
- 3 = Osoittamalla pienituloiselle tarvittaessa lisää harkinnanvaraista toimeentulotukea.
- 4 = Määrittämällä pienituloisia ryhmiä ilmastotoimien ulkopuolelle (esim. vapautus energia veron korotuksesta).
- 5 = Asia voidaan hoitaa perustulon (kansalaispalkan tai negatiivisen tuloveron) avulla.
- 6 = Erityisiä toimia ei tarvita.
- 7 = Jokin muu tapa, mikä?

6. Euroopan muuttunut turvallisuustilanne

6A. Euroopan muuttunut turvallisuustilanne on vaikuttanut vastauksiini *

- 1 = Paljon 2 = Vähän 3 = Ei lainkaan 4 = En osaa sanoa

6B. Uskotko, että Euroopan muuttunut turvallisuustilanne vaikuttaa siirtymään pois fossiilisista energialähteistä? *

1 = Nopeuttaa erittäin paljon	4 = Hidastaa jonkin verran
2 = Nopeuttaa jonkin verran	5 = Hidastaa erittäin paljon
3 = Ei vaikuta	6 = En osaa sanoa

Taustatiedot

Ylin koulutuksesi *

1 = Perus-, kansa- tai keskikoulu	5 = Ammattikorkeakoulututkinto tai ylempi ammattikorkeakoulututkinto
2 = Ammatillinen perustutkinto, ammattitutkinto tai -kurssi	6 = Yliopistokoulutus (kandi, maisteri)
3 = Lukio tai ylioppilas	7 = Tutkijakoulutusaste (esim. lisensiaatti, tohtori)
4 = Opistotason ammatillinen tutkinto tai erikoisammattitutkinto	

Mikä näistä työrooleista kuvaa sinua parhaiten tällä hetkellä? *

1 = Maa- / metsätalousyrittäjä	5 = Ylempi toimihenkilö tai asiantuntija (ei omia alaisia esim. suunnittelija, tutkija, opettaja, tuotepäällikkö)
2 = Muu yrittäjä	6 = Keskijohto tai lähiesihenkilö (esim. osastopäällikkö)
3 = Työntekijä (esim. teollisuus-, tuotanto-, jakelu- tai palvelutyöntekijä)	7 = Ylin johto (esim. johtaja, toimitusjohtaja)
4 = Alempi toimihenkilö (esim. myyjä, toimistotyöntekijä)	8 = Olen työtön
	9 = Jokin muu

Millä toimialalla työskentelet? *

1 = Maatalous, metsätalous, kalatalous; kaivostoiminta	9 = Liike-elämän palvelut; hallinto- ja tukipalvelutoiminta
2 = Teollisuus; sähkö-, lämpö-, vesi- ja jätehuolto yms.	10 = Tieteellinen ja tekninen toiminta; tiedon tuottamiseen liittyvä toiminta
3 = Rakentaminen	11 = Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus
4 = Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen korjaus	12 = Koulutus
5 = Kuljetus ja varastointi	13 = Terveys- ja sosiaalipalvelut
6 = Majoitus- ja ravitsemistoiminta	14 = Taiteet, viihde ja virkistys; muu palvelutoiminta
7 = Informaatio ja viestintä	15 = Jokin muu
8 = Rahoitus- ja vakuutustoiminta; kiinteistöala	

Samassa taloudessa asuvien henkilöiden lukumäärä (itsesi mukaan lukien) *

Kuinka suuret ovat taloutesi yhteenlasketut tulot ennen veroja? *

1 = Alle 20 000 €	5 = 80 000–99 999 €
2 = 20 000–39 999 €	6 = 100 000–150 000 €
3 = 40 000–59 999 €	7 = Yli 150 000 €
4 = 60 000–79 999 €	8 = En osaa sanoa

Mikä on syntymävuotesi? *

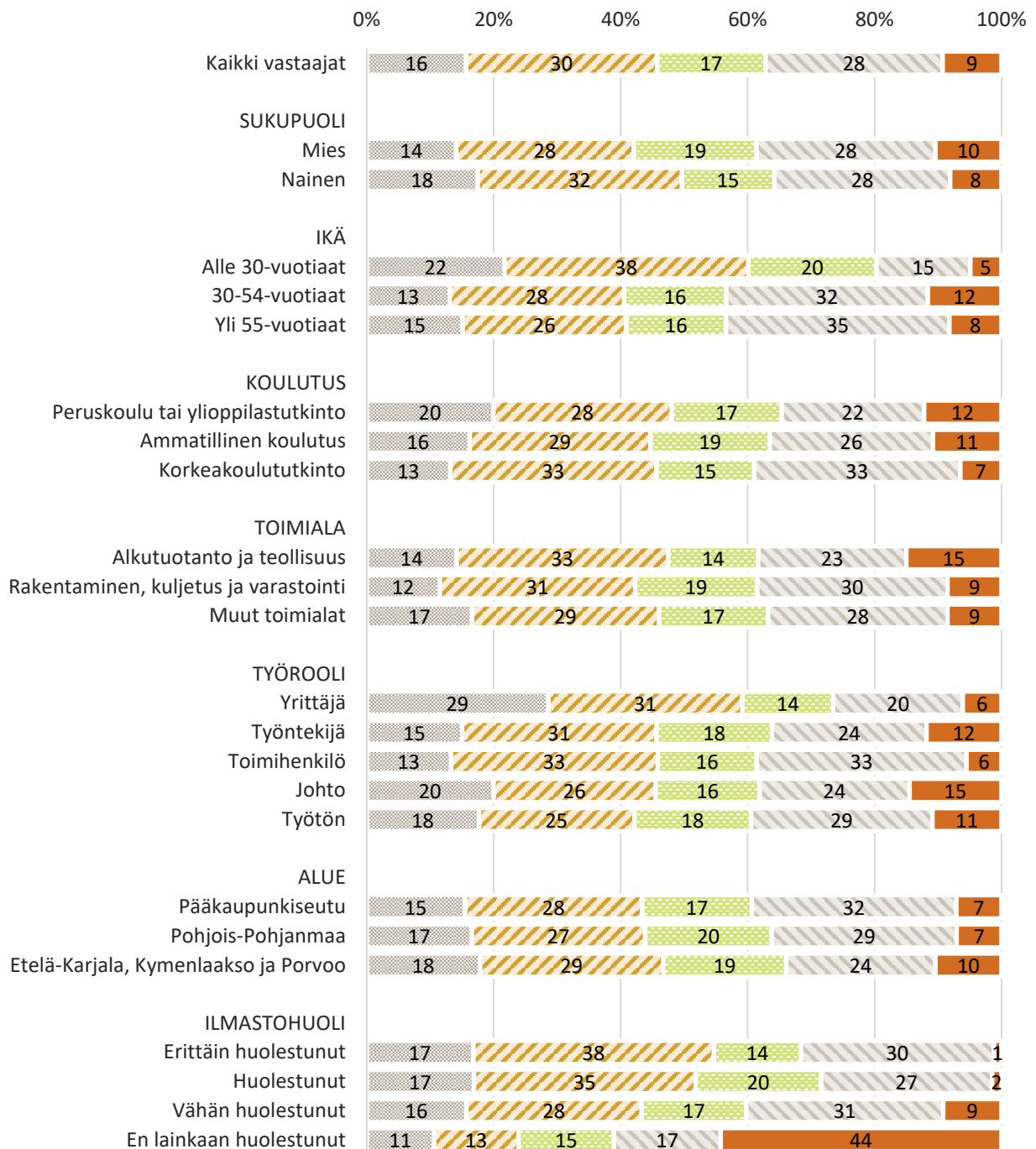
Jos eduskuntavaalit järjestettäisiin nyt, mitä puoluetta äänestäisit? *

1 = SDP	7 = RKP
2 = Kokoomus	8 = Kristillisdemokraatit
3 = Perussuomalaiset	9 = Liike Nyt
4 = Keskusta	10 = VKK
5 = Vihreät	11 = Jokin muu pienpuolue
6 = Vasemmisto	12 = En osaa sanoa/en äänestäisi vaaleissa

Halutessasi voit antaa vielä palautetta tästä kyselystä:

Liite 3. Taustamuuttujatarkasteluja lukuihin 4 ja 5

Kuntien ja seutukuntien tasolla elinkeinotoiminnan ilmastopäästöjen vähentämistä tulisi mielestäni edistää ensisijaisesti (%)

■ Suorana tukena yrityksille hiilipäästöjen vähentämisestä.

▨ Tukena elinkeinorakenteen muuttamiselle vähähiiliseen suuntaan julkisella rahoituksella maakuntien tai kuntien kautta.

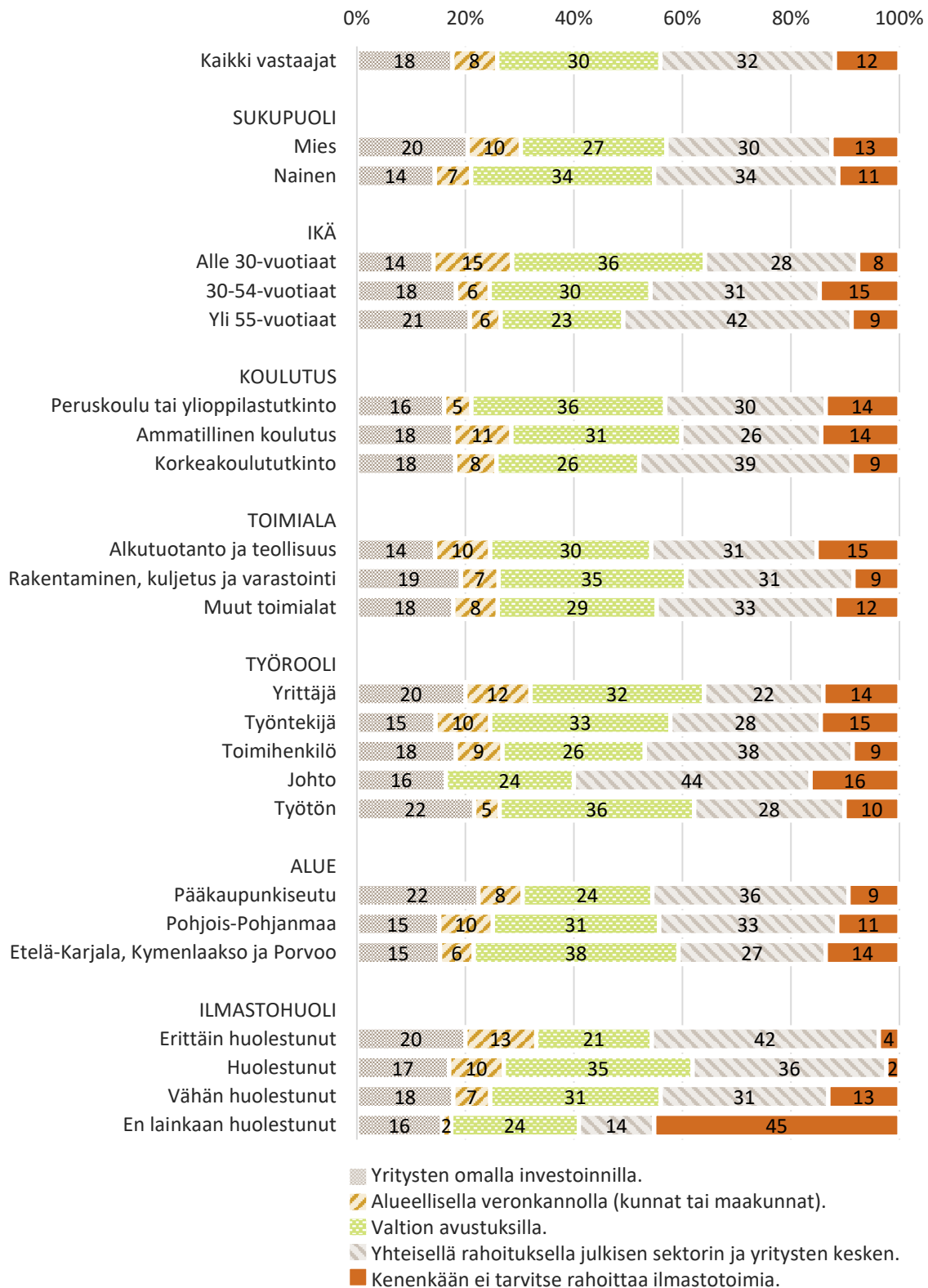
▩ Uudelleen koulutuksena ja muina työvoimapolittisina keinoina, joilla autetaan työntekijöitä ja yrittäjiä siirtymään vähähiilisiin elinkeinoihin.

▧ Edistämällä innovaatiotoimintaa, joka tukee uusien vähähiilisten elinkeinojen asettumista alueelle.

■ Alueellisia ilmastotoimia ei tarvita.

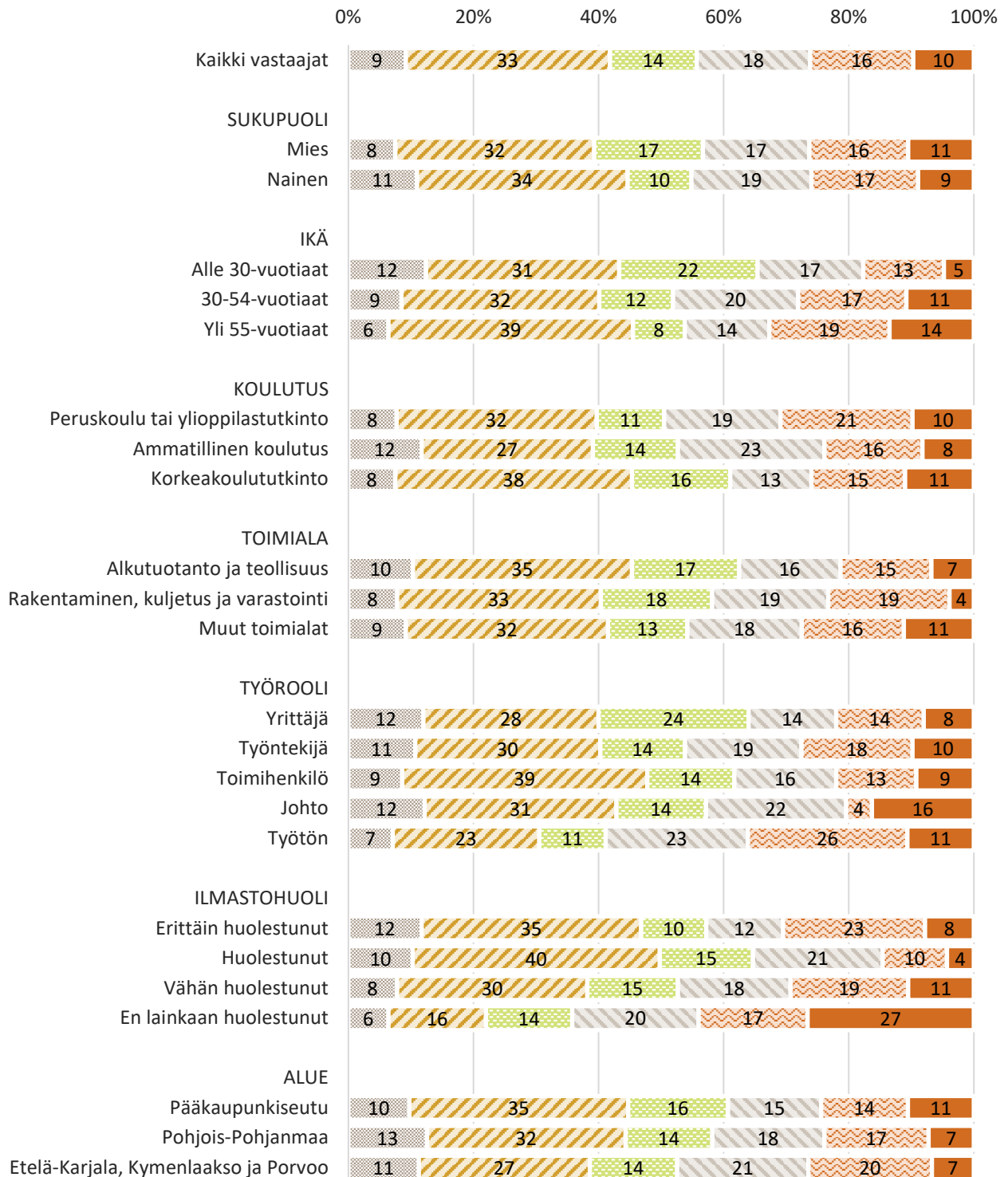
Kuva L1 (edellinen sivu). Vastaajien (n=1001) näkemys siitä, kuinka elinkeinotoiminnan ilmastopäästöjen vähentämistä tulisi ensisijaisesti edistää kuntien ja seutukuntien tasolla. Kuvaajasta on poistettu ”Joku muu, mikä?” -vastaukset, joita oli 17.

Kuntien ja seutukuntien ilmastotoimia tulisi mielestäni ensi sijassa rahoittaa (%)

Kuva L2. Vastaajien (n=1001) näkemys siitä, kuinka kuntien ja seutukuntien ilmastotoimia tulisi ensi sijassa rahoittaa. Kuvaajasta on poistettu ”Joku muu rahoittaja tai muu keino, mikä?” -vastaukset, joita oli 13.

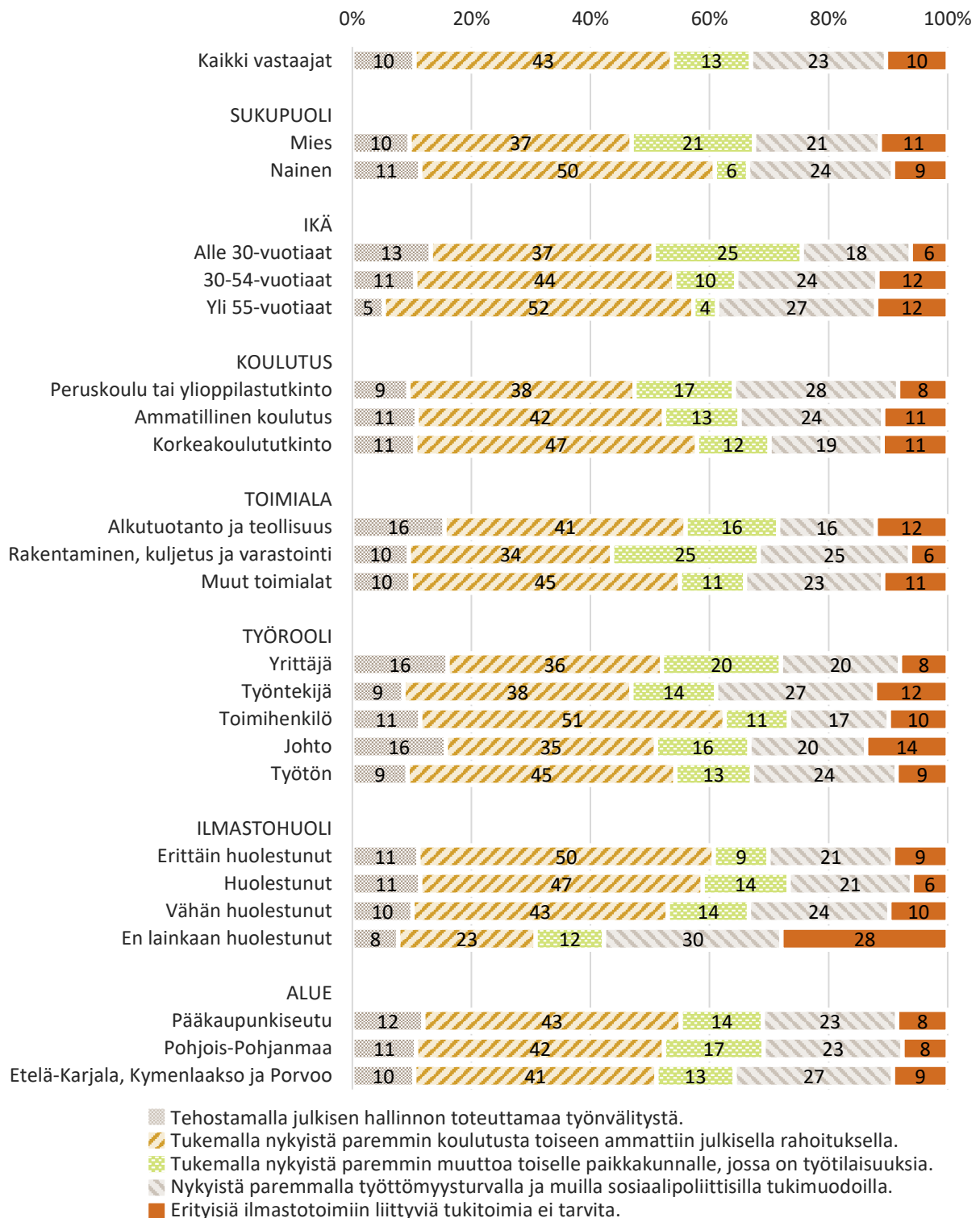
Jos ilmastotoimista seuraa työtehtävien tai työpaikan lakkauttaminen, miten palkansaajan taloudellinen asema voidaan mielestäsi parhaiten turvata? (%)

- Tehostamalla julkisen hallinnon toteuttamaa työnvälitystä.
- ▨ Tukemalla nykyistä paremmin koulutusta toiseen ammattiin julkisella rahoituksella.
- ▨ Tukemalla nykyistä paremmin muuttoa toiselle paikkakunnalle, jossa on työtilaisuuksia.
- ▨ Työnantaja tulisi velvoittaa järjestämään työntekijälle uusi tehtävä.
- ▨ Nykyistä paremmalla työttömyysturvalla ja muilla sosiaalipoliittisilla tukimuodoilla.
- Erityisiä ilmastotoimiin liittyviä tukitoimia ei tarvita.

Kuva L3 (edellinen sivu). Vastaajien (n=971) näkemys siitä, kuinka palkansaajan taloudellinen asema voidaan parhaiten turvata, mikäli ilmastotoimista seuraa työtehtävien tai työpaikan lakkauttaminen. Vastauksista on poistettu ”Muulla tavoin, miten?” -vastaukset, joita oli 25.

Jos ilmastotoimista seuraa yksityisen elinkeinonharjoittajan elinkeinon menetys, miten heidän taloudellista asemaansa ja hyvinvointiaan voidaan parantaa? (%)

Kuva L4. Vastaajien (n=965) näkemys siitä, kuinka yksityisen elinkeinonharjoittajan taloudellista asemaa ja hyvinvointia voidaan parantaa, mikäli ilmastotoimista seuraa elinkeinon menetys. Vastauksista on poistettu ”Muulla tavoin, miten?” -vastaukset, joita oli 42.

S Y K E

ISBN 978-952-11-5526-0 (PDF)

ISBN 978-952-11-5527-7 (nid.)

ISSN 1796-1726 (verkkoj.)

ISSN 1796-1718 (pain.)